Lilia Govornean, Maria Popa, Elena Burla

LIMBA ROMÂNĂ

Manual pentru clasa a 5-a a instituțiilor de învățământ general cu limba română de predare

Recomandat de Ministerul Învățământului și Științei al Ucrainei

Львів
Видавництво «Світ»
2018

УДК 811.135.1(075.3)
Г 57

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ МОН України від 10.01.2018 р. № 22)

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Говорнян Л.

Г 57 Румунська мова для закладів загальної середньої освіти з навчанням румунською мовою. 5 клас : підручн. для закл. загальної середньої освіти / Л. Говорнян, М. Попа, О. Бурла. – Львів : Світ, 2018. – с.

ISBN 978-966-914-090-6

Підручник призначений для учнів 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів з румунською мовою навчання. Підручник відповідає вимогам «Державного стандарту базової і повної середньої освіти» та оновленої навчальній програмі з «Румунської мови» для учнів 5-9 класів. Принцип подачі навчального матеріалу традиційний – у вигляді параграфів, які об'єднують різні аспекти його вивчення – теоретичний, практичний та пошуково-творчий. Дидактичний матеріал орієнтується на роботу у парах, групах. Практичні завдання та частково теоретичний матеріал, поглиблює та доповнює знання учнів як із функціонувальної, так з практичної стилістики та культури мови. Запропоновані вправи спрямовані на формування мовних, мовленнєвих, інтелектуальних і творчих умінь дев'ятикласників. Підручник враховує вікові, психологічні особливості учнів 5-го класу.

УДК 811.135.1(075.3)

© Говорнян Л.С., Попа М.К., Бурла О.К., 2018
© Видавництво «Світ», 2018

ISBN 978-966-914-090-6

DRAGI ELEVI!

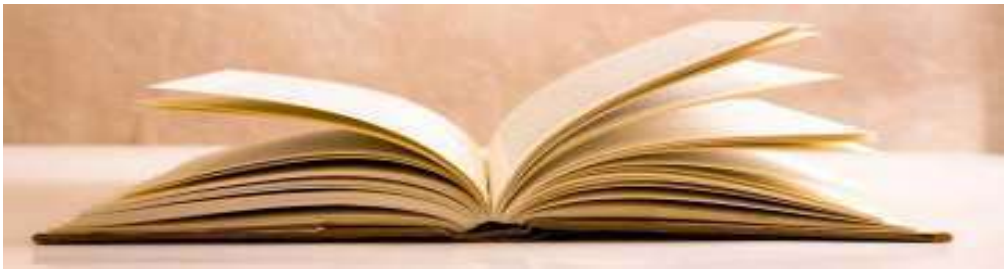

Vă punem la dispoziţie un manual care vă este prieten şi vă va conduce în lumea minunată a cărţii. Cu străduinţa voastră personală veţi reuşi să pătrunderi treptat în universul miraculous al cuvântului rostit şi scris. Veţi face cunoştinţă cu moduri diferite de exprimare a gândurilor şi sentimentelor, veţi descoperi, că orice act de vorbire este o structură complexă, ale cărei elemente componente se intercondiţionează şi se completează unele pe altele, veţi cunoaşte logica limbii ca mijloc de comunicare, vă veţi deprinde să folosiţi limba română corect şi conştient.

La baza studiului materialului expus, a însuşirii noţiunilor gramaticale, stă principiul concentric, conform căruia veţi relua, pe un plan superior, noţiuni învăţate anterior. Pentru a acoperi obiectivele şi competenţele programei veţi rezolva exerciţii de tip analitic (de recunoaştere, de grupare, de motivare, de descriere, de diferenţiere) şi de tip sintetic (de modificare, de completare, de exemplificare, de construcţie). Veţi evidenţia aspecte ţinând de ortografie, de punctuaţie şi de ortoepie. Cu scopul formării competenţelor de comunicare veţi recepta sau veţi produce diverse mesaje (orale sau scrise).

Prin studiul limbii, al gramaticii, vă veţi fundamenta ştiinţific exprimarea corectă, normele limbii devenind modele de urmat. Ţinta finală a studiului limbii române în şcoală este de a vă forma ca buni utilizatori, vorbitori de limbă română, folosind-o atât ca mijloc de comunicare, cât şi ca modalitate de cunoaştere. Omul, cu cât cunoaşte mai multe limbi, poate comunica mai uşor cu oameni aparţinând unor culturi şi medii lingvistice diferite.

În speranţa că veţi da curs invitaţiei de a pătrunde pe tărâmul interesant al cărţii, vă dorim succes în toată activitatea voastră şi sperăm că încercarea noastră de a ajunge la sufletele şi minţile voastre nu a fost una zadarnică.

AUTORII

§ 1. Recapitulare. Părțile de vorbire

LIMBA NOASTRĂ

Limba noastră-i o comoară
În adâncuri înfundată
Un șirag de piatră rară
Pe moșie revărsată.

Limba noastră-i foc ce arde
Într-un neam, ce fără veste
S-a trezit din somn de moarte
Ca viteazul din poveste.

(Alexe Mateevici)

- „Nu noi suntem stăpânii limbii, ci limba e stăpâna noastră...”
(Mihai Eminescu)
- „Limba este tezaurul cel mai prețios pe care îl moștenesc copiii de la părinți, depozitul cel mai sacru lăsat de generațiile trecute și care merită să fie păstrat cu sfințenie de generațiile care-l primesc...
(Vasile Alecsandri)

- „Avem o limbă cu ochii umezi de dor şi de istorie..."
  (Grigore Vieru)
- „Limba română este comoară fără cheie." *(Ioan Slavici)*

I. TERMINOLOGIE

- **morfologie**
- **părţi de vorbire**
- **categorii gramaticale**
- **funcţii sintctice**
- **părţi de propoziţie**
  - **părţi principale:** ***subiect***
    predicat
  - **părţi secundare:** ***atribut***
    complement

II. CE ŞTIM?

Citiţi cu atenţie textul:

Fie pace!

Noi, copiii, pace *vrem*. Taţii să ne samene grâne. Mamele să ne coacă hulubaşi de pâine. Să lumineze soarele pe creste. Să cânte

duios *păsările* în codru. Să înflorească romaniţele pe câmp. Să zboare fluturaşi *multicolori*. Să se joace *voioşi* copiii. Să doarmă în linişte pruncii în casa cu numele simplu *Pământ.*

Războaie nicicând să nu mai fie. Nici scrum, nici cenuşă pe vânt. Fie numai *pace* pe Pământ.

➢ *Analizaţi morfologic cuvintele evidenţiate, indicând categoriile gramaticale cunoscute.*

➢ *Ordonaţi în trei grupe, după gen, substantivele din text.*

SĂ NE REAMINTIM!

Partea de vorbire	Răspunde la întrebarea	Indică
Substantivul	**cine? ce?**	denumeşte fiinţe, lucruri, fenomene ale naturii, stări sufleteşti, însuşiri, acţiuni
Adjectivul	**care? ce fel de?**	exprimă o însuşire a unui obiect
Pronumele	-	ţine locul unui nume
Numeralul	**cât? câţi? câte? al câtelea? a câta?**	exprimă un număr, numărul obiectelor, ordinea obiectelor la enumerare
Verbul	**ce face? ce a făcut? ce va face?**	arată acţiunea, starea, existenţa

CITITI ŞI COMPARAŢI!

Numărul singular	***Numărul plural***
un caiet	*două caiete*
un creion	*două creioane*
un tablou	*două tablouri*
un costum	*două costume*
un vapor	*două vapoare*
un scaun	*două scaune*

OBSERVAŢI!

La singular aceste substantive au forma genului masculin, iar la plural – forma genului feminin. Aceste substantive au forme ale ambelor genuri şi se numesc neutre.

SĂ DESCOPERIM!

1. Citiţi proverbele şi zicătorile şi numiţi substantivele:
   a) Cuvântul nu-i săgeată, dar ajunge la inimă.
   b) Unde merge acul, merge şi aţa.
   c) Dragostea de mamă margini n-are.
   d) Cât trăieşti, Patriei să-i slujeşti.

1. Citiţi cu atenţie textul.

Prima zi de şcoală

E început de toamnă mănoasă. Chiar din prima zi toamna intră în legile ei. Întâi septembrie nu e numai începutul acestui anotimp, dar şi *prima zi de şcoală*. După vacanţa mare noi, copiii, aşteaptăm cu nerăbdare să revenim la minunatul „cuib de înţelepciune”...

În sfârşit, ajungem la poarta şcolii, care este invadată de copiii dornici să-şi reîntâlnească prietenii, să-şi povestească amintirile din vacanţă, sau – cum era cazul meu – să-şi vadă cum e!!!

Intrăm în sălile largi, strălucind de curăţenie, păşim cu sfială, iar curajul ni se topeşte ca bulgărele de unt la soare...

Parcă n-aş mai vrea să ramân aici singură, fără prietenii de joacă din timpul vacanţei. Dar, asta e, a venit şi momentul când a trebuit să-mi caut clasa, să-mi iau inima în dinţi şi să mă aşez într-una din băncile albe pe care erau aşezate frumos, cu drag, cărti şi flori... A venit şi doamna dirigintă, cu faţa luminată de un surâs binevoitor. Oare cum o fi?

➢ *Răspundeţi la următoarele întrebări:*

- Cum v-aţi reîntâlnit cu şcoala, cu prietenii?
- Cu ce impresii aţi rămas despre prima zi de şcoală.
- Scrieţi o microcompunere despre *prima zi de şcoală.*

2. Alcătuiţi patru propoziţii în care să apară substantivul **„cap”** cu înţelesuri diferite.

REŢINEŢI!

Substantivele au funcţie sintactică de subiect, de nume predicativ şi de parte secundară de propoziţie.

3. Alcătuiţi patru propoziţii, în care substantivul „**carte**” să aibă funcţii sintactice *de subiect*, *de nume predicativ* şi de *parte secundară de propoziţie*.

4. Indicaţi funcţia sintactică şi cazul substantivelor evidenţiate din exemplele de mai jos:

a) *În grădina* ***bunicilor*** *era un nuc bătrân.*

b) *Din* ***izvoare*** *şi din gârle apa sună somnoroasă.*

c) ***Frunzele*** *de tei se aştern pe alei*.

5. Completaţi textul cu substantivele necesare la forma cerută de context. Determinaţi trăsăturile morfologice şi funcţia sintactică a acestor substantive. Comentaţi ortografia.

Era în primul an de ... . În ziua de întâi septembrie m-am trezit mai devreme ca de obicei. Era o zi însorită de ... . Tata m-a felicitat cu

ocazia ... şi mi-a urat .... Apoi am plecat împreună ... . În faţa ... ne-a întâmpinat diriginta de .... Era o ... deosebită: au venit ..., s-au înşiruit după clase, ... şi ... i-au felicitat ... cu prilejul primei ... a ... şcolar. După această ... solemnă am fost conduşi în ... . Au început... .

- Marcaţi părţile componente ale cuvintelor: *însorită, conduşi*.

6. Alcătuiţi pluralul de la substantivele date. Scrieţi-le, comentând ortografia lor:
copil, casă, unchi, beci, arici, bici, gârlă, licurici, trunchi, tufiş, baci.

7. Rostiţi, apoi scrieţi cuvintele: *tinereţe, dorinţe, năzuinţe, frumuseţe.*

- Stabiliţi ce părţi de vorbire sunt. Declinaţi-le!

8. Alcătuiţi pluralul de la substantivele date, apoi întocmiţi un text de volum mic pe baza acestor cuvinte de reper.

arbitru	*performanţă*
sportiv	*exerciţiu*
campion	*teren*
gimnast	*suporter*
jucător	*maestru*

9. Consultaţi dicţionarul, pentru a preciza sensul şi forma de plural a cuvintelor: *căldură, lumină, ţărm, ocean, revărsare, revenire, ordine.*

10. Citiţi textul punând în locul punctelor literele necesare.

Dimineaţa de după codr., de după munţ. soarele îşi arată creştetul de foc. Toată ziua pluteşte pe cer şi numai seara se ascunde, luând cu sine lumina şi căldura.

Foarte demult, de fiecare dată, când soar.le dispărea pentru toată noapt.a, omul se speria: „Dar dacă ne-a părăsit pentru totdeauna, ce ne facem?” Mai apoi omul a urmărit an. în şir cum se schimbă zi.a cu noapt.a şi a prins a înţelege: soar.le va reveni numaidecât: zi.a şi noapt.. se repetă.

Rând pe rând, în strictă ordin., vin anotimpur.le.

Pare că natura ar număra ceva... Ce anume? Timpul.

- Care este concluzia acestui text? Continuaţi relatarea povestind despre schimbarea anotimpurilor.

11. Stabiliţi ce părţi de vorbire sunt cuvintele evidenţiate din enunţurile de mai jos:

a) *Are o voce* ***fermecătoare.***
b) ***Farmecul*** *pădurii ne atrăgea în adâncimile ei.*
c) *M-a* ***fermecat*** *cu zâmbetul ei drăgălaş.*
d) ***Blândeţea*** *vântului făcea să tremure uşor frunzele copacului.*
e) *N-a reuşit să* ***îmblânzească*** *tigrul.*
f) *Atingerea* ***blândă*** *a soarelui înverzise pajiştea.*

➢ Identificaţi funcţiile sinctactice ale cuvintelor evidenţiate.

NU UITAȚI!

Adjectivul care împreună cu verbul „a fi” formează predicatul nominal are funcţia sintactică de nume predicativ.

12. Scrieţi adjectivele potrivite după verbul ***a fi***:

- *Fraţii erau ... şi ... .*
- *Fata moşneagului era ... şi ... .*

➢ Ce funcţie sintactică au cuvintele adăugate?

13. Scrieţi cu litere următoarele cifre:

a) *12, 24, 335, 10 278*.

b) Scrieţi cu litere cifrele din propoziţiile de mai jos:

- *Casa mea este la etajul 15.*
- *Mihai Eminescu s-a născut în anul 1850.*
- *A fost felicitat la jubileul de 50 de ani.*

REŢINEŢI!

Numeralele se scriu cu litere în textele literare şi cu cifre în textele nonliterare.

14. Identificaţi pronumele personale din textul următor şi analizaţi-le, indicând funcţia lor sintactică:

„Bădie Mihai,

Ai plecat şi mata din Iaşi, lăsând în sufletul meu multă scârbă şi amăreală.

Această epistolie ţi-o scriu în cerdacul unde de atâtea ori am stat împreună, unde mata, uitându-te pe cerul plin de minunăţii, îmi povesteai atâtea lucruri frumoase... frumoase.

Dar coşcogeamite om ca mine, gândindu-se la acele vremuri, a început să plângă ...

Ţi-aş scrie mai multişor, însă trebuie să plec la tipografie.

Cu toată dragostea, Ionică”

OBSERVAŢI!

Alături de formele pronumelui de politeţe dumneata, dumitale, se folosesc şi formele mata, matale.

15. Construiţi propoziţii cu omonimele omofone: ***ai / a-i, aţi / a-ţi, ia / i-a, iau / i-au, nea / ne-a, va / v-a.***

OBSERVAŢI!

Grupurile verb-pronume legate prin cratimă se pronunţă într-o singură silabă

16. Precizaţi ce parte de vorbire este cuvântul *nouă* din următoarele propoziţii:

- *Am cumpărat o carte* ***nouă.***
- ***Nouă*** *nu ne plac fructele necoapte.*
- *Azi am luat un* ***nouă*** *la istorie.*

17. Grupaţi verbele după timpuri:
comunicăm, ai citit, se duce, ştiu, vrei, mergeam, telefonează, vor pregăti, se îmbrăcase, voi anunţa, privi, a renunţat, avuse, sunt.

➢ Indicaţi persoana verbelor date.

ÎNVĂŢAŢI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **Integramă**

➢ Completaţi căsuţele, potrivit definiţiilor:

Vertical

1. Parte de ... .

2. Parte de vorbire ce arată o calitate.

3. Un fel de pronume.

4. Parte de vorbire ce denumeşte obiecte.

5. Parte de vorbire care exprimă numărul.

6. Alt fel de pronume.

Dacă aţi completat corect, pe linia A-B vă veţi întâlni cu nucleul comunicării.

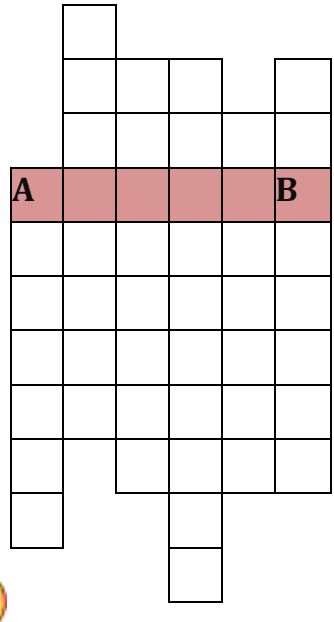

OBSERVAŢI!

Expresiile de mai sus sunt alcătuite din cuvinte cu aceeasi valoare semantică.

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

o Explicaţi de ce nu sunt corecte formulările: ***cobor în jos, urc în sus, prefer mai bine.***

➢ Indicaţi formulările corecte şi alcătuiţi propoziţii în care să le folosiţi.

IV. ATELIERUL CREATIV

➢ Scrieţi o compunere după tabloul de mai jos, folosind toate părţile de vorbire studiate. Întitulaţi-o.

§ 2. Ortografia părţilor de vorbire

I. TERMINOLOGIE

- **ortografie**
- **substantiv**
- **adjectiv**
- **numeral**
- **pronume**
- **verb**

II. CE ŞTIM?

Regulile ortoepice şi de ortografie ne învaţă a vorbi şi a scrie corect.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- Citiți cu atenție textul:

Mâinile omului

Mâinile omului au transformat *pământuri pustii* în ogoare bogate. Ele au sădit păduri de nepătruns. Totul este făcut de mâinile omului.

Ele mânuiesc pana și ciocanul. Ele țin timona[1] vaporului și volanul automobilului, hârlețul și microscopul. Ele pot arunca cu dibăcie mingea de baschet în coș și pot trimite corăbii pe Lună.

Tot ce vrei pot face și drege mâinile omului. Însă e necesar să le deprinzi cu munca.

- *Explicați scrierea cu literă majusculă a cuvântului* ***Lună.***
- *Stabiliți genul, numărul și cazul cuvintelor evidențiate.*

NU UITAȚI!
CINE NU MUNCEȘTE LA TINEREȚE, N-ARE LA BĂTRÂNEȚE.

SĂ NE REAMINTIM!

- Substantivele proprii se scriu cu literă majusculă.
- ***Adjectivul*** se acordă cu substantivul în gen, număr și caz.
- Unele ***pronume personale*** neaccentuate se rostesc împreună cu alte cuvinte și se scriu prin cratimă.
- ***Pronumele*** personale de politețe se scriu cu literă majusculă.

- ***Numeralele de la unu la zece*** precum şi ***suta, mia, milionul, miliardul*** se scriu într-un cuvânt.
- Se scriu separat ***numeralele compuse***, începând de la douăzeci şi unu cu excepeţia celor menţionate mai sus.
- ***Cratima*** are rolul de a pune în evidenţă pronunţarea în aceeaşi silabă a unui verb cu o altă parte de vorbire.

FOLOSIŢI-VĂ CUNOŞTINŢELE!

EXERSAŢI!

1. Citiţi şi transcrieţi substantivele date în două coloane (proprii şi comune): *Ucraina, regiune, Azor, român, Maria, Europa, Cernăuţi, Mihai Eminescu, Biserica Albă, alergare, septembrie.*

2. Construiţi câte două propoziţii în care cuvintele date să se scrie diferit: *s-a / sa, n-ai / nai, s-au / sau, mi-a / mea, i-a / ia (ea)*

3. Completaţi spaţiile cu numerale scrise cu litere:

Eu m-am născut în anul ... Acum am ... ani, ... luni şi ... zile. Tatăl meu are ... ani. Mama mea are... ani. Sora (fratele) are ... ani. Bunica mea are ... ani. Este anul...

4. Potriviţi numeralele la substantive:

douăsprezece	de grivne
douăzeci şi trei	de meri
patruzeci şi două	fete
şaptesprezece	copaci

FOLOSIŢI-VĂ CUNOŞTINŢELE!

- Citiţi expresiv versurile şi indicaţi cum se acprdă adjectivul cu substantivul.

Ţara mea – lumină blândă,
Verde codru cu izvoare,
Pasăre de dor ce cântă,
Pâine pentru fiecare;

Ţara mea – nădejde nouă
Lângă bunele ţărâne,

Fir de iarbă, strop de rouă,
Zi de ieri, de azi, de mâine.

(Dumitru Matcovschi)

✓Alcătuiți enunțuri cu adjectivele: *gri, maro, cumsecade* la ambele genuri, numere și la toate cazurile. Observați dacă își schimbă forma.

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIEM CORECT!

➢ Citiți expresiv enunțurile și indicați cum se acordă adjectivul cu substantivul. Comentați ortografia cuvintelor evidențiate:

a) Iar codrul cântă *întruna.*
b) *Într-una* din zile ne-am dus la scăldat.
c) Nu te apuca de multe lucruri *odată.*
d) De la marginea satului s-a mai uitat *o dată* înapoi.

➢ Imaginați-vă un dialog cu profesoara de limbă română și realizați un text folosind pronumele personale de politețe: *dumneavoastră, dumneata, dumitale, dumneaiei.*

IV. ATELIERUL CREATIV

➢ Scrieți o compunere după tabloul de mai jos, numiți toate părțile de vorbire studiate. Întitulați-o.

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **Jocul didactic „Cine spune corect?”**

Profesorul citește teste cu două răspunsuri. Elevii ridică cartonașul albastru sau roșu. Câștigă acel elev care ridică primul cartonașul potrivit de mai multe ori:

a tăcea sau a tace, a împarte sau a împărți, a adăuga sau a adăugi, a curăți sau a curăța, a cade sau a cădea, a despărți sau a desparte, a ști sau a ști.

REȚINEȚI!

Părțile de vorbire sunt: substantivul, adjectivul, verbul, pronumele, numeralul, adverbul.

Părțile principale ale propoziției sunt: subiectul și predicatul.

Părțile secundare ale propoziției sunt: atributul, complementul.

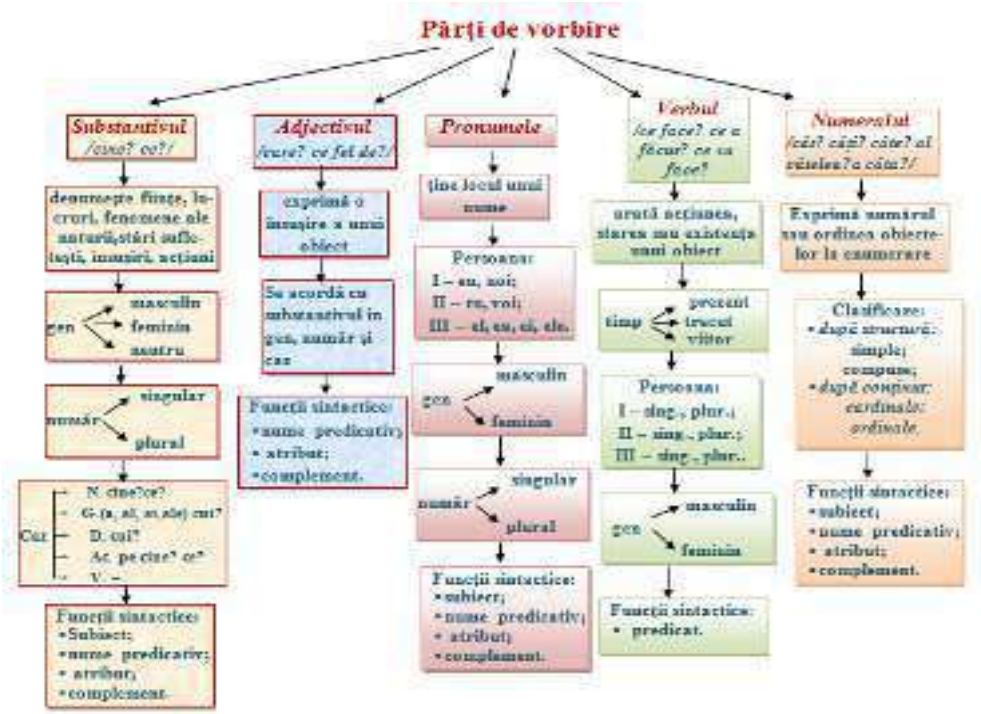

ANALIZA PĂRȚILOR DE VORBIRE

Analiza substantivului:

1. Substantiv. Forma inițială;
2. Comun sau propriu.
3. Genul: masculin, feminin, neutru;
4. Numărul: singular, plural;
5. Cazul: Nominativ, Genitiv, Dativ, Acuzativ,Vocativ;
6. Funcţia sintactică: subiect, nume predicativ, parte secundară de propoziţie: atribut, complement.

Model: *Meseria* este brățară de aur.
Meseria – substantiv; f.i . – meserie, comun, gen. fem., num. sing., caz. N., subiect.

Analiza adjectivului:

1. Adjectiv cu sens propriu sau figurat.
2. Poziția față de substantivul determinat;
3. Categoriile gramaticale: genul, numărul, cazul;
4. Funcţia sintactică (nume predicativ, parte secundară de propoziţie: atribut).

Model: Prietenul *adevărat* la nevoie se cunoaşte.
Adevărat – adjectiv, stă după subst. determ. *prietenul*, gen. masc., num. sing., caz. N., atribut.

Analiza pronumelui:

1. Pronume (personal, personal de politeţe);
2. Categoriile gramaticale: persoana, genul, numărul, cazul;
3. Funcţia sintactică (subiect, nume predicativ parte secundară de propoziţie: complement).

Model: Bunica a venit la *noi* în ospeţie.
Noi – pronume personal,num.plur.,caz.A., complement.

Analiza numeralului:

1. Numeral cardinal sau ordinal.
2. Simplu sau compus.
3. Funcţia sintactică: subiect, nume predicativ, atribut, complement;

Model: *Cincisprezece* elevi au plecat în excursie.
Cincisprezece – numeral cardinal, compus, atribut.

Analiza verbului:

1. Verbul;
2. Forma iniţială;
3. Categoriile gramaticale: persoana (III singular sau plural), numărul, timpul;
4. Funcţia sintactică: predicat verbal sau nominal.

Model: Albinuţa *culege* nectar de pe flori.
Culege – verb, f.i. a munci, pers. III, num.sing., timp. prez., predicat verbal.

TESTE PENTRU EVALUAREA CUNOŞTINŢELOR

1. Partea de vorbire care denumeşte fiinţe, lucruri, fenomene ale naturii, stări sufleteşti, însuşiri, acţiuni este:
   a) adjectiv;
   b) substantiv;
   c) pronume.

2. Precizaţi varianta ce indică categoriile gramaticale ale cuvântului evidenţiat din exemplul de mai jos:
   - *Toamna a pictat **pădurea** cu penelul ei fermecat.*

a) substantiv, gen. fem, num. sing., caz. N., articulat, comun;
b) substantiv, gen. fem., num. plur., caz. Ac.,comun, inanimat;
c) substantiv, gen. fem., num. sing., caz. Ac, articulat, comun, inanimat.

3. Cuvintele evidenţiate din enunţul:

***Eu** sunt a sa mumă, **el** e fiul meu,*
*De eşti **tu** acela, nu-**ţi** sunt mumă **eu**... (Dimitrie Bolintineanu)*

au valoare morfologică de:

a) numeral;
b) pronume;
c) substantiv.

4. Identificaţi varianta în care cuvântul „*vii*” este verb:

a) Mi-au rămas vii amintirile despre copilărie.
b) Vii la mine deseară.
c) Vezi în faţă livezi şi vii mănoase.

5. Stabiliţi varianta în care adjectivul îndeplineşte funcţia sintactică de nume predicativ:

a) Scumpă este copilăria.
b) Avem o copilărie fericită.
c) Copilăria ne aduce mereu surprize plăcute.

6. Precizaţi varianta în care toate cuvintele sunt ortografiate corect:

a) n-ai grijă, sar în sus, cinsprezece, ia cântă la vioară;
b) nai grijă, s-ar în sus, cincisprezece, ea cântă l-a vioară;
c) n-ai grijă, sar în sus, cincisprezece, ea cântă la vioară.

§ 3. Noțiuni de fonetică. Alfabetul limbii române

I. TERMINOLOGIE

- **fonetică**
- **alfabet**
- **litere**
- **sunete**

II. CE ȘTIM?

Alfabetul e alcătuit din litere care marchează toate sunetele întâlnite în întreaga totalitate de cuvinte ale limbii.

SĂ NE REAMINTIM!

✓ Câte litere are alfabetul limbii române?

OBSERVAȚI!

○ Citiți literele din alfabetul limbii române și observați deosebirea între literă și denumirea ei. Memorizați ordinea literelor în alfabet.

Aa, Ăă, Ââ, Bb, Cc, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Îî,
(a) (ă) (â) (be) (ce) (de) (e) (fe) (ge) (ha) (i) (î)

Jj, Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Qq, Rr, Ss, Șș,
(je) (ca) (le) (me) (ne) (o) (pe) (chiu) (re) (se) (șe)

Tt, Țț, Uu, Vv, Xx, Yy, Zz, Ww.
(te) (țe) (u) (ve) (ics) (i grec) (ze) (dublu ve).

SĂ DESCOPERIM!

Literele Kk, Qq, Yy, Ww sunt litere de circulație internațională.

NU UITAȚI!

În cuvintele de origine străină se folosesc literele: k – kakiu, kg; q – quartal; w – New York, web; y – yoyo.

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- Ordinea și pronunțarea literelor alfabetului limbii române.

REȚINEȚI!

FONETICA este știința care studiază sunetele limbii.

ALFABETUL este totalitatea literelor așezate într-o ordine convențională, reprezentând sunetele de bază ale unei limbi.

NOTĂ!

- **În lume sunt mai multe tipuri de alfabete.**
- **Limba română folosește alfabetul latin.**

➢ **Cuvântul „alfabet” provine de la denumirile primelor două litere ale alfabetului grecesc din antichitate: alfa şi beta.**

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

✓ Citim expresiv alfabetul şi memorizăm literele.

✓ Citiţi şi observaţi prin ce se deosebesc literele evidenţiate în următoarele perechi de cuvinte:

*mam**a** – mam**ă**, c**a**să – căsu**ţă**, m**a**re – m**ă**ri;*
*s**a**t – ş**a**rpe, **s**oc – **ş**oc, **s**oră – **ş**ură;*
*schi**t** – schi**ţă**, fra**t**e – fra**ţ**i, lopa**t**ă – lope**ţ**i.*

FOLOSIŢI-VĂ CUNOŞTINŢELE!

1. Repartizaţi în ordine alfabetică numele (de familie) de mai jos. În cazul când literele iniţiale coincid, aplicaţi ordinea alfabetică a următoarelor litere:

Borca, Dumitraş, Popescu, Botezatu, Roşca, Negru, Coşieru, Ţurcanu, Scurtu, Tutunaru, Suceveanu, Andrieş, Opriş.

2. Citiţi versurile. Rostiţi sunetele din cuvinte şi denumirea lor:

Învăţătura

Îmvăţătura e averea
Ce pururea o duci în gând
Şi fără raza ei, puterea
E doar un colb purtat de vânt.

Învăţătura e-o *comoară*
Ce nimeni nu ţi-o poate lua.
Îşi va spori podoaba rară
Cu cât împarţi mai mult din ea.

(Nicolae Tăutu)

✓ Explicaţi sensul cuvântului evidenţiat în text.
✓ Ce înseamnă pentru voi învăţătura?
✓ Alegeţi răspunsul potrivit:
a) un chin;
b) o datorie;
c) o plăcere;
d) o muncă pentru viitor.

NU UITAȚI!

ÎNVĂȚĂTURA E CEA MAI MARE AVUȚIE!

3. Citiţi textul şi explicaţi cu ajutorul dicţionarului, sensul cuvintelor evidenţiate.

Prepeliţa

Biata prepeliţă! O mare **nenorocire** a dat peste biata prepeliţă: i s-a aprins casa. La **incendiu** au venit mai multe păsări.

– Aşa-i trebuie! **a piţigăiat** piţigoiul şi a mai aruncat în foc un pai uscat.

Nu ştiu de unde a răsărit o rândunică. Ea bătu **alarmată** din aripi şi lăsă să-i cadă din cioc o picătură de apă.

De la **paiul** uscat pe care l-a aruncat piţigoiul focul nu s-a făcut mai mare. Şi nici **picătura** de apă n-a stins focul. În schimb prepeliţa a aflat cine îi este prieten şi cine **duşman.**

(Poveste populară cazahă)

4. Examinaţi lista elevilor din catalogul clasei voastre.
De ce e necesară repartizarea numelor în ordine alfabetică? Comentaţi.

5. Aranjaţi în ordine alfabetică următoarele cuvinte:
elev, pădure, aur, elefant, pereche, perete, barcă, bun, poezie, somn, text, tata, ilustrată, stea, steag, ceai, codru.

IV. ATELIERUL CREATIV

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **Jocul didactic „Cine e mai isteţ?”**

Profesorul spune un cuvânt (denumire geografică) care începe cu litera A. Numeşte un elev care trebuie să pronunţe un cuvânt cu următoarea literă din alfabet. Elevul care nu ştie cuvântul iese din joc. Câştigă acel elev care rămâne în joc până la sfârşitul jocului.

§ 4. Sunetele limbii române. Corespondenţa sunet-literă

I. TERMINOLOGIE

- **sunete**
- **litere**
- **grupuri de litere**

II. CE ŞTIM?

- **Litera transcrie un singur sunet.**

SĂ NE REAMINTIM!

- **Sunetul este cea mai mică unitate sonoră a unei limbi.**
- **Litera este semnul grafic al unui sunet.**
- **În limba română, de obicei, o literă transcrie un singur sunet.**
  - ✓ Rostiţi toate sunetele în ordine alfabetică.
  - ✓ Prin ce sunt transcrise sunetele?
  - ✓ Din câte litere este format alfabetul?
  - ✓ Câte sunete transcriu literele din următoarele cuvinte: *istoria, mama, limba.*

○ Citiţi cu atenţie textul.

Natura şi noi

E foarte *necesar* să admiri şi să cunoşti natura, animalele. Numai atunci e interesant să *trăieşti* când cunoşti şi ocroteşti tot ce te înconjoară.

Trebuie să ştiţi a deosebi arţarul de tei, bradul de pin, iar frasinul de stejar.

La fel trebuie să ştiţi că păsările şi animalele se deprind repede cu omul. Nici ursul nu se aruncă primul la om.

Dacă te porţi frumos cu *vieţuitoarele* care te înconjoară, ele devin foarte blânde. În parcul Puşkin din Kiev mulţi oameni hrănesc veveriţele *gingaşe* din palmă cu nuci.

E foarte important ca să învăţaţi a iubi cu adevărat tot ce-i viu.

- Stabiliţi din ce fel de sunete sunt alcătuite cuvintele evidenţiate.
- Precizaţi din câte litere şi din câte sunete sunt alcătuite aceste cuvinte.
- Prin ce litere este redat sunetul „c” în cuvintele din text: *parcul, Kiev, Puşkin*

OBSERVAŢI!

- **Nu întotdeauna o literă exprimă un sunet.**
- **Un sunet poate fi redat de un grup de litere: *ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi.***

  De exemplu: *cercei, ochi, gingaş, ghindă.*
- **Un grup de sunete poate fi exprimat printr-o literă: x.**

  De exemplu: *excursie, exerciţiu, examen.*
- **Unele sunete pot fi redate prin mai multe litere.**
- O literă poate transcrie mai multe sunete.

III. CE VREM SĂ ŞTIM?

❖ **Cum se scriu şi se pronunţă grupurile de litere.**

- Rostiţi şi scrieţi următoarele cuvinte:

a) *curea, curte, copil, ceas, ciorap, ciupercă;*
b) *gogoaşă, gard, gâscă, geam, geografie, girafă;*

c) *cameră, câmp, curte, chenar, chitară, chestionar;*
d) *gard, gumă, grămadă, gheorghină, ghete, ghiozdan*.

➢ Ce ați observat?

REȚINEȚI!

Sunetele sunt unități ale vorbirii.
Literele sunt unități ale scrierii.

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Uneori, aceeaşi literă poate nota sunete diferite:

- un singur sunet, care este consoană;
- două sunete: *consoană* şi *vocalele „**e**”* sau *„**i**”.*

➢ Literele **c** şi **g** urmate de orice altă vocală decât **e** şi **i** sau de consoane (afară de **h**) notează şi se pronunţă ca în cuvintele:*car, cântec, grad*, gând.

➢ Când sunt urmate de **e, i** se rostesc ca: *cer, ger, cireșe, girafă, general (*deci notează un alt sunet, **e** şi **i** având valori de sine stătătoare):

cireșe: şase litere şi şase sunete (c-i- r-e-ş-e).

➢ Grupurile **ce, ci, ge, gi** au valoarea unui singur sunet, **e** şi **i** fiind litere ajutătoare: *deci, fragi, geam, ceas, ciorbă* (ci, gi, ce, ge).

O literă poate reprezenta simultan două sunete.

➢ Astfel, litera **x** transcrie un grup de 2 sunete şi anume:

- [cs] în cuvintele ca: *experienţă* [ecsperienţă], *expresie* [ecspresie], *excursie* [ecscursie], *prefix* [prefics];
- [gz] în cuvintele ca: *exact* [egzact], *examen* [egzamen], *exerciţiu* [egzerciţiu], *există* [egzistă];
- Se scrie: *fix, complex,* la singular; *ficşi, complecşi,* la plural.

Grupurile din două sau trei litere pot reprezenta un singur sunet.

➢ Grupurile **ch, gh** înainte de **e** sau **i** notează câte un singur sunet: *chestie, chihlimbar,chenar, chimie,ghete, ghiduș, ghilimele* etc.; în aceste exemple **e** şi *i* au valoare de sine stătătoare, iar **h** este literă ajutătoare. Deci: *chimie* (6 litere, 5 sunete [ch-i-m-i-e].

➢ Grupurile de litere **ce, ci, ge, gi** au valoarea unui singur sunet atunci când literele **e** şi **i** sunt folosite ca litere ajutătoare, ca în cuvintele: *meci, fulgi, ciocan, geam.*

Deci: fragi (5 litere, 4 sunete), [f-r-a-gi].

➢ Grupurile **che, chi, ghe, ghi** au valoarea unui singur sunet când **e, i** şi **h** sunt numai litere ajutătoare, ca în cuvintele: *unghi, cheamă, cheag, gheaţă.*

Deci: *unchi* (5 litere, 3 sunete) [u-n-chi].

Un sunet poate fi redat prin diferite litere.

➢ Sunetul **c** este redat prin **c** în cuvintele: **cucoş, codru,** prin **K** în cuvântul *Kaliu*, prin **Q** în numele propriu *Qatar* (se pronunţă cátar).

➢ Sunetului **v** îi corespund literele **v** şi **w**, în *vapor, verde* şi în *watt, Washington* (W = uo), iar lui **i** îi corespund literele **i** şi **y**, în *iarbă* şi *NewYorc.*

➢ Litera **k** şi grupurile de litere **qu,** urmate de **e**, **i**, redau aceleaşi sunete cu grupurile de litere **ch**, *kilometru*, *Quebec* (provincie din Canada).

➢ Scrierea cu literele **â** sau **î** a unui singur sunet se realizează după următoarele norme:

➢ Se scrie ***î*** la începutul şi la sfârşitul cuvântului: *întuneric, îndoit, închide*, *hotărî, coborî etc.*

- Se scrie **â** în interiorul cuvântului: *râs, mâncare, câmp* etc.
- Se scrie „***î***” în interiorul cuvântului atunci, când acesta este un derivat cu prefix de la un cuvânt cu litera „ ***î*** ” la iniţială: *îndoit-neîndoit, închis-neînchis.*

EXERSAŢI!

1. Despărţiţi în silabe cuvintele de mai jos. Stabiliţi câte sunete reprezintă grupurile de litere ghe, ghi, che, chi, ge, gi, ce, ci:
ceasornic, cioban, gheamantan, fragi, chior, gheară, celulă, cinste, german, cheie.

2. Câte sunete şi câte litere au cuvintele: *chiper, gimnastică, vechi, explică, iepure, mioritic.*

3. Rostiţi şi scrieţi corect cuvintele.

a) *cap, cămară, cântar, curte, copil, ceas, ciorap, ciupercă, ciupici, ceară;* b) *gară, găsit, gumă, gogoşi, gând, geam, girafă, generaţie,*

geografie; c) *carte, concluzie, control, cunoştinţe, câmp, cheag, chibrit, chin, chenar;* d) *gură, gămălie, gologan, gândac, ghindă, ghiozdan, gheretă, gherghef.*

4. Citiţi versurile. Analizaţi vocalele şi consoanele din cuvintele evidenţiate.

*Chiar acum din crâng **venii***
*Şi c-o **veste** bună!*
*Iarăşi e **concert, copii**;*
*Merg şi eu, şi tu să **vii**,*
*Mergem **împreună**.*

(*Concertul primăverii,* de Ceorge Coşbuc)

✓ Câte litere şi câte sunete conţine cuvântul **chiar**?

5. Daţi câte 2 exemple de cuvinte în care sunetul „**î**" este transcris prin litere diferite (î, â).

6. Identificaţi câte litere şi câte sunete au cuvintele: *carte, cere, cercei, cheie, chiar, chip, cherestea, ceas, cinci, corp, curat, exprim, exagerat, explic, enunţ, geam, genunchi, ghicitoare, ghindă, gard, kilogram, unchi, unghie, ticsit, taci.*

7. Demonstraţi cum se pronunţă „**x**" în următoarele cuvinte: *exact, examinare, exclamaţie, existenţă, lux, maximal, oxigen, prefix, text.*

8. Găsiţi trei cuvinte care să cuprindă grupul de litere „***che***" şi alcătuiţi enunţuri cu ele.

9. Găsiţi trei cuvinte care să cuprindă (la început, la mijloc, la sfârşit) grupul de litere „***ghe***" şi alcătuiţi enunţuri cu ele.

10. Arătaţi cum se pronunţă **x** în următoarele cuvinte: axă, maxilar, exact, experienţă, sufix, taxă, taxi.

11. Transcrieţi fonetic cuvintele şi precizaţi corespondenţa litere-sunete: magie, saci, chinezi, ureche, gheaţă, ghindă, unchi, ghemotoc.

12. Copiaţi coloanele A, B, C. Uniţi fiecare cuvânt din coloana B cu numărul de sunete şi de litere corespunzător.

A (sunete)	**B (cuvinte)**	**C (litere)**
trei	cercei	şase
patru	axă	patru
şase	fagi	trei
cinci	exemplu	cinci
opt		şapte

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

ATENȚIE!

Se scrie „î” în interiorul cuvântului atunci, când acesta este un derivat cu prefix, rădăcina căruia. începe cu „î”.
De exemplu: *început – neînceput, îmbrăcat – neîmbrăcat.*

IV. ATELIERUL CREATIV

➢ Scrieți o compunere pe tema „*În vizită la bunica*”, în care să folosiți cuvinte cu grupurile de litere studiate.

❖ Cuvinte de reper**:** *Alexandru, toarce, ochi și urechi, ghem, geam, caier, plăcinte, fructe.*

LUCRAȚI ÎN GRUPE!

✓ Formați patru echipe care veți alcătui cuvinte cu grupurile de sunete: ce – ci, ge – gi, che – chi, ghe – ghi.

§ 5. Vocalele. Semivocalele. Consoanele

I. TERMINOLOGIE

- **sunet**
- **literă**
- **vocale**
- **consoane**
- **semivocale**

II. CE ŞTIM?

- **Vocalele, consoanele şi semivocalele formează sunetele unei limbi.**

SĂ NE REAMINTIM!

Vocalele: a, ă, e, i, â, î, o, u.
Consoanele: b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, ş, t, ţ, v, x, y, z, w.

OBSERVAŢI!

- Rostiţi aceste sunete. Prin ce sunt înscrise ele?

REŢINEŢI!

Sunetul este cea mai mică unitate a limbii produs cu ajutorul vocii şi receptat de ureche.

Litera este semn grafic din alfabetul unei limbi care corespunde unui sunet.

III. CE VREM SĂ ŞTIM?

- Să cunoaştem literele şi sunetele alfabetului limbii române.

FOLOSIŢI-VĂ CUNOŞTINŢELE!

Din tuspatru părţi a lumii se ridică-nalt pe **ceruri,**
Ca balauri din **poveste,** nouri negri plini de geruri.

Soarele iubit s-ascunde, iar pe sub **grozavii** nori
Trece-un cârd de corbi **iernatici** prin văzduh croncănitori...
(Vasile Alecsandri)

- ✓ Citiţi expresiv strofa de mai sus.
- ✓ Ce anotimp a redat poetul?
- ✓ Cum a reuşit poetul să-şi exprime sentimentele propii?
- ✓ Indicaţi vocalele şi consoanele din cuvintele evidenţiate.
- ✓ Cum se rostesc vocalele şi cum se rostesc consoanele?

NU UITAȚI!

➢ **Cuvântul „Alecsandri" se scrie cu „cs" luând în consideraţie semnătura proprie a autorului.**

REȚINEȚI!

Vocalele sunt sunete la rostirea cărora aerul nu întâlneste nici un obstacol la ieşirea din aparatul fonator. Vocalele pot forma singure silabe. Se rostesc singure.

Consoanele sunt sunete ale vorbirii formate din zgomote, la rostirea cărora aerul întâlneşte obstacole la ieşirea din apăratul fonator. Se rostesc numai împreună cu vocalele. Consoanele nu pot forma singure silabe.

SĂ DESCOPERIM:

✓ Rostiţi următoarele cuvinte din textul de mai sus: *lumii, soarele, iubit, grozavii, iernatici.* Ce grupuri de sunete aţi descoperit în aceste cuvinte?

✓ Numiţi vocalele din aceste cuvinte. Toate vocalele sus numite formează silabe?

REŢINEŢI!

Semivocalele sunt sunete care seamănă cu vocalele (vocale scurte), dar nu se pot rosti singure şi formează silabe numai împreună cu altă vocală.

Semivocalele sunt: e, i, o, u.

NOTĂ!

▪ Termenii gramaticali „consoană" şi „vocală" sunt de origine latină.

EXERSAŢI!

1. Citiţi versurile. Indicaţi sunetele vocale şi consoanele în cuvintele din text.

Cât avem o ţară sfântă,
Şi un nai, care mai cântă,
Cât părinţii vii ne sânt
Mai există ceva sfânt. *(Nicolaie Dabija)*

2. Citiţi versurile. Înscrieţi în caiete numai cuvintele care conţin semivocale.

Mama pâine albă coace,
Noi zburdăm voios,
Pentru pace, pentru pace
Mulţumim frumos.

Tata fluiere ne face,
Noi cântăm duios.
Pentru pace, pentru pace
Mulţumim frumos.

Înfloresc în jur copacii,
Ceru-i luminos.
Pentru pace, pentru pace
Mulţumim frumos.

(Grigore Vieru)

NU UITAŢI!

- **Cuvintele sunt alcătuite din sunete.**
- **Mesajul e alcătuit din cuvinte.**

3. Scrieţi proverbele şi subliniaţi vocalele din cuvinte cu o linie, semivocalele – cu doua linii.

a) Nu învăţăm pentru şcoală, ci pentru viaţă.
b) Cine se scoală mai de dimineaţă mai departe ajunge.
c) Omul fără de prieteni e ca bradul fără cetini.

4. Citiţi expresiv versurile. Analizaţi sunetele din cuvintele evidenţiate:

Zările, de farmec pline,
Strălucesc în **luminiş**;
Zboară mierlele-n tufiş
Şi din din codri **noaptea** vine
Pe furiş.

Care cu poveri de muncă
Vin încet şi **scârţâind**;
Turmele **s-aud** mugind,
Şi **flăcăii** vin pe luncă
Hăulind. *(George Coşbuc)*

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

4. Rostiţi frământările de limbă mai întâi lent, apoi – cât mai repede.

Un cerb din cerc cercel cerca să-şi facă.

Stanca sta-n castan,
Ca stânca sta-n castan Stan.

Capra calcă piatra, piatra crapă-n patru.

- ✓ Explicaţi necesitatea folosirii cratimei.
- ✓ Daţi exemple de alte frământările de limbă

IV. ATELIERUL CREATIV

ÎNVĂŢAŢI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **Jocul didactic „Cine e mai isteţ?”**

a) Se înscriu pe tablă 5 litere din alfabet: a, b, c, d, e.

Cine va găsi mai multe cuvinte cu fiecare din aceste litere.

b) Se înscriu pe tablă cuvintele: ...râu, ...rag, ...ac, ...apă. Cine va alcătui mai multe cuvinte noi adăugând câte o literă înaintea cuvintelor de mai sus.

c) Ghicitoare:

Nişte furnicuţe
Pe-o făţare albă,
Sar de sub peniţă,
Se grăbesc la treabă.

Lasă-le în pace,
Treacă rânduri-rânduri.
Duc în spate sacii
Încărcaţi cu gânduri.

EXPRIMAŢI-VĂ PĂREREA!

Lauda de sine nu miroase-a bine.
Cine pe sine se laudă, acela mai tare se-njoseşte.

❖ Citiți cu atenție textul.

Într-o zi vocalele se lăudau:

– Fără noi, consoanelor, n-aţi fiinţa nici o clipă. Noi vă dăm viaţă. Deaceea trebuie să fiţi recunoscătoare.

Ca să-şi argumenteze spusele fără temei au şi început:

– Ce valoare aţi avea, de exemplu, voi, consoanelor **l** şi **c** fără mine, zice răsfăţata principesa **a**, litera **a.**

– Nici o valoare! Puse una lângă alta nu însemnaţi nimic: **„lc”**, **„cl”.**

– Dacă vă iau de mâină formez cuvântul „**lac**”. Ce frumos sună! Dacă vă schimb locurile, construiesc alt cuvânt – **„cal”.** Ce nobil animal!

✓Cum o puteţi caracteriza pe princesa vocalelor?

✓ Susţineţi părerea că vocalele sunt mai importante în vorbire?

§ 6. Grupurile de sunete. Diftongul

I. TERMINOLOGIE

- **diftong**
  - ***ascendent***
  - ***descendent***
- **vocală**
- **semivocală**

❖ Citiţi expresiv textul:

Familia

La auzul *acestui* cuvânt fiecare din noi îşi închipuie casa *părintească*, fraţii, părinţii, bunicul şi bunica. Peste ani şi ani fiecare om îşi aminteşte de copilăria sa ca de o *frumoasă* sărbătoare. Copilăria este ţara basmelor, ţara minunilor. Şi fără ţara aceasta nu l-am fi avut pe Creangă, Eminescu, Alecsandri...

Dar fiecare din noi mai are şi o familie neobişnuită. Aceasta ecte *şcoala*. Ea ne duce într-o ţară minunată – Ţara Cunoştinţelor.

Să păstrăm cu sfinţenie în memorie aceste două *familii*. Să revenim la ele cu drag.

Despărţiţi în silabe cuvintele evidenţiate.

- ✓ Stabiliţi care sunt vocalele şi care sunt semivocalele.
- ✓ Identificaţi grupurile de sunete formate dintr-*o vocală* şi *o semivocală* pronunţate în aceeaşi silabă;
- ✓ Găsiţi în text şi alte cuvinte care conţin *o vocală* şi *o semivocală* pronunţate în aceeaşi silabă.

II. CE ŞTIM?

➢ *Vocalele* sunt sunete la rostirea cărora aerul nu întâlneste nici un obstacol la ieşirea din aparatul fonator.

➢ Vocalele pot forma singure silabe. Se rostesc singure.

➢ *Semivocalele* sunt sunete care seamănă cu vocalele (vocale scurte), dar nu se pot rosti singure, şi formează silabe numai împreună cu altă vocală.

Semivocale pot fi: e, i, o, u.

SĂ NE REAMINTIM!

Unele cuvinte conţin grupuri din două sunete care se rostesc împreună.

III. CE VREM SĂ ŞTIM?

➢ Ce este diftongul ?

SĂ DESCOPERIM!

➢ Despărţiţi în silabe următoarele cuvinte: *doină, noapte, erou, zmeu, brâu.*

- ✓ Stabiliţi din ce fel de sunete este alcătuită fiecare silabă.
- ✓ Observaţi cum se rosteşte în silabă o vocală; dar o semivocală?

REŢINEŢI!

Diftongul este grupul de două sunete alăturate formate dintr-o vocală şi o semivocală pronunţate într-o silabă.

EXPLICAŢI!

✓ Citiţi versurile de mai jos şi argumentaţi câte silabe au cuvintele evidenţiate:

Mi-a şoptit frunza de fag
Satul meu *mi-i* tare drag.
(Folclor)

În pădure, prin frunziş
Am ajuns la aluniş.
Aluniş cu frunza *deasă*
A pădurii *mireasă*... *(Folclor)*

✓ Stabiliţi care sunt grupurile de sunete în cuvintele evidenţiate.

NOTĂ!

Deseori în procesul vorbirii două cuvinte se rostesc împreună. Ca rezultat apar diftongi ce aparţin la diferite cuvinte. Aceşti diftongi se scriu prin cratimă.

ÎMBOGĂŢIŢI-VĂ CUNOŞTINŢELE!

- Limba română este foarte bogată în diftongi.
- Semivocala în diftong poate sta atât înaintea vocalei, cât şi după ea.
- După poziţia semivocalei distingem următoarele tipuri de diftongi:

ascendent (urcător) – alcătuit dintr-o semivocală şi o vocală:

i+a – viață, piață;
e+a – teamă, pacea;
i+e – miere, piesă;
i+u – iute, aiurea;
o+a – soare, moară;
u+a – ziua, piua;
u+ă – două, vouă;
i+o – iod, voios;
u+â – plouând

descendent (coborător) – alcătuit dintr-o vocală și o semivocală:

i+i – mii, copii, fii;
e+i – chei, lei, tei;
a+i – plai, nai, trai;
ă+i – flăcăi, căi, clăi;
â+i – întâi, coborâi, doborâi;
u+i – cui, văzui, puică;
i+u – viu, știu, vișiniu;
e+u – meu, turneu, zeu;
a+u – stau, purtau, cântau;
â+u – râu, grâu, frâu;
o+u – nou, erou, tablou;
u+u – continuu.

EXERSAȚI!

1. Despărțiți în silabe cuvintele următoare și identificați diftongii: *oaie, piatră, iute, oștean, scai, cheltuia, soare, gutui, vreo, ziua, poiană, mioară, leu, mai, mii.*

2. Construiți propoziții cu cuvinte ce conțin diftongi ascendenți și diftongi descendenți (*câte trei de fiecare*).

3. Indentificați diftongii ascendenți și descendenți în următoarele cuvinte: *tei, floare, deal, goală, leu, mai, aurii, oameni.*

4. Copiați cuvintele de mai jos și numiți semivocalele. Încercuiți diftongii: *toamna, ieri, piatră, ceas, ciorap, ceață, gustoase, dimineața*.

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIEM CORECT!

1. Găsiți în textul dat diftongii alcătuiți din vocale și semivocale ce aparțin la două cuvinte. Explicați ortografia lor:

Tata și feciorii

Un tată își povățuia feciorii să trăiască în bună înțelegere, dar ei nu-i luau în seamă vorbele. Într-o bună zi le-a spus el să aducă o mătură.

– Rupeți mătura! – le-a poruncit el.

Ei s-au căznit în fel și chip, dar n-au izbutit. Atunci bătrânul a desfăcut mătura și le-a spus să rupă fiecare câte o nuielușă. Și tot câte o nuielușă, câte o nuielușă, lesne a fost de rupt mătura.

Tata le-a dat un sfat:

– Luaţi aminte, dacă veţi trăi în bună înţelelegere, la toate o să ţineţi piept. Unde-i unul nu-i putere, unde-s mulţi puterea creşte.

2. Copiaţi cuvintele de mai jos. Subliniaţi diftongii şi indicaţi felul lor:

câine doi nou cuib iut
deal leu piatră soare vreo

3. Alcătuiţi enunţuri cu cuvintele de mai jos care conţin diftongi ce apar între două cuvinte pronunţate în aceeaşi silabă:

şi-a, ce-i, că-i, mi-a, de-a.

➢ Explicaţi ortografia acestor cuvinte

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAŢI ÎN GRUPE!

✓ Găsiţi într-un articol de ziar toate cuvintele cu diftongi. Trancrieţi-le în caiete.

- **ÎNVĂŢAŢI JUCÂNDU-VĂ!**

❖ **Jocul didactic „Cine va răspunde mai repede?”**

Se propun elevilor un şir de cuvinte cu diftongi. Ei trebuie să schimbe cuvântul astfel ca semivocalele să devină vocale: *pui, tei, brâu, râu, erou, turneu, plai, lei, pârău, grâu, macaragiu.*

Va învinge elevul care va transforma mai multe cuvinte.

De exemplu: *cadou – cadoul, cui – cuişor.*

§ 7. Triftongul

I. TERMINOLOGIE

- **triftong**
- **diftong**
  - **ascendant**
  - **descendent**
- **vocală**
- **semivocală**

II. CE ŞTIM?

- *Diftongul* este grupul de două sunete alăturate formate dintr-o vocală şi o semivocală pronunţate într-o silabă.
- *Semivocala* poate sta atât înaintea vocalei, cât şi după ea.
- După poziţia semivocalei distingem *diftongi*:
  ascendent (urcător) – alcătuit dintr-o semivocală şi o vocală;
  descendent (coborâtor) – alcătuit dintr-o vocală şi o semivocală.

SĂ NE REAMINTIM!

Unele cuvinte conţin grupuri din trei sunete / o vocală şi două semivocale **/ care se rostesc împreună.**

- Citiţi cu atenţie textul:

Frunză verde **lăcrimioară**,
Vai de **biata-mi inimioră.**
Mult eşti dalbă şi frumoasă
Şi la inimă **voioasă**
Noaptea-i dulce-n primăvară,
Liniştită, răcoroasă.

(Vasile Alecsandri)

- ✓ Despărţiţi în silabe cuvintele evidenţiate.
- ✓ Stabiliţi care sunt vocalele şi care sunt semivocalele.
- ✓ Identificaţi grupurile de sunete formate:

- dintr-*o vocală* şi *o semivocală* pronunţate în aceeaşi silabă;
- dintr-*o vocală* şi *două semivocale* pronunţate în aceeaşi silabă;
- dintr-*o vocală* şi *două semivocale* ce aparţin la două cuvinte pronunţate în aceeaşi silabă

OBSERVAŢI!

✓ Care sunt vocalele şi care sunt semivocalele din cuvântul despărţit în silabe?

✓ Identificaţi grupul de sunete pronunţat într-o silabă. Ce aţi descoperit?

- **Cunoaştem vocalele, semivocalele, diftongii.**

III. CE VREM SĂ ŞTIM?

➢ Ce este triftongul?

REŢINEŢI!

Triftongul este grupul de trei sunete format dintr-o vocală şi două semivocale pronunţate într-o silabă.

ÎMBOGĂŢIŢI-VĂ CUNOŞTINŢELE!

- De obicei *vocala* din triftong se află *între semivocale* (zmeoaică, franţuzoaică, maiou, vedeau, mergeau).
- Uneori *ambele semivocale* stau *înaintea vocalei* (busuioacă, duioasă, bălăioară, ploioasă, inimioară).

FOLOSIŢI-VĂ CUNOŞTINŢELE!

- Citiţi textul de mai jos, întitulaţi-l şi analizaţi grupurile de sunete din cuvintele evidenţiate:

Pâinea nu are preţ. Mai exact, preţul ei nu se socoate în copeici. Dacă pâinea se vinde ieftin, încă nu înseamnă, că se obţine uşor. O

bucată de pâine nu conţine în sine numai munca plugarilor, dar şi cea a minerilor, metalurgiştilor, zidarilor, brutarilor, morarilor, constructorilor de maşini... Tuturor acestor oameni *le-au* încredinţat această sfântă Pâine.

Mă închin cu respect oamenilor muncitori care *mi-au* pus pe masă pâinea rumenă şi gustoasă.

NU UITAȚI!

Fie pâinea cât de rea, tot mai bună-i în ţara mea.

SĂ DESCOPERIM!

Triftongii apar şi între două cuvinte alăturate pronunţate în aceeaşi silabă. Aceşti triftongi se scriu prin cratimă.

EXERSAȚI!

1. Despărţiţi în silabe cuvintele următoare şi identificaţi triftongii:

lăcrămioară, doreau, tigroaică, creioane, veneai, iau, leoaică, puteau, trăiau, aripioară, linioară, mi-au, ceea, veneau, i-au.

NOTĂ!

- **O vocală urmată de un diftong sau un triftong face parte din altă silabă.**

2. Înscrieţi în două coloane cuvintele cu diftongi şi triftongi:
vioi, mărşăluiau, greşeau, voievod, roată, luau, viaţă, beau, ştiau, tăiau, ambii, pleoapă, lăcrimioară, nouă.

3. Copiaţi cuvintele de mai jos şi subliniaţi triftongii:
aripioară, leoaică, stăruiau, creioane.

✓ Observaţi câte vocale alăturate sunt în cuvântul **creioane** şi dacă fac parte din aceeaşi silabă.

4. Scrieţi cuvintele următoare completându-le cu litera care lipseşte în diftong sau triftong: *plâng. au, dor. ai, gh. ară, p. erde, cafen. u.*

5. Întitulaţi textul de mai jos. Selectaţi cuvintele care conţin diftongi şi triftongi:

Tata i-a adus un Copăcel, iar mama i-a cumpărat hârleţ. A luat Radu Copăcelul şi hârleţul şi a întrebat Pământul unde să sădească Puiul de Pom. Pământul i-a arătat un loc în fundul ogrăzii.

A făcut Radu o groapă, a pus Copăcelul în ea şi i-a dat ţărână. Apoi i-a turnat o căldare de apă. Noaptea Copăcelul a prins la putere, iar dimineaţa putea de acum să se legene. Radu se gândea: „Oare cine leagănă Puiul de Pom, că lângă dânsul nu-i nimeni?" Apoi s-a dumerit: „Puişorul de Pom se leagănă singur. I se închină lui Radu, că l-a sădit". *(SpiridonVangheli)*

NU UITAŢI!

SĂ OCROTIŢI NATURA!

FOLOSIŢI-VĂ IMAGINAŢIA!

6. Alcătuiţi un text din 5-6 propoziţii „*La menajerie*", întrebuinţând cuvintele cu diftongi şi triftongi: maimuţă, lupoaică, tigroaică, ursoaică, leoaică, fiare, pinguinii, vizitatorii.

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

- ✓ Citiţi expresiv enunţurile. Identificaţi cuvintele cu diftongi şi triftongi:
  - Nevăstuica toarce lâna din fuioare şi sucește fusul vârtelnic *ce-o* atinge la picioare.
  - Trăiau odată doi fraţi. Şi aveau fraţii *ceia* mulţi *copii*...
- ✓ Explicaţi ortografia cuvintelor evidenţiate.
- ✓ Alcătuiţi două enunţuri în care cuvântul *copii* să aibă sensuri diferite.

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAŢI ÎN GRUPE!

Grupele 1-2 – *„Gramaticii”*:

- ✓ Selectaţi din textele date cuvintele cu diftongi ascendenţi şi cu diftongi descendenţi.

Grupele 3-4 –*„Observatorii”*

- ✓ Apreciaţi răspunsul colegilor.

ÎNVĂŢAŢI JUCÂNDU-VĂ!

- ❖ **Jocul didactic „Diftongul io”:**

Completând pătrățelele de mai jos veți memoriza cum se scriu cuvintele cu diftongul **io** (ghiozdan, creion, chioșc, raion):

				I	O		
		I	O				
			I	O			
		I	O				

§ 8. Hiatul

I. TERMINOLOGIE

- **vocală**
- **semivocală**
- **vocale în hiat**

❖ Citiți cu atenție textul:

Medicul

Cu ce însușiri trebuie să fie înzestrat omul care se pregătește să devină medic?

În primul rând trebuie să-și *iubească* semenii și să fie bun la inimă. Medicul trebuie să fie curajos și îndrăzneț. Un medic adevărat trebuie să fie *mereu* însetat de cunoștințe și foarte sârguincios. De medici este nevoie și în timp de pace, și în timp de *război*. Ei au fost și vor rămâne *participanții* tuturor faptelor mari și mici care se realizează în țara noastră.

Ce oameni minunați sunt adevărații medici și ce profesie minunată *si-au* ales ei!

✓ *Stabiliți din ce fel de sunete sunt alcătuite cuvintele evidențiate.*

✓ *Precizați din câte litere și din câte sunete sunt alcătuite aceste cuvinte.*

- Identificaţi diftongii şi triftongul din textul de mai sus.
- Ce grupuri de sunete sunt în cuvintele din text *fie, sârguincios, profesie.*

II. CE ŞTIM?

- Grupurile de sunete (diftongii şi triftongii).

SĂ NE REAMINTIM!

- ***Diftongul este:***
  - **Urcător sau ascendent** (*alcătuit dintr-o semivocală+o vocală) – m**oa**-ră, **oa**-meni, m**ie**-re;*
  - **Coborâtor sau descendent** (*alcătuit dintr-o vocală + o semivocală) – sti-l**ou**, fă-c**ui**, che-m**au**.*
- ***Triftongii au următoarea structură:***
  - *Semivocală + vocală + semivocală (mer-g**eau**,zme-**oai**că);*
  - *Semivocală + semivocală +vocală (lă-cri-m**ioa**-re, şt**ioa**l-nă).*

OBSERVAŢI!

Diftongii şi triftongii apar şi între două cuvinte, marcate în scris prin cratimă, ce se rostesc împreună (*mi-au, ne-a, ţi-ai, le-ar).*

III. CE VREM SĂ ŞTIM?

Ce este hiatul?

SĂ DESCOPERIM!

- ✓ Despărţiţi în silabe următoarele cuvinte: *real, duel.*
- ✓ Ce aţi observat?

REŢINEŢI!

Hiatul apare între două vocale alăturate care aparţin la silabe diferite.

EXERSAȚI!

1. Despărţiţi în silabe cuvintele următoare şi identificaţi vocalele în hiat: *poet, fiindcă, orhidee, alee, licee, cooperare, biologie, real, aer, trăind, troiță, actual, voinţă, fiică, prietenie.*

2. Arătaţi care dintre cuvintele de mai jos cuprind vocale în hiat:

aeroport	*aerodrom*
cereale	*alee*
poezie	*alcool*
cooperativ	*istorie*
creaţie	*coordonare*
respectuos	*aspectuos*.

3. Se dau cuvintele: *alee, astăzi, au, aurie, auriu, aveau, baie, biologie, băiat, cădeau, ceas, cuib, creier, coseau, coasă, deal, evreu, fier, fluier, fluierau, femeie, fumurii, floare, geam, grai, greu, gheaţă, ghindă, herghelie, iar, iau, ideal, idee, iepure, ieri, leoaică, mioară, nai, noian, nuia, ospătărie.*

a) Despărţiţi-le în silabe;

b) Grupaţi-le în tabelul următor, în funcţie de ceea ce conţin:

Diftong	Triftong	Hiat
a-bia		

4. Precizaţi cuvintele cu vocale în hiat în următoarele fragmente*:*

a) „Sălcii, liane, papură şi trestii sticleau. Toate lighioanele din adâncuri suiau în zigzacuri spre acele de fulgere ale ploii...”

(Mihail Sadoveanu)

b) Neguri albe, strălucite
Naşte luna argintie.

Ea le scoate peste ape,
Le întinde pe câmpie.” *(Mihai Eminescu)*

c) „Zori de ziuă se revarsă peste vesela natură.
Prevestind un soare dulce cu lumină şi căldură...” (*V. Alecsandri)*

5. Identificaţi triftongii şi diftongii, indicând poziţia vocalelor faţă de semivocale:

argintiu	*vreau*
inimioară	*lăcrimioare*
mioară	*fuior*
aripioare	*piatră*

6. Daţi exemple de cuvinte care să conţină hiaturile: o-o, u-o, i-e, a-e, i-i, i-a, e-e, o-u, u-e.

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

ATENŢIE!

Evitarea hiatului se realizează prin:

- *dispariţia unei vocale: respectu-os – respectos /nerecomandat/;*
- *transformarea unei vocale în semivocală – apariţia unui diftong: peacolo – pe-acolo, deatunci – de-atunci.*

IV. ATELIERUL CREATIV

ÎNVĂŢAŢI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **Jocul didactic „*Fals sau adevărat*”**

➢ Profesorul propune elevilor un şir de *cuvinte cu vocale în hiat* sau *fără hiat*. Elevii trebuie să le aprecieze prin cuvintele „*fals*” sau „*adevărat*”.

Se dau cuvintele: *realizare, închipuit, orizont, băiat, viaţă, şireată, târzie, autor, manual, bibliotecă, plouă, ciocârlie, puişor, exerciţiu, gheaţă, vorbire, poezie, faună, construit, muşuroi, persoană, trebuie* etc.

LUCRAŢI ÎN PERECHI!

➢ Selectaţi dintr-un ziar cuvinte care conţin:

a) diftongi;
b) triftongi;
c) hiat.

➢ Alcătuiţi o compunere pe tema: „Darurile toamnei”.
Folosiţi cuvinte cu diftongi, triftongi şi vocale ăn hiat. Subliniaţi-le.

Analiza fonetică:

1. Numărul de silabe.
2. Silaba accentuată.
3. Numărul de litere.
4. Numărul de sunete.
5. Sunetele vocale: vocale depline,semivocale,diftongi,triftongi.
6. Consoane.

Model de analiză: Şcoà-lă – 6 litere, 6 sunete. Sunete vocale: [o], [a], [ă]; [oa] – diftong: [o] – semivocală, [a] – vocală deplină; consoanele: [ş], [c], [l].

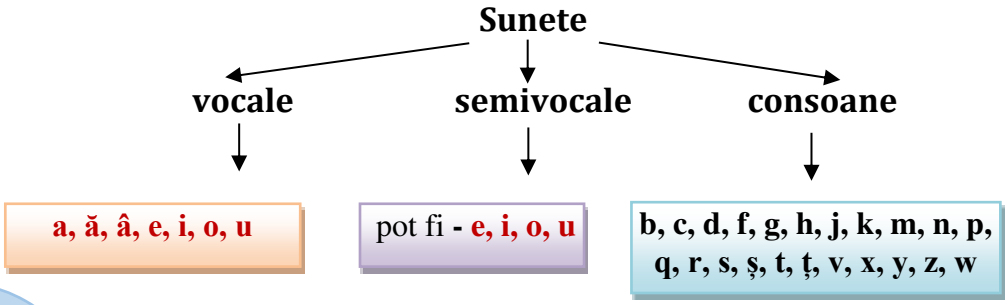

TESTE DE EVALUARE A CUNOȘTINȚELOR

1. Fonetica este:
   a) ştiinţa care studiază literele;
   b) ştiinţa cate studiază sunetele limbii;
   c) ştiinţa care studiază părţile de vorbire.

2. Cuvântul „*cutreier*” conţine:
   a) un diftong;
   b) un triftong;
   c) un diftong şi un hiat.

3. Cuvântul „*sărbătoarea*” este alcătuit din:
   a) cinci consoane şi şase vocale;
   b) patru vocale,două semivocale,şase consoane;
   c) şase consoane,cinci vocale ,o semivocală.

4. Toate cuvintele sunt ortografiate corect în şirul :
   a) Ciev, sufics, vagon, gheaţă;
   b) Kiev, sufix, wagon, geaţă;
   c) Kiev, sufix, vagon, gheaţă.

5. Precizaţi cuvântul care este alcătuit din 6 sunete şi 8 litere:
   a) Trofimaş;
   b) ghiozdan;
   c) excursie.

6. Stabiliţi rândul în care sunt cuvinte numai cu diftongi ascendenţi:
   a) auriu, iarnă, iertare, piatră;
   b) valoare, întotdeauna, proiectează;
   c) izvoare, ciudat, cimpoi.

§ 9. Silaba.
Silabele accentuate şi silabele neaccentuate

I. TERMINOLOGIE

- **silabe**
- **cuvinte monosilabice**
- **cuvinte bisilabice**
- **cuvinte trisilabice**
- **cuvinte polisilabice**
- **silabe neaccentuate**
- **silabe accentuate**

II. CE ŞTIM?

- Cuvintele se împart în silabe.

SĂ NE REAMINTIM!

Silaba se rostește printr-o singură deschidere a gurii.

- Citiţi cu atenţie textul:

Grivna – valuta naţională a Ucrainei

Grivna sau *hrivna* ucraineană este moneda naţională a **Ucrainei** din 1996, în locul „cuponului” (*karbovaneţ*), ***unitate monetară*** temporară, folosită în Ucraina.

Grivna este subdivizată în 100 copeici. În limba ucraineană, grivna se abreviază „грн.” (hrn.).

Fiecare valută are un simbol convenţional: ₴ – simbolul grivnei. Situaţii similare le întâlnim la simbolurile (¥) yen şi (€) euro.

✓ Despărțiți în silabe cuvintele evidențiate din textul de mai sus.

OBSERVAȚI!

✓ *Ce ați observat?*
✓ *Ce conține obligatoriu o silabă?*

SĂ DESCOPERIM!

✓ *Din câte silabe poate fi alcătuit un cuvânt?*

NU UITAȚI!

„Banii pot fi coaja multor lucruri, dar în nici un caz miezul acestora. Ei aduc mâncare, dar nu și poftă; medicamente, nu și sănătate; cunoștințe, nu și prieteni; servitori, dar nu loialitate; zile de bucurie, nu și liniște și fericire." **Henrik Ibsen**

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

➢ Ce este silaba și accentul.

REȚINEȚI

O vocală sau un grup de sunete care conține o vocală și se rostește printr-un singur efort respirator se numește silabă.

- ***O silabă conține numai o vocală /lu-mi-nă/.***
- ***Silaba poate fi formată:***
  - ✓ dintr-un singur sunet (vocală!): *a-ca-să; a-proa-pe;*
  - ✓ din mai multe sunete alăturate *bâ-ie-țan-dru;*
- ***Cuvintele pot fi:***
  - ✓ *monosilabice:* **ac, port, fac.**
  - ✓ *bisilabice:* **ma-ma; car-te.**
  - ✓ *trisilabice:* **căn-tâ-reț; a-le-e.**

NOTĂ

Aceste reguli sunt valabile și dacă în locul vocalelor se află un diftong sau un triftong.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Scrieți versurile de mai jos, despărțindu-le în silabe ,ca și cum le-ați rosti la o numărătoare:

Eu în roată vă adun,
Și silabele vă spun
Deslușit,cu voce tare,
Să audă fiecare.
Și nu sunt de vină, nu,
De-i ieși acuma tu.

(Elena Farago)

✓ Citiți cu atenție enunțul: *Mi-aduc aminte* de dulcea mea copilărie.
✓ Despărțiți în silabe cuvintele evidențiate *mi-aduc aminte.*

OBSERVAȚI!

Silaba *de-i* cuprinde două cuvinte: *de* și – *i* (cu sens de vei).

Cuvintele *mi-aduc aminte* se despart ân silabe în felul următor: *mi-a/-duc* a-min-te.

REȚINEȚI!

Uneori, silaba poate fi alcătuită din două cuvinte unite prin cratimă.

Uneori, silaba poate fi alcătuită dintr-un cuvânt și începutul sau sfârșitul altui cuvânt.

✓ Citiți corect cuvintele respectând accentul:

autobus, mergem, treceți, tractor, fotografie, catalog.

REȚINEȚI!

Un cuvânt poate avea o singură silabă accentuată */pronunțată mai intens/. De exemplu: co-pi-lă-ri-e, a-u-to-bus.*

Celelalte silabe, care nu au accent, se numesc neaccentuate.

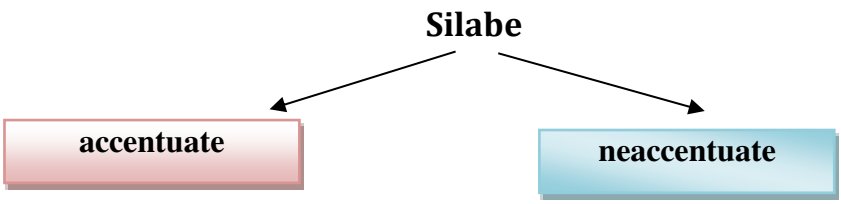

EXERSAȚI!

1. Alegeţi varianta în care toate cuvintele sunt despărţite corect în silabe:

a) Ag-la-ia, cup-ru, pan-uc-ra-i-nean, feb-ru-a-rie;
b) Ag-la-ia, cu-pru, pan-u-cra-i-nean, fe-bru-a-ri-e;
c) A-gla-ia, cu-pru, pan-u-cra-i-nean, fe-bru-a-ri-e;
d) A-gla-ia, cup-ru, pa-nu-cra-i-nean, fe-bru-a-ri-e.

2. Despărţiţi în silabe cuvintele evidenţiate din textul de mai jos:
Știu: cândva, la miez de **noapte**
Sau la **răsărit** de soare,
Stinge-mi-s-or ochii mie
Tot de-asupra **cărţii** Sale.
(Grigore Vieru)

- ✓ *Stabiliţi numărul de silabe în fiecare cuvânt.*
- ✓ *Puneţi accentul în fiecare cuvânt; găsiţi silaba accentuată.*

3. Grupaţi cuvintele în funcţie de numărul silabelor: *mono-, bi-, tri-,* polisilabice:

stejar	*bunăvoinţă*	*patrie*
prietenie	*Decebal*	*popor*
sunet	*miel*	*baci*
ploaie	*codru*	*clopot*

4. Subliniaţi formele corect accentuate din perechile de mai jos:
***a**ntic/anti**c**, bo**l**nav/boln**a**v, car**a**cter/caract**e**r,*
*f**e**rigă/feri**g**ă, h**a**tman/hatm**a**n, cor**e**ctor/corect**o**r,*
*g**i**ngaș/ging**a**ș, m**a**ntie/mant**i**e, r**u**csac/rucs**a**c.*

- ✓ Identificăţi silabele accentuate.

5. Despărţiţi în silabe cuvintele evidenţiate din textul de mai jos:
*a) „Noapte, tu eşti sclava neagră a veciei, iară eu sunt **regină…***

Fără mine, neştiută, **vecinic** ai fi **pribegit**,
Ca un ghem de **întuneric** dat de-a dura-n nesfârşit.
Umilită, pleacă-ţi fruntea şi-naintea mea te-nchină.
Noapte, sunt a ta regină."

(Alexandru Vlahuţă)

b) „O mireasmă fină, călduţă parcă şi dulce, şi astăzi se trezeşte în mine, după ani şi ani, o dată cu viziunea din **copilărie** înecată într-o albă linişte. Căsuţele curate şi văruite proaspăt în primăvară **sticleau** tainic din geamuri... Totul era proaspăt şi curat sub cer albastru." *(Mihail Sadoveanu)*

➢ Analizaţi fonetic cuvintele evidenţiate, indicând:
– *numărul de silabe, felul lor, accentul;*
– *vocale şi consoane;*
– *numărul de litere şi sunete;*
– *diftongi, triftongi, vocale în hiat.*

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

➢ Transcrieţi textul de mai jos, despărţind cuvintele în silabe şi subliniaţi silabele accentuate:

„ – De vânzare ţi-i găinuşa ceea, măi băiete?
– De vânzare, moşule!
– Şi cât cei pe dânsa?
– Cât crezi şi dumneata că face."

(Ion Creangă)

ATENŢIE!

✓ Identificaţi în textul de mai sus două cuvinte ortografiate greşit. Indicaţi forma lor corectă.
✓ Care este semnificaţia expresiei „*Cât crezi că face.*"

IV. ATELIERUL CREATIV

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **„Jocul cu silabele”**

Învăţătorul numeşte o silabă. Elevii vor numi cuvinte:

a) care încep cu silaba dată;

b) care se termină cu silaba dată;

c) cu silaba dată la mijlocul cuvântului.

Elevii vor preciza numărul de silabe din cuvintele numite de ei şi silaba accentuată.

§ 10. Regulile fonetice de despărţire a cuvintelor în silabe

I. TERMINOLOGIE

- **silabă**
- **liniuţa de despârţire în silabe**
- **cratima**
- **diftong**
- **triftong**
- **vocale în hiat**

❖ Citiţi cu atenţie textul:

A fost demult, în vremea veche, o **împărăţie** mare de care ascultau multe **neamuri** ale pământului. **Oamenii** care au ridicat pe **lume** acea putere se numeau romani.

Scaunul împărăţiei era la **Roma.** Iată însă că s-a găsit un neam care s-a ridicat cu armele împotriva lor bătând război tare şi cu **izbândă.** Acel neam trăia în **Dacia,** adică în **locurile** unde trăim noi acum.

Dar a venit în scaunul împărăţiei Traian. El şi-a îndreptat privirile asupra **Daciei,** ţară bogată în grâne, vite şi aur. Drept aceea, el a adunat oşti multe, a venit în Dacia şi a dat câteva războaie împotriva **dacilor,** conduşi de regele lor Decebal.

Cu toate că dacii au luptat cu o îndârjire fără seamăn, victoria a fost de partea **romanilor** care aveau o armată mai numeroasă, mai bine înarmată... Dacia a fost transformată în **provincie** romană.

Încet-încet, în timpul îndelungatei **stăpâniri** romane, dacii s-au amestecat cu romanii, au învăţat limba lor şi astfel s-a născut un popor nou, poporul român, şi s-a format **limba** română.

(Mihail Sadoveanu)

✓ Ce ştiţi voi despre formarea limbii române?

NU UITAȚI!

Cine-şi uită strămoşii şi limba e ca un râu fără izvor, ca un arbore fără rădăcini.

➢ Despărţiţi în silabe cuvintele evidenţiate din textul de mai sus stabilind felul cuvintelor:

✓ *după numărul de silabe;*

✓ *după accent.*

II. CE ŞTIM?

Diftongul **este grupul de două sunete alăturate formate dintr-o vocală şi o semivocală pronunţate într-o silabă.**

Triftongul **este grupul de trei sunete format dintr-o vocală şi două semivocale pronunţate într-o silabă.**

Hiatul **apare între două vocale alăturate care aparţin la silabe diferite.**

SĂ NE REAMINTIM!

✓ Câte vocale conţine o silabă?

✓ La sfârşitul rândului, cratima nu trebuie să fie confundată cu liniuţa de despărţire în silabe.

OBSERVAȚI!

Silaba este formată dintr-o vocală sau dintr-un grup de sunete care conține o vocală rostite printr-un singur efort expirator.

SĂ DESCOPERIM!

➢ Prin ce deosebim semivocalele de vocale?

NU UITAȚI!

- ***Sunetele limbii române sunt: vocalele, consoanele, semivocalele.***

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

➢ Care sunt regulile de despărțire a cuvintelor în silabe.

Despărțirea cuvintelor în silabe

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

✓ Precizați câte consoane se află între două vocale în cuvintele despărțite în silabe: *pâine, stropeală, tigroaică*

REȚINEȚI!

- **Dacă o consoană se află între două vocale /V-CV/** *: lu-**n**a; co-**p**ac,* **despărțirea se face înaintea consoanei.**
- Un grup de **două consoane** așezate între două vocale / **VC-CV**/: *mu**n-t**e, ca**r-t**e,***despărțirea se face între cele două consoane.**
- Dacă **grupul de consoane** începe cu **b, c, d, f, g, h, p, t, v,** iar a doua consoană este **l** sau**r: *a-fl**at, a-cr**u, mi-cr**o, co-dr**u, su-fl**i, me-tr**u, co-vr**ig, a-gr**i-col,***despărțirea se face înaintea grupului.**

• Dacă **prima consoană** a grupului consonantic este **I-** sau **r-**, **despărţirea se face între ele**: *soa**r-t**ă, gâ**r-l**ă, şo-pă**r-l**ă, al-**b**ă, a**l-t**ul.*
• Un grup de **trei consoane** între două vocale/ **VC/CCV**/: *î**n-gr**i-ji, ci**n-st**it, pe**n-tr**u,* **despărţirea se face după prima consoană**.
• Dacă grupurile sunt: **lpt, mpt, ncș, nct, ncț, rct, rtf, ndv, stm – *je**rt-f**ă, pu**nc-t**aj, scu**lp-t**or* – despărţirea se face după a doua consoană**.

• Grupuri **de două vocale (hiat) *a-i**ci, i-de-a**l, u-r**i-a**ş*, despărţirea se face între cele două vocale.**
• Când **o vocală e urmată** de un **diftong** sau **triftong**, **despărţirea se face înaintea acestora**: *no-uă, vo-iau, a-ce-ea, tă-iair.*
• În cazul unor **cuvinte compuse** din două sau mai multe silabe, la despărţirea în silabese **ţine seama de elementele componente ale acestora: *port-**a-vi-on, unt-**de-lemn* (după DOOM2: *an-tarc-tic/ant-arc-tic).*

EXPLICAȚI!

➢ Despărţiţi în silabe cuvintele din enunţul următor şi identificaţi diftongii, triftongii şi vocalele în hiat:

Leoaica şi ursoaica trăiau triste în cuştile lor la grădina zoologică, deoarece nu puteau s-o părăsească.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

EXERSAȚI!

1. Puneţi accentul în cuvintele subliniate în propoziţiile de mai jos:
a) Ţăranul munceşte *ţarina.*
b) *Ţarina* a sosit la palat.

2. Arătaţi câte litere şi câte sunete au cuvintele date: *carte, ce, cearceaf, cercei, cheie, chiar, cherestea, ceas, cinci, corp, exprim, explic, enunţ, flux, geam, genunchi, geamăt, ghicitoare, kilogram, unchi, unghie, ticsit, taci.*

3. Despărţiţi în silabe cuvintele evidenţiate din textul de mai jos şi arătaţi ce reguli aţi aplicat:

Sus în **brazii** de pe **dealuri**
Luna-n urmă ţine strajă,
Iar **izvorul**, prins de vrajă
Răsărea sunând din valuri...
(Mihai Eminescu)

4. Despărţiţi în silabe următoarele cuvinte şi încercuiţi diftongii şi triftongii: *furioasă, ploaie, steaua, suiai, tăia, voiau, voios, zmeoaică.*

5. Arătaţi din ce tipuri de sunete sunt alcătuite cuvintele:

arbori ghindă
boare veghea

6. Marcaţi cu semnul specific semivocalele din textul următor. Puneţi într-un dreptunghi diftongii din această strofă.

Bolta şi-a cernit năframa
Ca o mamă întristată,
Floarea-soarelui pe câmpuri
Pleacă fruntea-ngândurată.
(Octavian Goga)

✓ Despărţiţi în silabe primele două versuri şi arătaţi cum sunt cuvintele după numărul de silabe din care sunt alcătuite.

7. Despărţiţi în silabe următoarele cuvinte şi arătaţi ce reguli aţi aplicat: *albastru, mamă, boltă, năframă, cuviinţă, orhidee.*

8. Identificaţi vocalele, semivocalele, diftongii şi triftongii din cuvintele de mai jos: *abia, astăzi, ieri, auriu, au, aveau, aeroport, bietul, bou, biată, biologie, bieţii, băiat, baie, alee, credeau, ceas, coif,*

cuib, cui, creier, cădeau, coseau, cosiră, coasă, dau, deal, clădeau, doi, fluier, femeie, fumurii, floare, geam, grai, gheaţă, ghindă, iar, iepure, ieşi, iau, ideal, idee, îndoială, încheagă, lunea, luai, leoarcă.

9. Construiţi cuvinte cu diftongii: *ea, ie. oi, ai, au* şi cu triftongii: *eau, iai, oai.*

10. Arătaţi care dintre cuvintele de mai jos cuprind vocale în hiat: aeroport, aerodrom, cereale, alee, poezie, alcool, cooperativă, istorie, vie, creaţie, coordonare, respectuos, aspectuos, casierie.

11. Despărţiţi în silabe cuvintele de mai jos. Arătaţi apoi regula folosită: *accent, acru, acrită, adjunct, alarmat, agricol, agronom, african, alcool, aleg, altruism, alteori, altminteri, antract, anticariat, an, ambiguu, ambiţie, ambrozie, aortă, aprilie, aparent, asprit, astru, aştrii, astre, astăzi, astfel, axă, banchet, baie, corp, casă, căscioară, castravete, cartof, catrinţa, conuri, copci, certuri, cerbi, contează, culme, cuie, conjuncţie, ctitorie, declin, desfac, dreptunghi, dreptate, drumeag.*

12. Arataţi câte litere şi câte sunete au cuvintele de mai jos*:*
cartof, ce, ceas, cerere, cercei, cheiţă, chiar, chin, cinci, cincime, coarne, corp, curăţenie, examen, excavator, excelent, exemplu, exersa, exprima, explicaţie, geam, gheaţă, ghem, ghicitoare, ghindă, gard, kilogram, kiwi, unchi.

13. Completaţi cuvintele următoare, punând literele corecte - ***â/î:***
...ncepe, ne...ceput, ne...cep...nd, bine...nţeles, ne...nţeleg...nd, rom...naş, s...mbătă, ...ng.. .ndurat, ...ntunec.. .nd, d.. .nsul, printr-.. .nsul.

14. Completaţi cuvintele următoare cu grupul de litere **-mp-/-mb-,** apoi construiţi câte o propoziţie cu fiecare: *î.....răcat; li...ezise, câ....,* septe.. ..rie, li.. ..ut, zâ.. ..itor, li.....ezit.

15. Scrieţi cuvinte care să conţină diftongii: *ai, au, ăi, ea, ei, eu, ia, ie, iu, oa, ui* şi triftongii: *eai, eau, iau, oai.*

16*. Precizaţi care sunt vocalele în hiat din cuvintele: aeroport, aerodrom, alcool, alee, aspectuos, casierie, cereale, cooperativă, coordonare, creaţie, fastuos, istorie, lua, poem, poezie, respectuos, trotuar, vie.*

17. Cuvântul *seamăn* conţine: a) 3 vocale; b) 2 vocale şi o semivocală; c)1 vocală şi 2 semivocale; d) 3 semivocale.

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

❖ Câteva reguli de scriere şi de pronunţare literară:

- După **–ş -** şi **–j** – se scrie şi se pronunţă **a, e** sau **i,** şi **nu ea,ă** sau **â.**

Exemplu: în rădăcina cuvântului: *aşază, înşală, muşama, şapcă, jale, jar.*

Apostroful marchează grafic căderea accidentală a unor sunete de la începutul, de la mijlocul sau de la sfârşitul unui cuvânt.

Exemplu:

*„**Un' te** duci?"; „**Las'pe** mine!";„De la munte **pân'la** mare";„**Dom'le**"; „**'mneata**".*

IV. ATELIERUL CREATIV

ÎNVĂŢAŢI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **Jocul didactic„Ce s-a schimbat?"**

✓ Schimbaţi o literă din substantivul **„coamă"** şi veţi obţine, pe rând, alte substantive care denumesc:

1. *partea din spate a unui animal;*
2. *partea care acoperă miezul pâinii;*
3. *foaie de hârtie;*
4. *unealtă agricolă;*
5. *parte a corpului animalului.*

✓ Înlocuiţi ultima literă a cuvintelor următoare cu una potrivită pentru a crea noi cuvinte:*alee, bou, cot, da, el, fac, garf hăţ, ista, jac, lac, mei, nor, om, par, rai, suc, şic, tun, ţac, unt, vid, zor.*

ATENŢIE!

➢ Evitaţi cuvintele vulgare!

Exemplu: *ban – bac, bag, bai, bal, bas, bat.*

✓ Despărţiţi în silabe cuvintele de mai jos; subliniaţi cuvintele cărora li se pot aplica două posibilităţi de despărţire în silabe: *accent, acru, adjunct, alarmat, agricol, agronom, african, alcool, aleg, an,*

alteori, aprilie, astru, astre, astăzi, astfel, atletism, axă, banchet, baie, corp, castravete, cartof, conuri, copci, certuri, cerbi, contează, culme, cuie, ctitorie, desfac, dreptunghi, dreptate, punctuație.

✓ Scrieți patru propoziții dezvoltate în care toate cuvintele să înceapă cu același sunet/aceeași literă.

FOLOSIȚI-VĂ IMAGINAȚIA!

Alcătuiți o scurtă povestire pe tema „ *Pasiunile copiilor”,* după imaginile de mai jos. Folosiți cuvinte ce conțin *diftongi, triftongi*, *vocale în hiat.* Evidențiați aceste cuvinte.

§ 11. Accentul lexical. Folosirea corectă a accentului în limba română

I. TERMINOLOGIE

- **accentul lexical**
- **silabe accentuate**
- **silabe neaccentuate**

II. CE ȘTIM?

- **Numai o silabă dintr-un cuvânt este accentuată.**

SĂ NE REAMINTIM!

Silaba este o unitate a limbii alcătuită din cel puțin un sunet vocal, ce se rostește printr-un efort respirator.

✓ Dați exemple de cuvinte monosilabice și plurisilabice.

OBSERVAȚI!

❖ Citiți textul

Cum să evităm problemele financiare?

Care este primul lucru ce îți vine în minte atunci când te gândești la bani? Ce ai face dacă ai avea mulți bani?

De cele mai multe ori, ne gândim la bani atunci, când avem o problemă. Experienţele legate de bani au rolul de a ne învăţa că nu întotdeauna facem cele mai potrivite alegeri. Aşa cum banii te pot ajuta să ieşi dintr-o situaţie neplăcută, la fel de bine îţi pot da peste cap planurile. Trebuie să încercăm să ne controlăm cheltuielile

Nu uita să economiseşti în fiecare zi câte puţin şi vei simţi marea diferenţă atunci, când va apărea o situaţie neprevăzută, iar tu vei avea posibilitatea de a ieşi foarte uşor din încurcătură. Învaţă-te să cheltuieşti inteligent!

✓ *Indicaţi cuvintele-cheie din fiecare propoziţie. Pronunţaţi-le mai intensiv.*

✓ *Stabiliţi care este silaba accentuată în fiecare cuvânt.*

***„Există atâtea lucruri în viaţă mai importante decât banii, dar îţi trebuie cu adevărat bani pentru a le obţine."* – Groucho Marx**

III. CE VREM SĂ ŞTIM?

- Cum accentul poate deosebi înţelesul cuvintelor.

REŢINEŢI!

Accentul reprezintă pronunţarea mai intensă a unei silabe dintr-un cuvânt. În cuvintele plurisilabice silaba accentuată e pronunţată mai intens. Celelalte silabe sunt neaccentuate.

EXPLICAŢI!

✓ Indicaţi pe ce silabă cade accentul în cuvintele următoare începând de la ultima silabă: *ac-tor*, *pre-ve-de-re*, *ca-me-ră*, *la-po-vi-ţă*, *şap-te-spre-ze-ce*

NOTĂ!

- ***În limba română accentul nu are loc fix.***

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Citiţi în gând cele scrise. Puneţi accentele în cuvintele polisilabice, rostiţi-le distinct.

Dulcea mea copilărie
Nu te voi uita nicicând
Tu eşti ca o floare pe câmpiie
Eu te voi purta mereu în gând.
(Vladimir Potlog)

2. Puneţi accentul în cuvintele date, apoi rostiţi-le: *diriginte, colaborator, instructor, conductor, catalog, director, uniformă, trimestru*.

3. Citiţi poezia. Determinaţi care sunt silabele accentuate şi cum alternează ele cu cele neaccentuate.

Răsare luna drept în faţă,
Un rai din basme văd printre pleoape.
Pe câmp un val de argintie ceaţă,
Sclipiri pe cer, văpaie peste ape.
Un bucium cântă tainic cu dulceaţă.
Pe frunzele uscate sau prin înaltul ierbii
Părea c-aud venind în cete cerbii. *(Mihai Eminescu)*

4. Explicaţi sensul cuvintelor: *basme, văpaie, bucium*, folosind dicţionarul explicativ. Observaţi ce accent au aceste cuvinte.

EXERSAȚI!

1. Citiți textul. Evidențiați prin accentuare cuvintele ce au o importanță deosebită:

Modul sănătos de viață

Toți ne dorim o viață lungă și fericită, unde boala și necazurile să nu ne atingă. Însă ce facem pentru a ne atinge acest țel? Mai mult de 80% din sănătatea ta depinde de modul în care te hrănești, dacă faci sau nu sport, dacă te odihnești, ce emoții și sentimente experimentezi. Restul de 20% este transmis genetic sau are legatură cu mediul înconjurător. Cu alte cuvinte, stilul de viață este suma alegerilor mici pe care le faci în fiecare zi, care au o influență pe termen scurt sau lung asupra ta.

2. Despărțiți cuvintele din următorul enunț în silabe, punând fiecare silabă accentuată într-un dreptunghi:

S-au bucurat că o colegă a câștigat întrecerea.

3. Arătați pe ce silabă se pune corect accentul în cuvintele de mai jos:

• antic	• duminică	• ianuarie	• regizor
• bolnav	• duşman	• jilav	• sever
• caracter	• editor	• matur	• casetofon
• debut	• fenomen	• nobil	• vizavi

4. Indicați silaba accentuată a cuvântului evidențiat în următoarele enunțuri:

Am cerut *copii* de pe acte.
Văd în curte nişte *copii.*
Aveam o *companie* plăcută.
O *companie* participă la concurs.

5. Folosindu-vă de dicționarul ortografic, alegeți cuvintele care sunt accentuate corect: *indùstrie – industrìe, biogràfie – biografie,*

automobìl –àutomobil, televizò – televìzor, dirèctor – directòr, tractòr – tràctor, sèctor – sectòr, troleibùz – trolèibuz.

6. Ce rol au accentele în perechile de cuvinte: *ad**u**nă – adun**ă**, c**â**ntă – cânt**ă**, com**e**die – comed**i**e, **a**cele – ac**e**le, par**a**lele – paral**e**le*?

7. Arătaţi cum sunt cuvintele de mai jos din punct de vedere al numărului de silabe:
albină, dor, înfiinţatâ, rar, alee, geografie, măsea, scaun.

8. Citiţi propoziţiile pronunţând cuvintele evidenţiate în aşa mod ca de fiecare dată să se schimbe parţial sensul.

Au sosit musafirii. Au sosit **musafirii.**
*Au sosit **musafirii!** **Au sosit** musafirii?*

9. Citiţi în gând textul şi stabiliţi ce cuvinte pot fi accentuate. Citiţi cu glas textul accentuând cuvintele alese.

Ori să taci, ori să spui lucruri care preţuiesc mai mult decât tăcerea. Mai degrabă aruncă la întâmplare o piatră decât să foloseşti un cuvânt de prisos sau fără de folos. Nu spuneţi puţin în cuvinte multe, ci spuneţi mult în cuvinte puţine. *(Pitagora)*

10. Precizaţi pe ce silabă cade accentul în următoarele cuvinte: *parter, călimară, prinderea, chelneriță, douăsprezece.*

11. Precizaţi care este rolul accentului în cuvintele omografe. Daţi exemple.

12. Diferenţiaţi omografele următoare punând corect accentul şi precizaţi-le sensul, folosindu-le în propoziţii: *torturi, sculă, cântă, umbrele, era.*

13. Puneţi accentul în cuvintele: *regizor, hrisov, antic, hering, torpedo, debut, corector, invers, legitim, radar, simbol, matur, poteră, prevedere, editor, butelie, verigă, vatman.*

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

➢ **Ajutaţi-o pe Anișoara** să găsească greşala în textul de mai jos (Textul e citit de către profesor fără a pune accentul corect pe cuvântul „copii”):

Într-o zi Anișoara spuse profesorului său: Am citit ieri în ziar propoziția: „Nişte **copii** au găsit în pustiul Arabiei nişte **copii** vechi

de mare preţ”. Cum **copiii** au găsit nişte **copii** şi încă „vechi, de mare preţ”? Nu înţeleg. Probabil că în ziar e o greşală de tipar.

Profesorul gândi o clipă, zâmbi şi apoi răspunse Anişoarei:

N-ai dreptate. E scris corect. Greşala e a ta.

✓ Care e greşala Anişoarei?

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

1. Citiţi în gând versurile şi gândiţi-vă ce cuvinte pot fi accentuate. Citiţi cu glas poezia accentuând cuvintele alese.

Afară-i toamnă, frunza-mprăştiată,
Iar vântul svârlă-n geamuri grele picuri;
Şi tu citeşti scrisori din roase plicuri
Şi într-un ceas gândeşti la viaţa toată.
Pierzându-ţi timpul tău cu dulci nimicuri,
N'ai vrea ca nimeni-n uşa ta să bată;
Dar şi mai bine-i, când afară-i sloată,
Să stai visând la foc, de somn să picuri.
Şi eu astfel mă uit din jet de gânduri,
Visez la basmul vechiu al zânei Dochii,
În juru-mi ceaţa creşte rânduri-rânduri…

(Mihai Eminescu)

✓ Explicaţi ortografia cuvintelor scrise prin liniuţă.

IV. ATELIERUL CREATIV

✓ Citiţi în gând textul. Determinaţi accentele. Organizaţi o întrecere la citirea expresivă a acestui text. Citiţi pe roluri.

IAPA, MÂNZUL ŞI LUPUL

Într-o vară iapa a plecat de dimineaţă cu mânzul la drum, se întâlneşte cu un lup bătrân. Lupul o întreabă pe iapă de nu vinde mânzul. Atunci iapa i-a răspuns că-l vinde:

— Dar cât costă? întreabă lupul.

— Uite că e scris pe copita piciorului drept de dinapoi. Iapa a ridicat piciorul, dar lupul nu vedea nimic scris.

Atunci lupul:

— Nu se vede nimic.

Iapa răspunde:

— Dă-te mai aproape, că e scris mărunţel, cumătre, dumneata eşti bătrân, ţi-i tare greu să vezi.

Lupul se apropie, da iapa – sfâr! drept în capul lui.

Iapa şi mânzul şi-au văzut de drum, iar lupul a rămas la pământ.

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

„Care e silaba accentuată?”

Profesorul scrie pe tablă un şir de cuvinte fără a le rosti, apoi propune elevilor să citească câte un cuvânt. Elevul care citeşte greşit cuvântul este corectat, apoi trece la tablă şi pune corect accentul pe silaba cuvenită, repetând cuvântul de două-trei ori.Este învingător

elevul care citeşte corect toate cuvintele: *alfabet, altuia, armonie ,viciu, garanţie, gladiator, declamator, dincolo, document, dolar, expeditor, jaluzele, geometrie, zoologie, calculator, televizor, compozitor, catalog, constructor, maestru, melancolie, melodie,* mijloc, *ortografie, pijama, pedagogie, profesor, precaut, raport, simbol, transport, fantezie, fotograf.*

✓ Alcătuiţi câte o propoziţie cu 5 din aceste cuvinte.

§ 12. Nume proprii greșit accentuate. Pronunţarea numelor proprii străine

I. TERMINOLOGIE

- **nume proprii**
- **accent lexical**
- **silabe accentuate**
- **silabe neaccentuate**
- **ortografie**

II. CE ŞTIM?

Accentul lexical în limba română poate cădea pe orice silabă din cuvânt.

SĂ NE REAMINTIM!

Cum se ortografiază numele proprii.

OBSERVAŢI!

✓ Pronunţaţi următoarele nume proprii*: Şevcenko, Madonna, Dnepropetrovsk, Daniil Sihastru, Alecu Russo, Denis*. Pe care silabă cade accentul?

✓ Pronunţaţi corect pronume personale: *eu, tu, el, ea, noi, voi, ei, ele.*

✓ Puneţi accentul şi pronunţaţi cuvintele*: echipă, egal, econom, elegant, evaluare, ezită.*

III. CE VREM SĂ ŞTIM?

Cum se pronunţă cuvintele scrise cu litera **e** la începutul cuvântului. Cum se pronunţă numele proprii străine.

REȚINEȚI!

În majoritatea neologismelor, la inceput de cuvânt si de silabă dupa vocală se scrie e si se pronunţă [e]: ecran, elev, epocă, era, examen; aed, aerodrom, alee, coexistenta, poem, agreez, creez, efectuez.

În pronumele personale si in formele verbului a fi se scrie e, dar se pronunţă [ie]: eu, el, ei, ele, eşti, este, e, eram, erai, era, eraţi, erau.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Pronunţaţi şi scrieţi corect numele proprii.

Guy de Maupassant, Jack London, Antoin de Saint-Exupery, Daniel Defoe, Robinson Crusoe, Adam Mickiewicz, Jules Verne, Mark Twain, Tom Sawyer, Heinrich Heine. (Scriitori din literatura universlă)

REȚINEȚI!

- Conform îndreptarului ortografic, ortoepic şi de punctuaţie, numele proprii străine se scriu cu ortografia limbilor respective, atunci când acestea folosesc alfabetul latin: *Bordeaux, München, Petöfi, Racine, Shakespeare, Yale, Quintilian, Wall Street* etc., şi se pronunţă ca în limba din care provin.
- În scrierea şi pronunţarea în limba română a numelor proprii – de persoane şi de locuri – străine din limbi scrise numai sau şi cu alfabetul latin se respectă grafia şi pronunţarea din limbile respective: fr. *Bordeaux* [bordo], germ. *Haendel/Handel* [hendal], magh. *Jakai* [iocoi], pol. *Mickiewicz* [mitk'evic], germ. *Munchen*

[munh'en], magh. *Petofi* [petofi], sp. *Quito* [kito], fr. *Racine* [rasin], engl. *Shakespeare* [secspir], *Wall Street* [ualstrit], *Yale* [ieil], germ. *Zeiss* [tais].

EXERSAȚI!

1. Alcătuiți patru propoziții cu nume proprii ale scriitorilor străini: *Alexandru Pușkin*, *„Povestea pescarului și a peștișorului de aur”*; *Charles Perrault, „Scufița Roșie”.*
2. Pronunțati și scrieți corect: *Jorge Luis Borges, Sherlock Holms, Arthur Conan Doule, Șota Rustavelli, Omar Khayam, Danti Aligherri, Walt Whitman.*

3. Comentați cum se ortografiază și cum se citesc numele scriitorilor franceji: *Victor Hugo, Charles Perrault, Alexandre Dumas, Jean-Jacques Rousseau.*

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIEM CORECT!

❖ Puneți accentul și înscrieți cuvintele: *regizor, hrisov, antic, hering, torpedo debut, corector, invers, legitim, radar, simbol, matur, poteră, prevedere, editor, butelie, verigă, vatman.*

❖ Barați forma incorect accentuată în perechile:

ántic – antíc; conductór – condúctor; editór – edítor; séver - sevér; penuríe - penúrie.

✓ Ce observați?

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAȚI ÎN GRUPE!

❖ Alcătuiţi un text de volum mic pe tema:
a) Ucraina;
b) Dinamo;
c) A.S.Puşkin;
d) Vasile Alecsandri.

§ 13. Valorile stilistice ale nivelului fonetic în textul literar

I. TERMINOLOGIE

- **sunete**
- **stilistică**
- **text literar**

❖ Citiţi cu atenţie textul:

Lacul codrilor albastru
Nuferi galbeni îl încarcă,
Tresărind în cercuri albe
El cutremură o barcă.

(Mihai Eminescu)

✓ Identificaţi sunetul care se rosteşte mai pronunţat.
✓ Ce indică el, după părerea voastră?

II. CE ŞTIM?

În operele artistice întâlnim asocierea aceluiaşi sunet sau a unei combinaţii de sunete în cuvintele care se succed.

OBSERVAŢI!

✓ Citiţi versurile şi observaţi ce sunete se repetă:
„ Prin **v**ulturi **v**ântul **v**iu **v**uia
Vrun prinţ mai tânăr când trecea ". *(George Coşbuc)*

SĂ DESCOPERIM!

✓ Ce vă sugerează sunetul care se repetă?

III. CE VREM SĂ ŞTIM?

Valorile stilistice ale nivelului fonetic în textele literare. Întrebuinţarea corectă în comunicarea orală şi cea scrisă,în exprimarea monologată şi cea dialogată.

REŢINEŢI!

În operele literare se asociază sunetele pentru efecte de rimă sau de stil. Acest procedeu sporeşte expresivitatea textului.

FOLOSIŢI-VĂ CUNOŞTINŢELE!

Ce fel de imagini ilustrează repetarea sunetului **„r"** în pastelul *„Sfârşit de toamnă"* de Vasile Alecsandri:
Vesela verde câmpie acu-i tristă, vestezită,
Lunca, bătută de brumă, acum pare ruginită;
Frunzele-i cad, zbor în aer, şi de crengi se deslipesc,
Ca frumoasele iluzii dintr-un suflet omenesc.

➢ Ce fel de trăiri sufleteşti ne sugerează imaginile artistice din text?

NU UITAȚI!

„A înţelege natura înseamnă a înţelege viitorul, dar a face ceva pentru salvarea naturii, atât de ameninţată azi, înseamnă să contribui la fericirea omenirii" (Eugen A. Pora)

NOTĂ!

Figurile stilistice dezvoltă expresivitatea textului artistic sugerând variate trăiri afective: uimirea, indignarea, siguranţa, frica, etc.

EXERSAȚI!

1. Citiţi versul şi identificaţi valoarea stilistică pe care ne-o sugerează repetarea consoanei „**v**":

Prin vulturi vântul viu vuia,
Vrun prinţ mai tânăr când trecea
C-un braţ în şold şi pe prăsea
Cu celălalt. *(George Coşbuc)*

2. Citiţi versurile şi stabiliţi vieţuitoarea care emite sunetele:

Cri-cri-cri, / Toamnă gri, / Nu credeam c-o să mai vii.
(George Coşbuc)

➢ Ce fel de imagini foloseşte autorul:
   a) vizuale
   b) auditive.

3. Recitaţi o poezie în care să fie sunete emise de un animal.

4. Stabiliţi sunetele care ilustrează cel mai bine imaginile auditive în versurile lui M.Eminescu:

a) .....,... vin săgeţi de pretutindeni, / Vâjâind ca vijelia şi ca plesnetul de ploaie...";

b) „Iar pădurea lin suspină şi prin frunzele uscate /.../ trece-un freamăt ce le scutură pe toate.

c) „Apa sună somnoroasă..."

5. Înscrieţi versurile în caiete. Numiţi grupul de sunete care se repetă.

Ai pornit spre lunci şi crâng
Dar pornişi cu cornul stâng
Melc nătâng,
Melc nătâng !
(Ion Barbu)

6. Citiţi versul şi identificaţi valoarea stilistică pe care ne-o sugerează repetarea vocalei „**a**":

Totu-i alb, pe câmp, pe dealuri, împrejur, în depărtare...
(Vasile Alecsandri)

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

❖ Alcătuiţi câte o propoziţie cu cuvintele: frum-o-o-s, deşt-e-e-pt, mmda, bu-u-n. Pronunţaţi corect aceste cuvinte.

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAŢI ÎN PERECHI!

❖ Alcătuiţi un dialog însoţind vorbirea cu mimică şi gesturi.

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **Jocul didactic „Ghicește al cui e glasul!”**

Condițiile jocului:

Etapa I-a

Elevii se împart în două grupe. Prima echipă pronunţă *cinci sunete* sau *grupuri de sunete* pe care le *emit păsările*.

Elevii din echipa a doua le recunosc. La fel procedează şi echipa a doua, pronunţând sunete pe care le *emit animalele*.

Etapa a II-a

Elevilor li se propun *două poezii* care se vor trage la sorţi de către liderii echipelor. Din aceste texte se vor selecta câte:

a) două imagini vizuale;

b) două imagini auditive.

Etapa a III-a

Echipele vor indica *valorile stilistice* pe care le sugerează sunetele sau grupurile de sunete evidenţiate în textele oferite de profesor.

TESTE DE EVALUARE A CUNOŞTINȚELOR

1. Diftongul este:
   a) o îmbinare dintre o vocală şi două semivocale ce aparţin la aceeaşi silabă;
   b) o îmbinare dintre o vocală şi o semivocală ce aparţin la aceeaşi silabă;
   c) două vocale alăturate care aparţin la silabe diferite.
2. Identificaţi variantele care conţin numai cuvinte cu triftongi:
   a) cadou, baie, oaie;
   b) meau, leoaică, ciorbă;
   c) mergeau, steaua, vioară;
3. Precizaţi şirul în care toate cuvintele conţin vocale în hiat:
   a) mioară, aerian, poezie;
   b) scaun, deal, caiet;
   c) caier, biografie, dansează.

4. Stabiliţi şirul în care toate cuvintele sunt despărţite corect în silabe:

a) ma-iou, ge-am, hâr-ti-e;
b) a-cru, al-tul, as-tru;
c) hâr-ti-e, at-le-ti-că, co-ndu-că-tor.

5. Încercuiţi varianta în care toate numele proprii sunt ortografiate corect:

a) *Guy de Maupassant, Jack London, Antoin de Sent-Exupery;*
b) *Daniel Defoe, Robinson Cruzoe, Adam Mickiewicz;*
c) *Jules Verne, Mark Twain, Tom Sawyer.*

6. Stabiliţi varianta ce indică valoarea stilistică a sunetului „L" în versurile următoare:

Dar nu vine... Singuratic
În zadar suspin şi sufăr
Lângă lacul cel albastru
Încărcat cu flori de nufăr... *(Mihai Eminescu)*

a) indică liniştea lacului;
b) indică neliniştea lui;
c) indică plescăitul apei.

§ 14. Lexicul. Noțiuni de vocabular

I. TERMINOLOGIE

- **vocabular (lexic)**
- **lexicologie**
- **dicţionar**
- **arhaisme lexicale**
- **neologisme**

II. CE ŞTIM?

▪ Cuvintele servesc la denumirea obiectelor, faptelor, evenimentelor şi a calităţilor acestora.

SĂ DESCOPERIM!

▪ **Fiecare limbă are vocabular.**

OBSERVAŢI!

Citiţi cu atenţie textul:

Huţulii – locuitorii Carpaţilor din Ucraina şi purtătorii tradiţiilor vechi

Huţulii sunt unul dintre cel mai vechi şi mai interesant grup etnic ucrainean.

Se constată că huţulii s-au retras în nordul Bucovinei, venind ca fugari din Galiţia din cauza *birurilor*. În prezent, cei mai mulţi huţuli din Ucraina trăiesc în Transcarpatia, Ivano-Francovsk şi Cernăuţi.

Principalele ocupaţii ale huţulilor de multă vreme au fost: păstoritul în munţi şi păşuni, vânatul şi pescuitul în păduri, plutăritul lemnului în râurile de munte. Meşteşugul lor este: construcţiile din lemn, vopsitul pieilor, cusutul cămăşilor, a *cojoacelor*, a *opincilor* şi a pălăriilor şi confecţionarea instrumentelor muzicale huţule (*drâmba, trâmbiţa*).

Prin respectarea şi promovarea a tuturor acestor tradiţii şi obiceiuri se va păstra cultura huţulilor nu numai pentru Ucraina, dar şi pentru întreaga lume. *(Geografia Ucrainei)*

- ✓ Explicaţi înţelesul cuvântului *etnie.*
- ✓ Ce etnii mai trăiesc în Ucraina?
- ✓ Stabiliţi structura fonetică a cuvântului *Transcarpatia*.
- ✓ Cunoaşteţi sensul cuvintelor evidenţiate din text?

III. CE VREM SĂ ŞTIM?

- ✓ Ce este vocabularul unei limbi?
- ✓ Cu ce se ocupă lexicologia?
- ✓ Ce este dicţionarul unei limbi? Ce tipuri de dicţionare sunt?

REȚINEȚI!

Vocabularul (lexicul) unei limbi este format din totalitatea cuvintelor din această limbă.
Vocabularul limbii române cuprinde peste 120.000 de cuvinte.

Disciplina care studiază lexicul se numește lexicologie.

Dicționarul este o lucrare științifică în care sunt explicate în ordine alfabetică cuvintele unei limbi.

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- **Vocabularul unei limbi este în continuă mișcare, deoarece unele cuvinte vechi dispar din limbă, altele își schimbă sensul, apar alte cuvinte noi.**

OBSERVAȚI!

1. Câți *domnitori* și *mitropoliți* s-au rânduit la *scaunul Moldovei*, de când e țara asta, au trebuit să treacă măcar o dată prin Humulești spre mănăstiri. *(Ion Creangă)*
2. Ba mai avea *zgripțuroaica* și doua fete. *(Charles Perrault)*
3. *Catrința, cămașa, brâul, bondița* și *opincile* fac parte din costumul național românesc.

✓ Cuvintele evidențiate se întrebuințeaă astăzi?
✓ Explicați sensul acestor cuvinte.

AFLAȚI MAI MULT!

- Cuvintele au ***formă*** și ***conținut***.
  - De ***forma*** lor se ocupă *fonetica* și *morfologia:*

- ***fonetica*** stabileşte numărul de sunete şi îmbinarea lor în cuvinte.
- ***morfologia*** grupează cuvintele în părţi de vorbire

➢ De ***conţinutul*** cuvintelor (de semantică) se ocupă o ramură a *lexicologiei* – ***semasiologia.***

- Cuvintele pot avea:
  - *sens lexical*;
  - *sens gramatical.*

REŢINEŢI!

Arhaismele lexicale sunt cuvinte vechi care nu se întrebuinţează astăzi în vorbire. /Exemplu: *domnitor, opincă, arşgat,paloş, opaiţ./*

Neologismele sunt cuvintele noi apărute într-o limbă (formate sau îm prumutate din alte limbi)**.** /Exemplu: *fertil /rodnic/, etern /veşnic/,computer /calculator/, deleşgat /sol/.*

COMPARAŢI!

➢ ***Cosmonauţii*** *se antrenează*.

Sensul lexical al cuvântului „***cosmonauţii***” este „*oameni care navighează prin cosmos”.*

Sensul gramatical al cuvântului „***cosmonauţii***”- *„substantiv, genul masculin, n. pl., c. N., subiect.*

OBSERVAŢI!

Modificări de sens

1. Din *carte* culegeţi multă înţelepciune.

2. Maică, sunt foarte departe
Şi îţi scriu iarăşi o *carte*.
(Folclor)

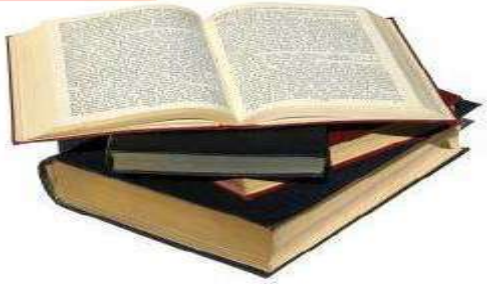

✓ Ce sens are cuvântul evidenţiat în exemplele de mai sus?

REȚINEȚI!

Unele cuvinte sunt păstrate în limbă, dar își modifică sensul.

OBSERVAȚI!

1. În Bucovina este pământ *rodnic*.
2. Oamenii prelucrează pământul *fertil* din Bucovina.
   - Ce au comun cuvintele evidențiate?
   - Care din ele este mai nou?

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

EXPLICAȚI!

1. Grupaţi în perechi de arhaisme şi neologisme cuvintele următoare: *fur, bir, document, vipie, vistiernic, escroc, bancher, impozit, canicul㠹 hrisov.*

2. Indicaţi sinonimele actuale corespunzătoare următoarelor arhaisme: *slobod, zălog, a purcede, buchiile, letopiseț, Ieşi, a iscodi, leşuri, cazne, jude, jalbă.*

3. Indicaţi câte un sinonim pentru arhaismele de mai jos: *capuchihaie, gâde, județ, a se aciua, stârv, norod, sol.*

4. Scrieţi sinonimele neologice ale cuvintelor: *harnic, prielnic, vinovăție, greşeală, stăruitor, zgârcit, pârât, pedeapsă, preţuit, zadarnic, cinstit, veşnicie, singuratic, cutremur, îmbelşugat.*

5. Construiţi câte o propoziție utilizând trei neologisme.

6. Scrieţi formele de feminin ale următorilor termeni neologici: *baroc, echivoc, analog, poliglot, policrom, snob.*

7. Subliniaţi sensul corect asociat următoarelor neologisme: *specios:* „înşelător” – „special”; *fortuit:* „forţat” – „întâmplător”; *salutar:* „care merită să fie salutat” – „ salvator”; *solicitudine:* „cerere” – „atitudine plină de grijă faţă de cineva”; *mutual:* „reciproc” – „pe tăcute”.

8. Găsiţi cuvinte noi care au acelaşi sens cu:

- biruitor
- deştept
- gras
- oacheş
- cenuşiu
- folositor
- însemnat
- veşnic

9. Subliniaţi în enunţurile de mai jos cuvintele care nu se mai folosesc astăzi. Căutaţi sensul lor în dicţionarul de arhaicme.

- Pe măsuţă era o besactea frumos lucrată.
- În grădină se putea admira un havuz.
- Spătarul intră în cetate.
- Plăieşul îşi curăţă cu grijă flinta.

10. Subliniaţi forma corectă din următoarele variante lexicale:

bomboane / bonboane
întreprindere / înterprindere
complect / complet
particolă / particulă
corigent / corijent
păianjen / paianjăn
piatră / peatră
propietate / proprietate

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

Examinaţi substantivele proprii ce urmează şi determinaţi cu ce se îndeletniceau purtătorii lor de pe timpuri:

Boiangiu, Barcagiu,
Sitaru, Săpunaru,
Surugiu, Harabagiu,
Blanaru, Căldăraru,
Rotaru, Olaru,
Secrieru, Căruţaşu,
Papuciu, Vizitiu.

✓ Memorizaţi scrierea cu literă majusculă a substantivelor proprii de mai sus.

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAȚI ÎN PERECHI!

- Folosind dicționarul explicativ școlar, explicați sensurile cuvintelor: *poiană, vâlcea, târg, stup.*
- Alcătuiți o compunere de volum mic în care să prezentați un loc istoric vizitat. Folosiți câte *trei arhaisme* și câte *două regionalisme*.

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **Jocul didactic „Crizantema”**

Condițiile jocului:

✓ Elevii se împart în două echipe.

✓ Liderii echipelor primesc plicuri cu petale decupate de crizantemă pe care sunt înscrise *arhaisme lexicale* și *neologisme.* Fiecare echipă, timp de două minute, alcătuiește *două flori* /crizanteme de diferite culori/ din petale: una numai cu *arhaisme* și a doua numai cu *neologisme.*

✓ Numărul de puncte va corespunde cu numărul de cuvinte plasate corespunzător condițiilor. Va învinge echipa care va avea mai multe puncte.

§ 15. Cuvântul – unitatea de bază a vocabularului. Cuvântul de bază. Structura cuvântului. Rădăcină, sufix, prefix

I. TERMINOLOGIE

- **cuvântul**
- **rădăcina**
- **cuvântul de bază**
- **sufixele**
- **structura cuvântului**
- **prefixele**

II. CE ȘTIM?

- Ce este *lexicul*?
- Cuvintele au *formă* și *conținut*, *sens lexical* și *sens gramatical*.
- *Neologismele* – cuvinte noi; *arhaismele* – cuvinte învechite.

SĂ NE REAMINTIM!

❖ Citiți expresiv textul:

Cuvântul este puterea prin care noi creăm sau distrugem. Cuvântul este un mister. Trebuie să fii pasionat de lectură ca să cunoști misterul cuvântului. Ca să descifrezi acest mister trebuie să descoperi cât valorează fiecare vorbă într-o carte!

EXPRIMAȚI-VĂ PĂREREA!

✓ Care este rolul cuvântului în comunicare?

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- Ce este cuvântul în comunicare?
- Care este structura cuvântului?

REȚINEȚI!

Cuvântul este unitatea de bază a vocabularului care are:

a) formă (sunete);

b) conținut (sens sau înțeles).

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- Cuvintele pot avea *aceeași formă deosebindu-se după înțeles:*

leu (animal) – *leu* (ban);

mare (substantiv) – *mare* (adjectiv).

- Cuvintele pot avea *același conținut*, dar *formă diferită*:

cuvânt – vorbă – slovă; copac – pom – arbore.

Unele cuvinte pot avea *un singur sens*, altele au *mai multe sensuri*:

a) *cu un singur sens*: *calciu, verb, electrician, computer*;

b) cu mai multe sensuri: *cap, câmp, picior, limbă.*

EXERSAȚI!

1. Identificaţi care este sensul cuvintelor evidenţiate în propoziţiile date:

- Am *un leu* în buzunar.
- În junglă este *un leu* fioros.

2. Alcătuiţi două propoziţii cu cuvintele: *îndemânatic, priceput*.

✓ Ce aţi observat?

3. Completaţi spaţiile libere cu cuvinte potrivite:

a) Broasca ... face gura ... .

b) Cine seamănă ... culege ... .

c) Lauda de ... nu miroase a ... .

4. Alcătuiţi propoziţii în care cuvintele: *lume, vară, picior* să aibă diferite sensuri.

5. Citiţi propoziţiile şi explicaţi sensul cuvintelor evidenţiate:

Liliacul din ograda bunicii a înflorit.

Liliacul din peşteră s-a speriat de lumină.

Cuvântul de bază. Structura cuvântului

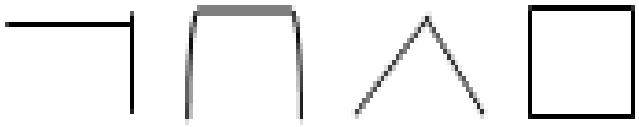

OBSERVAȚI!

- **Lemnarul** lucrează la **lemnărie.**
- Primii **cărturari** au scris **cărți** prețioase.

✓ Ce legătură există între cuvintele evidențiate din fiecare propoziție?

✓ Care sunt sunetele comune în cuvintele evidențiate de mai sus?

✓ Care sunt sunetele ce le deosebesc?

REȚINEȚI!

Cuvântul de bază este cuvântul de la care se formează alte cuvinte /*o familie lexicală*/.

Rădăcina este elementul comun al unei familii de cuvinte.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Formați familii lexicale de la cuvintele date. Dovediți că aceste cuvinte fac parte din aceeași familie și că rădăcina e partea semnificativă principală:

pădure – pădurar; lemn – lemnar; casă – căsuță; ulcior – ulcioraș.

✓ Alcătuiți cu trei din ele propoziții.

✓ Prin ce se aseamănă și prin ce se deosebesc aceste cuvinte?

✓ Ce importanță are cunoașterea familiilor de cuvinte?

2. Întocmiți un raționament lingvistic cu o temă similară (Ce este comun între cuvintele **școală** și **școlar**).

3. Ghiciţi ghicitorile, apoi alcătuiţi derivate de la cuvintele evidenţiate. Precizaţi sensul lor, consultând dicţionarul.

– De la noi şi pan' la voi tot pânze **albe** şi **moi.**

– Vin căprițele de la **munte** cu steluţe albe-n frunte.

REȚINEȚI!

Prefixul este sunetul sau grupul de sunete aşezat înaintea rădăcinii pentru a forma cuvinte noi *(prefață, neatent).*

Sufixul este sunetul sau grupul de sunete aşezat după rădăcină pentru a forma cuvinte noi *(şcolăresc, fetiță).*

NOTĂ!

- **Unele cuvinte conţin prefix şi sufix (înflorit, despădurit).**

EXERSAȚI!

1. Citiţi textul, apoi analizaţi cuvintele evidenţiate după următorul plan:

- Care sunt părţile lor componente?
- De la care cuvânt s-a format?
- Ce sens au aceste cuvinte?

Cartea – dar neprețuit

Cartea este una din cele mai mari *descoperiri* ale omului. Din cărţi aflăm cine ne-au fost *strămoşii*, cum au luptat buneii şi *străbuneii* noştri pentru o viaţă mai bună. Din ele studiem limba maternă şi limba de stat, alte limbi străine care în secolul nostru sunt absolut necesare pentru fiece om *civilizat*.

Îndrăgiţi de mici cartea!

Cartea, acest *nepreţuit* dar, această pâine a sufletului.

2. Spuneţi ce valoare au sufixele în cuvintele din coloniţe.

dulciu	construiesc	copil
albăstrui	construieşte	copilaş
tomnatic	liniază	mână
târzior	menţionează	mănuţă

3. Citiţi textul şi caracterizaţi sufixele din cuvintele evidenţiate.

Lăcrimează prin văgăuni zăpada înnegrită. Pornesc în clocot râurile. Se umflă şi trosneşte cu vaiet disperat gheaţa. Acele **sclipitoare** ale ierbii de un verde crud străpung mofturile iernii şi salută lumina. Cornii îşi **pregătesc** mugurii, ca primii să pună **coroniţa** pe creştetul primăverii.

✓ *Ce tip de descriere e aceasta? La ce stil se referă?*

4. Ce valoare au sufixele în cuvintele evidenţiate?

a) Cine-au cunoscut,
Cine-mi au văzut
Mândrul **ciobănel**,
Tras printr-un inel?
Feţişoara lui –
Spuma laptelui;
Mustecioara lui –
Spicul grâului;
Perişorul lui –
Pana corbului;
Ochişorii lui –
Mura câmpului!... *(Mioriţa)*

b) Şi după ce facem noi **trebuşoara** aceasta, mătuşa, nu ştiu cum, se împiedică şi cade jos. *(Ion Creangă)*

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

5. Copiaţi. Comentaţi ortografia prefixelor şi sufixelor.

Nu mai este nucul acela în fundul ogrăzii. Tata l-a scos, cică îmbătrânise şi nu mai dă roade. Nu cred că trunchiul cela de sub vreascuri să fie trunchiul copilăriei mele. Nucul acela mai trăieşte şi astăzi. L-am purtat toţi anii împreună cu mine. Ca şi altă dată, toamna îşi scutură frunzele şi primăvara îşi înnoieşte straiele. E tot atât de harnic şi de vorbăreţ. Îi aud mereu şoapta lui blajină:

– Bine, Ioane, ... să ştii că-i bine... *(Ion Druţă)*

6. Citiţi grupurile de cuvinte şi comentaţi ortografia lor.

Face	**duce**
desface	aduce
preface	readuce
reface	reduce
bat	întroduce
dezbat	conduce
răzbat	deduce
străbat	traduce

Prefixele **îm-, com-** *se scriu înaintea rădăcinii ce începe cu una din consoanele* **p, b: împart, combat.**

- I*naintea aceloraşi consoane* **p, b** *şi a vocalelor se scriu prefixele* **dez-, răz:** *răzbate, dezbate, dezarmare.*
- *În cuvintele a căror rădăcină începe cu* **n** *şi prefixul se termină în* **n** *se scriu doi de„* **n**”**: înnoda, înnoura, înnegri.**

7. Copiaţi versurile. Ce sufixe veţi scrie în locul punctelor: *atic* sau *atec*?

a) Bătrânul Dan trăieşte ca şoimul singur...
În peşteră de stâncă, pe-un munte pădur... *(Vasile Alecsandri)*

b) Curge un puhoi sălb...
Piatra văile le bate,
Nu e tunet furtun...
Da-i un vrăjitor nopt...
(*Vasile Alecsandri)*

8. De la denumirile de ţări, localităţi alcătuiţi cuvinte ce indică naţionalitatea sau locul de trai.

Italia	*Crasna*
India	*Voloca*
Cernăuţi	*Odesa*
Slatina	*Movilău*

- În cuvintele ce indică naţionalitatea sau locul de trai se scrie sufixul ***-ean*** după rădăcina numelui propriu terminată cu o consoană şi sufixul ***-ian*** după cea terminată cu o vocală.

✓ Formaţi cuvinte ce indică naţionalitatea sau locul de trai de la numele proprii de mai jos.

Maramureş, Moldova, Ucraina, Tărăsăuţi, Mămăliga, Stalineşti, Bălcăuţi, Boian, Noua-Suliţă, Mahala, Băhrineşti, Mălineşti , Herţa.

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAŢI ÎN PERECHI!

✓ Găsiţi un număr cât mai mare de cuvinte de la cuvântul de bază: *pune, frunză, face, pădure.*

ÎNVĂŢAŢI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **„Jocul cuvintelor”**

Organizatorul propune rădăcini ale cuvintelor, elevii alcătuiesc cuvinte noi în timp limitat (5 min.). Jocul poate fi complicat (alcătuiesc propoziţii, explică sensul cuvintelor).

§ 16. Formarea cuvintelor. Derivarea (sufixarea, prefixarea)

I. TERMINOLOGIE

- **derivare**
- **cuvinte derivate**
- **prefix, prefixare**
- **sufix, sufixare**
- **sufixe: *augmentative***
  diminutivale

II. CE ȘTIM?

- Structura cuvântului.

SĂ NE REAMINTIM!

Cuvântul poate fi alcătuit din rădăcină, prefix, sufix, desinență.

❖ Citiți cu atenție textul:

Pădurile sunt plămânii Pământului. Silvicultorii sunt datori să *împădurească* noi terenuri de pământ în locul celor *despădurite*.

Pădurarul are grigă de *păduricea* care creşte. În ea este şi un *pădureţ* care face multe *pădureţe* acre.

- ✓ Ce părţi de vorbire sunt cuvintele evidenţiate?
- ✓ Ce au comun între ele?
- ✓ Care este cuvântul de bază de la care s-au format?
- ✓ Ce părţi ale cuvântului s-au adăugat pentru a forma cuvinte noi?

III. CE VREM SĂ ŞTIM?

- Cum se formează cuvintele prin derivare?

REŢINEŢI!

Mijloacele de îmbogăţire a vocabularului: derivarea, compunerea, conversia.

Derivarea este mijlocul de îmbogăţire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi cu ajutorul prefixelor şi sufixelor.

Cuvintele formate cu ajutorul prefixelor şi sufixelor se numesc cuvinte derivate.

OBSERVAŢI!

Derivarea cu sufixe

Copile, mândreşte-te cu strămoşii şi contemporanii tăi care au luptat şi luptă pentru independenţa Patriei tale. Fiecare dinre noi trebuie să ţinem minte – avem două profesii. Prima – învăţător, inginer sau *constructor*, iar a doua e la fel pentru toţi – apărarea Patriei. Fii gata pentru apărarea Patriei!

Cine poate fi erou? Erou poate să devină numai acela care prin faptele şi gândurile sale trăieşte pentru oameni. *Eroismul* nu este

numai o clipă, dar poate fi întreaga viaţă trăită pentru oameni. Ţine minte, că Ucraina are mulţi eroi. Slavă eroilor Ucrainei!

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- ✓ Identificaţi cuvintele formate cu sufixe. Numiţi cuvântul de bază şi sufixul cu care s-a format cuvântul.
- ✓ Ce părţi de vorbire sunt aceste cuvinte?

REȚINEȚI!

Sufixarea este derivarea cu ajutorul sufixelor.
Cele mai răspândite sufixe în limba română sunt: -ian, -ean, -esc, -ar, - as, -tor, -ătate, -ie, -re etc.

▪ **Sufixele diminutivale** sunt sufixele care se alătură la rădăcina cuvântului pentru a arăta micşorarea dimensiunii:
-aş – copilaş, scăunaş, iepuraş;
-iţ – grădiniţă, căciuliţă, fetiţă;
-uţ – căluţ, căsuţă;
-eţ – ursuleţ, poduleţ;
-ic – fetiţă, păpuşică, mătuşică;
-el – degeţel, bobocel, clopoţel;
-uş – cărăruşă, găinuşă;
-or – obrăjor, frăţior, ouşor.

- **Sufixele augmentative** (cu sens peiorativ)

-an – băietan, juncan, flăcăuan;
-oi – băietoi, fătoi, butoi;
-andru – băieţandru, copilandru.

EXERSAŢI!

1. Puneţi în dreptunghiuri albastre sufixele şi în dreptunghiuri verzi prefixele următoarelor cuvinte derivate de la cuvântul de bază indicat:

a) băiat • băietan • băieţandru • băieţaş • băietei • băieţesc • băieţeşte • băieţoi;
b) bun• bunicel • bunişor • bunuţ • a îmbuna;
c) roşu• a înroşi • înroşire • roşeală • roşeaţâ • roşior;
d) sat • sătean • sătesc • săticel • sătuc • sătuleţ.

2. Formaţi patru derivate cu sufixe de la substantivul **NOR.**

3. Formaţi câte un derivat cu sufix de la următoarele substantive: *lumină, bunică, pui, copil, vrabie.*

4. Grupaţi cuvintele de mai jos în două categorii: a) cuvinte derivate; b) forme diferite ale aceluiaşi cuvânt.

Casă, frumos, casele, frumoase, caselor, frumuseţe, înfrumuseţa, zidesc, zidim, casnic, căsuţă.

5. Completaţi versurile, judecând după conţinutul propoziţiilor pe care le conţine. Scrieţi cuvintele alese şi marcaţi desinenţa şi tema.

Azi a fost la noi ...,
A făcut pereţi la casă.
Şi a fost la noi...,
A pus geam şi uşă-aleasă.

Şi a fost la noi...,
Făcu casa mat frumoasă.
Şi a fost la noi...,
Uite şi lumina trasă.

(Grigore Vieru)

6. Citiţi textul. Grupaţi cuvintele evidenţiate în două categorii: cele care nu sunt formate de la alte cuvinte (nederivate) şi cele care au provenit de la alte cuvinte (derivate).

Dimineaţa *mama* toarnă în *ciubăr* multă-multă *apă* şi apucă să ghilească *cerul.* Când mă trezesc, peste *garduri,* peste *case,* peste *vii* şi *păşuni albăstreşte* întinsă la soare pânza cerului.*(Nicolae Esinencu)*

7. Formaţi trei cuvinte noi cu sufixe diminutivale şi trei – cu sufixe augmentative.

8. Indentificaţi sufixele diminutivale. Ghiciţi ghicitorile:

a) Margareta e o floare
Şi-are-un frate mititel.
Vai ce multă-asemănare
Este între ea şi el.
Mama face ceai din el
Şi se cheamă ...?

b) Primăvara când se-arată,
Prin grădini apar deodată
Ciorchini albi şi albăstrii
Din steluţe mii şi mii.

c) Mărgeluşe parfumate
Printre frunze înşirate.

d) Floricea catifelată
Seamănă cu-n chip de fată.

e) Cupe albe, sângerii
Stau pe lujere înfipte,
Parc-ar fi nişte făclii!

f) Voinicel cu haină albă
Iese primul din zăpadă.

(lăcrimiorele, panseaua, liliacul, ghiocelul, lalelele, muşeţelul)

Derivarea cu prefixe

1. Dacă ***înfloresc*** scăieţii în septembrie, va fi o toamnă frumoasă. *(Proverb)*
2. Frunzele-i cad, zbor în aer şi de crengi se ***dezlipesc***. *(Vasile Alecsandri)*
3. Ploaia ***răzmuiase*** coaja de răsărită. *(Ion Druţă)*
4. A venit pe ***nesimțite***
Ca un vis din zarea albastră
Şi-a stropit din zbor cu aur
Pomii din gradina noastră. *(Ghicitoare)*

✓ Ce părţi de vorbire sunt cuvintele evidenţiate?

✓ Cum s-au format ele?
✓ Unde e locul prefixului față de rădăcină?

REȚINEȚI!

Prefixarea este formarea cuvintelor noi cu ajutorul prefixelor.

OBSERVAȚI!

Cele mai răspândite prefixe sunt:
-îm, -în, -răs, -răz, -des, -dez, -ne, -in, -a, -bi, -trans, -stră, -anti, -ante.

EXERSAȚI!

1. Scrieţi în locul punctelor prefixele omise.
...copt, ...prins, ...gîndi, ... lipit, ... turna, ... ordonat, ... plătit, ..muiat, ... clei.

✓ Alcătuiţi 3 propoziţii cu unele din aceste cuvinte. Memorizaţi sinonimele cuvîntului **ordonat – (îngrijit, disciplinat)**

✓ Găsiţi antonimele acestor cuvinte.

2. Numiţi cuvinte cu sens opus pentru: *leg, îndoi, înarmare, îngrop, completez, închid, încalec, prind.* **Model:** leg – dezleg.

3. Scrieţi în locul punctelor prefixele omise.
... patriot, ... bate, ... bujorată, ... clei, ... duce, ... sfătuire, ... portare, ... belşugat, ... pacheta, ... pietrit.

✓ Alcătuiţi 3 propoziţii cu unele din aceste cuvinte.

4. Scrieţi o mică compunere după imaginea de mai jos .

Folosiţi cuvinte formate prin derivare cu prefixe. Subliniaţi-le, explicaţi ortografia lor.

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

1. Citiţi cuvintele din coloniţe. Observaţi înaintea căror consoane se scriu prefixele

-im, -com; dar *-in, -con*?

îm**b**ătrânit	com**p**ortare
învechit	convorbire
îm**p**ietrit	com**p**unere
îngheţat	consătean
îm**b**elşugat	com**b**atere
înflorit	conduce
îm**p**odobit	com**p**atriot
înverzit	confirmare
îm**b**lânzit	com**p**ătimire
înglodat	condrumeţ

- Prefixele *îm-, com-* se scriu înaintea rădăcinii care începe cu consoanama *b* sau *p.*
- Prefixele *în-, con-* se scriu înaintea rădăcinii care începe cu orice literă, afară de *b* şi *p.*

2. Explicaţi ortografia cuvintelor evidenţiate.

Frumoasă este limba păcii
Ea ***nu ne-mparte*** nici ***desparte*** –
Cu cât e mai a tuturora,
Cu-atâta e mai fără de moarte.
(Vasile Romanciuc)

a) Suflă, doamne, un vânt,
Suflă-l pe pământ,
Brazii să-i ***despoaie,***
Paltini sa ***îndoaie,***
Munţii sa ***rastoarne.***
(„Meşterul Manole“)

3. Citiţi cuvintele din chenar.

înnora	înnămoli
înnegri	înnoi
înnegura	înnăscut
înnoda	înnoptat
înnădi	înnobilat
	înnemuit

Memorizaţi-le. Ce prefix face parte din componenţa acestor cuvinte?

- *Cu ce începe rădăcina?*

✓ Atunci când prefixul *în-* stă înaintea rădăcinii ce începe cu *n,* cuvântul se scrie cu doi de *n: nod – înnod.*

M o d e l : înnora.

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAŢI ÎN PERECHI!

Alcătuiţi un dialog *„La bibliotecă”* folosind cuvinte cu sufixe şi prefixe.

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **Ghici ghicitoarea mea!**

1. Rădăcina şi sufixul
Şi măria sa prefixul
Le găsiţi în slove ca:
„Punere” şi „compara”,
Dar i-aflaţi întregul rol
În lucrarea de control.

2. Prefixul, sufixul îmi sună la fel.
„Prevede” îmi dă rădăcină niţel.
Şi toate unite astfel numescu-ţi
O poezie de Eminescu.

§ 17. Compunerea. Procedeele compunerii

I. TERMINOLOGIE

- **compunerea**
- **sudare**
- **alăturare**
- **abreviere**
- **sistemul siglelor**

II. CE ŞTIM?

- Mijloacele interne de îmbogăţire a vocabularului.

SĂ NE REAMINTIM!

- ✓ Ce este derivarea?
- ✓ Ce este sufixarea?
- ✓ Ce este prefixarea?

III. CE VREM SĂ ŞTIM?

- Cum se îmbogăţeşte vocabularul prin compunere. Ce este compunerea.

OBSERVAȚI!

1. Atunci **Făt-Frumos** își ia ziua bună de la părinți.
(Mihai Eminescu)
2. Moș Vasile era un pui de **zgârie-brânză** ca și mătușa Mărioara.
(Ion Creangă)
3. Stai că mai avem până la **primavară**.
(Ion Druță)
4. Așa s-a înmuiat la inimă parcă era uns cu **untdelemn**.
5. Avionul a aterizat la **aeroport**.
6. Lanurile **galben-aurii** se legănau în bătaia vântului.
7. **ONU** se află în Europa.
8. **Nicidecum** nu voi întârzia la școală.

- ✓ Ce părți de vorbire sunt cuvintele evidențiate?
- ✓ Cum se ortografiază aceste cuvinte?
- ✓ Câte elemente conțin cuvintele evidențiate?

REȚINEȚI!

Compunerea este mijlocul intern de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi prin unirea sau alăturarea a două rădăcini.

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- Cele mai obișnuite cuvinte compuse sunt substantivele: câine-lup, medic-șef, gura-leului, cocoș-de-munte, untdelemn.
- În componența cuvintelor compuse intră și alte părți de vorbire: binevoitor, primăvară, roșu-portocaliu, câine-câinește, ONU, d-ta.

Procedeele compunerii

OBSERVAȚI!

- Cum sunt formate cuvintele compuse în exemplele de mai sus (alăturare, sudare, abreviere)

REȚINEȚI!

Procedeele compunerii sunt: sudarea, alăturarea și abrevierea.

- **Sudarea** *este îmbinarea în care elementele s-au contopit: binefacere, doisprezece, fărădelege.*
- **Alăturarea** *este îmbinarea în care elementele s-au alăturat: verde-deschis, prim-ministru, sare-de-lămâie, argint-viu.*
- **Abrevierile** sunt prescurtări de cuvinte sau de grupuri de cuvinte unanim recunoscute şi aplicate:

S.U.A – Statele Unite ale Americii
ONU – Organizaţia Naţiunilor Unite
FIDE – Federaţia Internaţională de Şah
D-voastră – Dumneavoastră

Sistemul siglelor

REŢINEŢI!

Sigla este o prescurtare convenţională formată din litera iniţială sau din grupul de litere iniţiale folosite pentru a evita cuvintele sau titlurile prea lungi.

De exemplu:
DEX – (Dicţionarul explicativ al limbii române)

Ortografia cuvintelor compuse

ÎMBOGĂŢIŢI-VĂ CUNOŞTINŢELE!

Cuvintele compuse se scriu în felul următor:

- Cuvintele compuse formate prin *sudare* se scriu într-un singur cuvânt: paisprezece, botgros, fiecare;
- Cuvintele compuse formate prin *alăturare* se scriu:
  - cu cratimă: iarba-tătălui, femeie-cosmonaut, vagon-restaurant, nord-vest, gură-cască, albastru-deschis.
  - despărţit: douăzeci şi trei, pe sub, pentru că.
- Cuvintele compuse formate prin *abrevieri* se scriu cu iniţiale majuscule sau mici, urmate sau nu de puncte: ONU, O.N.U.; SUA, S.U.A;

- Nu se pune punct după:
  - abrevierile unităţilor de măsură: m, cm, dm, kg;
  - abrevierile punctelor cardinale: N, S, V, E;
  - abrevierile – pronume personale de politeţe: d-ta, D-lui, D-voastră
- Numele proprii compuse, numele de localităţi se scriu cu iniţială majusculă la fiecare termen, afară de articole şi prepoziţiile care întră în componenţa cuvântului compus: Ştefan cel Mare, Barbu-Lăutaru, Barbă-Cot, Satul Mare, Pătrăuţii de Jos, Noua Suliţă, Biserica Albă.

EXERSAŢI!

1. Formaţi cuvinte compuse noi de la cuvintele-rădăcini din ambele coloane.

Bine – făcător, facere, venit, voitor, a voi, crescut, intenţionat.
Rău – a cuvânta, cuvântare, orânduire, înţeles.

2. Formaţi cuvintele compuse. Elementul al doilea puneţi-l la cazul cerut.

Coada	leul	racul
traista	şoarecele	mielul
ochiul	iepurele	câinele
iarba	fiarele	calul
ciuboţica	ursul	boul
limba	cocoşul	gâsca
talpa	cucul	
umbra	ciobanul	

Model: coada-şoarecelui.

3. Înscrieţi cuvintele compuse pe care le puteţi forma din cuvintele-rădăcini. Explicaţi sensul lor. Alcătuiţi propoziţii cu trei cuvinte noi formate.

t e l e	observator	jurnalist
	colaj	jurnal
r a d i o	reporter	reportaj
	interviu	dialog
f o t o	vernisaj	concurs
	difuziune	cameră
	emisiune	detalii

4. Examinaţi harta regiunii noastre. Înscrieţi substantivele compuse cunoscute (denumiri geografice).
5. Formaţi cuvinte compuse noi de la cuvintele- rădăcini din ambele coloane:

bine : făcător, facere, venit, voitor, a voi, crescut, intenţionat, a cuvânta,

rău: înţeles.

FOLOSIȚI-VĂ IMAGINAȚIA!

✓ Alcătuiţi un text din 5-6 propoziţii pe una din temele:

1. „Plantele medicinale”
2. „Florile”

ȘTIAȚI CĂ...

Numirile diferitor organe ale omului au servit la formarea cuvintelor compuse ce numesc plante. Aşa organe sunt: limba, ochiul, gura, talpa.

✓ Folosiţi denumiri de plante compuse.

IV. ATELIERUL CREATIV

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **Joc didactic *„Cine-i mai isteţ”***

Înscrieţi cât mai multe cuvinte compuse – numiri de plante.

§ 18. Schimbarea valorii gramaticale (conversiunea)

I. TERMINOLOGIE

- **vocabular (lexic)**
- **derivarea:** ***prin sufixare;*** ***prin prefixare;***
  compunerea: ***prin alăturare;*** ***prin sudare;*** ***prin abreviere;***
- **sufixe:** ***augmentative;*** ***diminutivale.***
- **conversiunea**

II. CE ŞTIM?

❖ **Mijloacele de îmbogăţire a vocabularului:**

1. Derivarea este mijlocul de îmbogăţire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi cu ajutorul prefixelor şi sufixelor.

Tipurile derivării sunt: **sufixarea, prefixarea şi derivarea parasintetică.**

2. Compunerea este mijlocul intern de îmbogăţire a vocabularului care constă în fomarea cuvintelor noi prin unirea sau alăturarea a două sau mai multe rădăcini.

Procedeele compunerii sunt: sudarea, alăturarea şi abrevierea.

- **Sudarea** *este îmbinarea în care elementele s-au contopit: binevoitor, cincisprezece, fotocameră.*
- **Alăturarea** *este îmbinarea în care elementele s-au alăturat: albastru-deschis, inginer-mecanic, viţă -de -vie, ciuboţica-cucului*
- **Abrevierile** sunt prescurtări de cuvinte sau de grupuri de cuvinte unanim recunoscute şi aplicate.ONU, etc, km, d-ta.

III. CE VREM SĂ ŞTIM?

- Cum se îmbogăţeşte vocabularul prin conversie. Ce este conversia.

❖ Citiţi expresiv poezia.

Frunza ***verde,*** iarba ***verde,***
Verde grâul răsărit.
Verdele, dacă-1 vom pierde,
Ca şi cum nici n-am iubit.
Albă neaua, ***albă*** pâinea.
Alb şi pomul înflorit.
Albul negru de rămâne.
Ca şi cum nici n-am trăit.

(Dumitru Matcovschi)

- ✓ Ce părţi de vorbire sunt cuvintele evidenţiate?
- ✓ De la ce părţi de vorbire s-au format?

OCROTIȚI NATURA !

REȚINEȚI!

Conversiunea /*schimbarea valorii gramaticale*/ este un mijloc intern de îmbogăţire a vocabularului care constă în formarea cuvintelor noi prin trecerea la o altă parte de vorbire.

Exemplu: Omul *muncitor* de pâine nu duce dor. (adjectiv)
Muncitorul a ieşit din schimbul de noapte. (substantiv)

CITIȚI ŞI COMPARAȚI!

✓ Examinaţi cuvintele din ambele coloane. Prin ce se aseamănă cuvintele care se repetă? Prin ce se deosebesc?

articol editorial	editorialul
scriitor clasic	clasicul
registru zilnic	zilnicul
popoarele antice	anticii
om militar	militarul
copil zbânţuit	zbânţuitul
film documentar	documentarul
om leneş	leneşul
om egoist	egoistul

OBSERVAŢI!

Părţi de vorbire obţinute prin schimbarea valorii gramaticale /conversiune/:

- **substantive (*substantivizarea)*** – prin articulare orice parte de vorbire devine substantiv: *frumosul, eul, treiul, cititul,* etc.;
- **adjective *(adjectivizare)*** – în general, se utilizează cu valoare adjectivală verbele la participiu (cartea *citită*) sau la gerunziu (femeia *suferindă);*
- **adverbe *(adverbializare)*** – se utilizează cu valoare adverbială, mai frecvent, unele substantive sau adjectivele:

Toamna a sosit. / *Toamna* se strâng roadele.
Cântec *frumos.* / Cântă *frumos*.

EXERSAŢI!

1. Construiţi câte o propoziţie în care cuvintele ***leneş, viteaz, albastru*** să aibă valoare de adjectiv şi alte propoziţii în care aceleaşi cuvinte să aibă valoare de substantiv.

	ADJECTIV	SUBSTANTIV
Leneş		
viteaz		
albastru		

2. Precizaţi valoarea gramaticală a cuvintelor subliniate:
   a) Tânărul a greşit în viaţă.
   b) Plecăm la şcoală dimineaţa.
   c) Este un bărbat bine care ştie să se poarte bine.

3. Identificaţi în enunţurile de mai jos cuvintele obţinute prin schimbarea valorii gramaticale. Precizaţi de la ce părţi de vorbire s-au format.

   a) *Cerul era de culoare albastră. Culmile muntoase se proiectau pe un albastru pur.*
   b) A răspuns bine la lecţie. Am făcut un bine.
   c) Am rănit un căţel din greşeală. Era un rănit într-un accident de circulaţie.

4. Identificaţi adjectivele obţinute prin conversiune din textele următoare:

a) Pământul bătătorit dogoreşte. Umbra se ţine pitulată pe lângă o parte din ziduri. (I.A. Bassarabescu)

Înainta grăbit sub umbrelă, adus din umeri, cu privirile plecate, căutând să evite şuvoaiele. (Mircea Eliade)

5. Arătaţi ce valoare morfologică au cuvintele subliniate din coloana A. şi ce devin în coloana B.

A	**B**
Eu sunt un om <u>înţelept</u> ……	<u>Un înţelept</u> ştie multe…….. Ea procedează <u>înţelept</u>……..
A venit <u>aproape</u> de mine.	Iubeşte-l pe <u>aproapele</u> tău……..

6. Construiţi câte două enunţuri cu cuvintele propuse ca să aibă diferite valori gramaticale: *voinicul, muncitorul, frumosul, deşteptul.*

- ✓ Numiţi antonimele acestor cuvinte.

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

Alegeţi, prin subliniere, forma admisă de limba literară:

1) copii noi/nou născuţi;
2) Acestea sunt probleme grele/greu de rezolvat;
3) Au venit destul/destui de mulţi copii;
4) comportarea fetei cea/celei nou venită/venite în clasa noastră;
5) … cantităţi cât mai mari posibile/posibil de alimente;
6) Doamna profesoară însuşi/însăşi a spus asta;
7) Nu-mi place stofa care/pe care am ales-o;
8) Niciunul dintre ei n-a/n-au învăţat;
9) Din cât/câte ştiu, evenimentele au decurs aşa;
10) După cât/câte cunosc, nu se va opri aici;
11) Aceşti elevi nemaipomeniţi/nemaipomenit de harnici au câştigat toate premiile;
12) Aceste dicţionare sunt cel/cele mai strâns legate de practică.

IV. ATELIERUL CREATIV

❖ Citiţi cu atenţie textul:

Toamna, verdele pădurii dispare încet şi frunzele îngălbenite şi bătute de vânt colindă nestingherite cărări. Asemenea peisaje, în care fiecare arbore pare o fiinţă părăsită de binele verii, înmulţesc ahurile poeţilor. Fiind nişte îndrăgostiţi pătimaşi de natură artiştii sunt, în sinea lor, graţie sensibilităţii, neliniştiţi de iminenta dispariţie a vegetalului. Totuşi, păşind într-un desiş al pădurii fremătânde, ei au sentimentul că se integrează eternităţii universale. *(Ion Andreescu)*

- Identificaţi cuvintele formate prin schimbarea valorii gramaticale. De la ce părţi de vorbire s-au format?

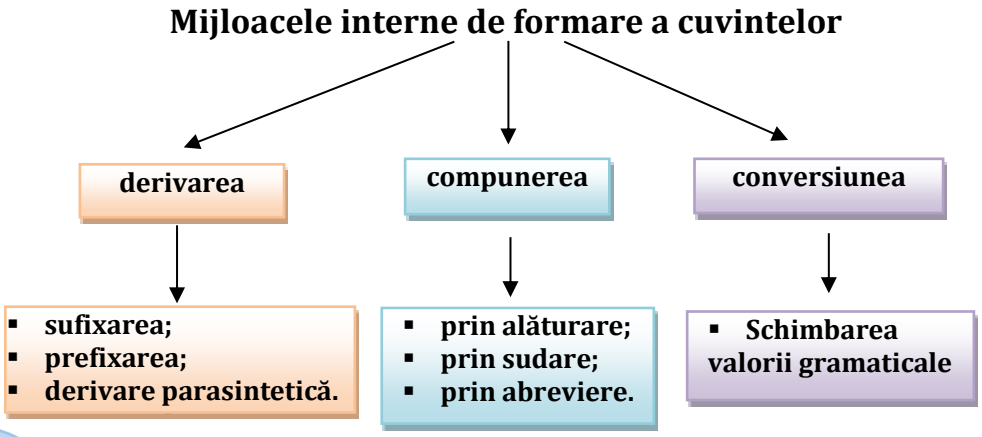

§ 19. Familia lexicală. Câmpurile lexicale

I. TERMINOLOGIE

- **familie de cuvinte**
- **cuvânt de bază**
- **derivare**
- **câmp lexical**

II. CE ŞTIM?

Mijloacele interne de îmbogăţire a vocabularului sunt derivarea, compunerea, conversia.

Despre puterea cuvântului

A comunica este un proces natural. ***Comunicarea*** e ***o valoare*** şi ar trebui să facă parte din valorile general-umane sau din principiile unei vieţi literate.

Fără comunicare suntem doar nişte umbre, pentru că ceea ce ne deosebeşte de restul fiinţelor vii de pe Pământ e comunicarea. Dacă cuvintele ar fi spuse exact aşa cum ne apar în suflet şi în gândire,

atunci, când e vorba de *sentimente*, *emoţii* şi *trăiri*, poate că lucrurile s-ar schimba. Problema este că noi, oamenii, ne temem să vorbim, ne e frică să spunem ceea ce gândim şi simţim cu adevărat, pentru că s-ar putea ca ceilalţi să nu aprecieze sinceritatea noastră.

Cred, cu tărie, în puterea cuvântului, care poate schimba lumea, care poate salva un om de la moarte şi o relaţie de la un caz nefericit. Există însă şi o parte a *puterii cuvântului* mai puţin plăcută şi aici mă refer la *forţa cuvântului* în sine, care poate răni mai tare decât o faptă. Cuvântul poate răni mai mult decât orice pe lumea asta. Un cuvânt taie mai tare decât sabia şi acest lucru poate fi ucigător pentru noi, oamenii.

Cuvintele pot fi deopotrivă *fagure de miere* şi *săbii ucigătoare*, depinde de felul în care le utilizăm. Să tindem spre perfecţiune şi să folosim cuvântul potrivit la locul potrivit.

NU UITAŢI!

Comunicarea este prezentă în tot ceea ce facem în viaţă şi este esenţială pentru a trăi, a ne integra în comunitate şi a munci.

FOLOSIŢI-VĂ CUNOŞTINŢELE!

- ✓ Citind textul de mai sus, selectaţi cuvintele care aparţin aceluiaşi domeniu: *valorilor general-umane*
- ✓ Formaţi cuvinte noi prin derivare de la cuvântul *a comunica.*
- ✓ Cum s-a format cuvântul *binecuvântare*.

SĂ NE REAMINTIM!

- ✓ Ce este derivarea?
- ✓ Ce este sufixarea?
- ✓ Ce este prefixarea?
- ✓ Ce parte a cuvântului e comună pentru cuvintele formate prin derivare?
- ✓ Ce este compunerea?
- ✓ Numiţi procedeele compunerii.

III. CE VREM SĂ ŞTIM?

▪ Ce este ***familia lexicală***? Ce este ***câmpul lexical***? Cum deosebim aceste două noţiuni?

Familia lexicală prezintă totalitatea **cuvintelor înrudite** ca sens, formate de la acelaşi cuvânt de bază şi având acelaşi radical. Ea este formată din **cuvântul de bază, cuvintele derivate, cuvintele realizate prin compunere şi prin schimbarea valorii gramaticale.**

Cuvântul de bază este cuvântul de la care se porneşte în alcătuirea unei familii lexicale.

Radicalul este elementul comun care se întâlneşte la cuvintele ce formează o familie lexicală.

NOTĂ!

Radicalul poate fi *identic* sau nu cu termenul de bază:

bun – bunic – străbunic
cuv. de bază – radical – radical
muncă(cuv. de bază) – **muncitor** (radical)

Radicalul poate *conţine alternanţe fonetice*: fl**oa**re – fl**o**rar

Cuvintele derivate sunt cuvinte formate cu ajutorul prefixelor sau/şi al sufixelor lexicale:

grădină - cuvânt de bază
grădinar - grădin + suf. -ar
grădinăreasa - grădin + suf.-ar + suf. -easă
grădinăresc - grădin + suf. -ar + suf. -esc
grădinărit - grădin + suf. -ar + suf. -it
grădiniţă - grădin + suf. -iţ

OBSERVAŢI!

Selectaţi numai cuvintele înrudite ca sens cu cuvântul *frunză* din şirul de mai jos*:*

frunziş, frunzărie, înfrunta, înfrunzit, desfrunzit, frctifer, neînfrunzit, înfrunzire, frunzuliţă, frunzişoară.

- ✓ Care este partea comună a acestor cuvinte?
- ✓ Prin ce procedeu s-au format cuvintele acestea?

REȚINEȚI!

Familia lexicală sau familia de cuvinte cuprinde toate cuvintele formate prin derivare sau prin alte procedee de la un cuvânt de bază.

EXERSAȚI!

1. Alcătuiți familiile lexicale ale cuvintelor: *grădină, ochi, cunoaşte.*
2. Selectați din cuvintele de mai jos familia lexicală:
om, copii, omenire, omenos, omuleț, oameni, bărbat.
3. Grupați pe familii lexicale cuvintele: *pune, desfăcut, binevenit, suprapune, prefăcător, depune, face, binişor, depunere, impune, prefacere, bineţe, binevoitor.*
4. Formați familia lexicală a cuvântului **pădure** şi alcătuiți un text de volum mic „La pădure” folosind cuvintele noi formate.
5. Subliniați cuvintele care fac parte din familia lexicală a următoarelor cuvinte de bază:
cap – capabil – copac – căpşor
orb – orbeală – orbeşte – a orbi – orbital – orbită
masă – mascare – măsuţă – mescioară – mesean.
6. Găsiți filele care nu sunt din familia lexicală a cuvântului carte: cărţulie, cartelă, cărturar, cărticică, cartier.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Veşnicia stă în lucrurile făcute cu dragoste

Se spune că veşnicia s-a născut la sat, în pieptul scăldat de demnitate şi adevăr al omului simplu de la ţară pentru care cuvântul e cuvânt, iar legământul e lege. Acolo, în mijlocul cătunului, stă mândră Veşnicia.Ţăranul îşi şterge fruntea de griji şi continuă să îngrijească cu dragoste averea rămasă de la strămoşi: *pământul* şi *veşnicia.* Le udă cu sudoarea frunţii, le încălzeşte cu energia lui fără să obosească.

Căci, tot ce face cu mâinile şi cu sufletul, rămâne înveşnicit, fiindcă ţăranul e frate cu pământul.

Ne întrebăm mereu: cine suntem? Încotro ne îndreptăm paşii? Care ne este menirea?

Doar ţăranul, senin ca spicele coapte, ne-ar putea spune că **Noi** am fost odată oamenii pământului, înfrăţiţi cu huma acestei guri de rai, îngemănaţi cu doinele de dor.

Veşnicia pe care-o purtăm în inimă, ne-a învăţat **limba grânelor**, **a ţărânei** şi **fericirii, adevărului** şi **a slovei cu tâlc.**

✓ *Citiţi textul de mai sus, selectaţi cuvintele formate prin derivare.*
✓ *Formaţi cuvinte noi prin derivare, compunere.*
✓ *Cum s-a format cuvântele evidenţiate?*

NU UITAŢI!

Veşnicia s-a născut la sat, dar trăieşte în fiecare dintre noi. Unicul lucru pe care ni-l cere ea e s-o înveşnicim în lucrurile, pe care spiritul şi mâinile nostre le creează.

REŢINEŢI!

Câmpul lexical cuprinde toate cuvintele care aparţin aceluiaşi domeniu şi au trăsături de sens comune.

EXERSAȚI!

1. Găsiţi în textul de mai sus cuvintele evidenţiate. Formaţi câmpul lexical al valorilor eterne.
2. Indicaţi trei cuvinte aparţinând câmpului lexical şi câte trei cuvinte aparţinând familiei lexicale a cuvântului „scaun”.
3. Indicaţi zece cuvinte aparţinând câmpului lexical al alimentelor.
4. Găsiţi printre cuvintele de mai jos pe cele care nu intră în câmpul lexical al termenului indicat:

- animale domestice: *vacă, cal, porc, găină, iepure, capră, rață, oaie, ied, curcan;*

- corpuri cereşti: stele, soare, pământ, lună, Luceafăr.

5. Citiţi cuvintele de mai jos şi descoperiţi ce au ele comun între ele:
   - *caiet, carte, stilou, creion, cariocă, ghiozdan, linie;*
   - *vânt, ploaie, furtună, ninsoare, lapoviță, uragan.*

7. Alcătuiţi câmpul lexical al cuvintelor: *animale sălbatice, păsări, arbori, unelte, fructe, legume, flori, pești, matematică, sport.*

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

- ✓ Alcătuiţi un dialog (între 2 membri ai familiei).
- ✓ Folosiţi corect semnele de punctuaţie şi înscrieţi-l în caiete.

NU UITAŢI!

„Nu-ti poti alege familia. Ea este darul lui Dumnezeu pentru tine." **Desmond Titu**

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAŢI ÎN PERECHI!

ÎNVĂŢAŢI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **Jocul didactic „Cine mai mult ?"**

Împărţiţi-vă în patru grupe. Câştigă grupa care în două minute va scrie în caiete o familie lexicală şi un câmp lexical alcătuite din cele mai multe cuvinte.

❖ Alcătuiţi o compunere pe tema: „Familia mea", folosind cuvinte formate prin derivare, compunere, conversiune.

Cuvinte de reper:
mama, bunica, sora, fratele, cumnatul, mătuşa, rudele.

§ 20. Sinonimele. Antonimele. Regionalismele

I. TERMINOLOGIE

- **sinonime**
- **antonime**
- **regionalisme**

II. CE ŞTIM?

- Unele cuvinte în text se pot înlocui cu altele asemănătoare ca sens fără a-şi schimba înţelesul.
- Unele cuvinte au pereche cu sens opus.

OBSERVAŢI!

❖ Citiţi enunţurile. Prin ce se aseamănă şi prin ce se deosebesc cuvintele evidenţiate:

În limba ta

În aceeaşi ***limbă***
Toata lumea ***plânge***,
În aceeaşi limbă
Râde un pământ.
Ci doar în limba ta
Durerea poţi s-o mângâi,
Iar ***bucuria***
S-o preschimbi în cânt.

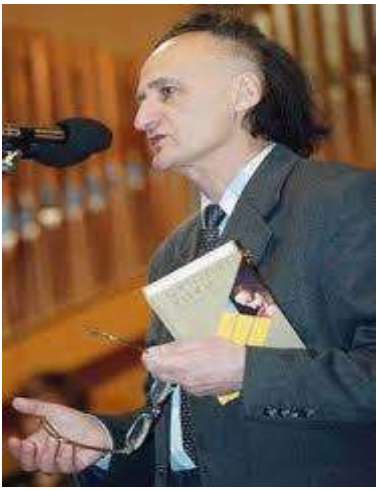

În limba ta
Ţi-e dor de mama,
Şi vinul e mai vin,
Şi prânzul e mai prânz.
Şi doar în limba ta
Poţi râde singur,
Şi doar în limba ta
Te poţi opri din plâns. *(Grigore Vieru)*

Ce privelişte minunată este **pădurea** vara. **Codrul** mă primeşte îmbietor. **Orice** colţişor e **superb**. Glasul păsărilor e **încântător**. Tresar la **fiecare** şoaptă a izvorului. Parcă aud paşii cuiva...

III. CE VREM SĂ ŞTIM?

- Ce sunt sinonimele. Ce sunt antonimele. Ce sunt regionalismele.

REŢINEŢI!

Sinonimele sunt cuvintele cu formă diferită şi cu sens identic sau asemănător.

FOLOSIŢI-VĂ CUNOŞTINŢELE!

- Găsiţi sinonimul potrivit pentru cuvântul subliniat:
  a) Nucul e un *arbore* impunător. b) Bradul e un *arbore* montan.

▪ Găsiţi câte un sinonim pentru cuvântul subliniat în enunţurile de mai jos:

a) Copilul privea apa *limpede.*

b) După o ploaie îndelungată, cerul deveni din nou *limpede.*

c) Glasul *limpede* al fetiţei răsuna în sala de spectacol.

▪ Găsiţi câte un sinonim pentru expresiile subliniate în enunţurile de mai jos:

a) *Ion* şi-a luat tălpăşiţa.

b) *Povestea ta e* cusută cu aţă albă.

NOTĂ!

- **Alegerea sinonimului potrivit depinde de contextul în care apare.**

EXERSAŢI!

1. Găsiţi în DEX sinonimele cuvintelor: *voinic, a remarca, a indentifica.*

2. Ce sinonime pot avea cuvintele evidenţiate? De ce autorul le-a preferat pe unele, şi nu pe altele?

Crainici, iepurii cei repezi,
Purtători îi sunt de veşti,
Filomele-i ţin orchestrul
Şi izvoare spun poveşti.

(Mihai Eminescu)

3. Ce deosebire este între sinonimele date şi când se folosesc ele?

- *Sulf – pucioasă, cupru – aramă, abdomen – pântec, prăpastie – abis, reptilă – târâtoare, apicultură – albinărit, viticultură – vierit.*
- Cap – căpăţână – tidvă – bostan.

- A mânca – a înfuleca, a crăpa.
- Gură – bot, leoarbă, clanţ, plisc.
- Voce – glas, carte – scrisoare, oră – ceas, chimir – portmoneu, învăţător – dascăl, povăţuitor – îndrumător.

4. Citiţi compunerea şi redactaţi-o, înlocuind cuvintele ce se repetă prin sinonimele posibile.

A sosit şi multaşteptata iarnă. Iarna pământul se acoperă cu o zăpadă strălucitoare. Zăpada scânteiază şi străluceşte la soare. Peste tot vezi numai zăpadă. Ea e curată, imaculată.

Afară e ger. Gerul face ca zăpada să scârţâie sub picioare. Soarele împrăştie raze de lumină, iar de sus, de pe copaci, se cerne zăpada de pe crengile atinse de zburdalnicele vrăbiuţe.

6. Alcătuiţi seria sinonimică a verbului *a comunica* (zece sinonime).
7. Găsiţi sinonimele în proverbele şi zicătorile de mai jos:
   - ✓ Cine seamănă vânt, culege furtună.
   - ✓ Claie peste grămadă.
   - ✓ Varsă foc şi pară.
   - ✓ Nici în car, nici în căruţă, nici în teleguţă.
8. Împerecheaţi cuvintele sinonime:

ramură	iaz
lac	ajutor
supărare	asta
ceartă	necaz
aceasta	creangă
sprijin	sfadă.

9. Găsiți câte un sinonim pentru următoarele expresii: *a se duce pe apa sâmbetei, a se da la brazdă, a aduce aminte, a tăia frunze la câini, a face zile fripte cuiva.*

OBSERVAȚI!

Scenă din spectacolul „Fata babei și fata moșneagului”. Regia Daniel Stanciu. Teatrul „Tăndărică” România.

Era odată un moșneag ș-o babă; și moșneagul avea o fată, și baba iar o fată. Fata babei era slută, leneșă, țâfnoasă și rea la inimă; dar, pentru că era fata mamei, se alinta cum s-alintă cioara-n laț, lăsând tot greul pe fata moșneagului. Fata moșneagului însă era frumoasă, harnică, ascultătoare și bună la inimă. Dumnezeu o împodobise cu toate darurile cele bune și frumoase. Dar această fată bună era horopsită și de sora cea de scoarță, și de mama cea vitregă... *(Ion Creangă)*

✓ *Citiți fragmentul de poveste și observați cum este caracterizată fata babei. Dar fata moșneagului? Ce cuvinte a folosit autorul pentru a caracteriza fetele?*

✓ *Ce părți de vorbire sunt cuvintele opuse?*

REȚINEȚI!

Antonimele sunt cuvintele cu sens opus.

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

✓ Grupați după sens antonimele și găsiți termenul generalizator respectiv: *îngust, negru, alb, lat. voios, mare, trist, mic, atunci, vara, acum, aproape, bătrân, departe, tânăr, iarna.*

✓ Ce antonime pot avea verbele: *a coase, a închide, a îmbrăca, a face, a turna?*
✓ Scrieţi-le şi comentaţi ortografia.

NOTĂ!

- **Cuvintele-antonime trebuie să fie aceleaşi părţi de vorbire.**
- **Antonimele se pot forma şi cu ajutorul prefixelor: -ne, -des, -in. Exemplu:** (atent – neatent, a face – a desface, exactitate – inexactitate).

EXERSAŢI!

1. Completaţi proverbele. Atestaţi antonimele şi comentaţi-le.
   La plăcinte înainte...
   Cine fură azi un ou...
   Scump la tărâţă. ..
   Cel sătul nu crede...
2. Numiţi antonimele în frazeologismele şi grupurile de cuvinte date. Alcătuiţi cu ele propoziţii. Scrieţi-le, marcând prin subliniere părţile de propoziţie: *nici câine, nici ogar; nici laie, nici bălaie; ieri şi azi; tineri şi bătrâni; război şi pace.*
3. Schimbaţi propoziţiile de mai jos în aşa fel ca să aibă un conţinut opus:

Străduinţa aduce întotdeauna rezultate bune la învăţătură. Respectarea regimului zilei lungeşte viaţa omului. Mult trăieşti, multe vezi. Omului cinstit îi place adevărul.

4. Găsiţi antonimele neologice ale următoarelor cuvinte: *copiat, logic, laşitate, războinic, posibil, uşor.*
5. Alcătuiţi o compunere orală „*Ce e bine şi ce e rău*".

OBSERVAŢI!

- Citiţi cu atenţie textul:

Dar, în gândul meu: ştii c-am nimerit-o? Bine că nu-i acasă; şi de n-ar veni degrabă şi mai bine-ar fi... Şi scurt şi cuprinzător, sărut mâina mătuşii, luându-mi ziua bună, ca un băiat de treabă, ies din casă cu chip că mă duc la scăldat... şi când colo, mă trezesc în cireşul femeii, şi încep **a cărăbăni** la cireşe în sân: crude, coapte, cum se

găseau. Şi cum eram îngrijit şi **mă sileam** să fac ce-oi face mai degrabă, iaca mătuşa Mărioara, c-o **jordie** în mână, la tulpina cireşului. [...]

— Dar bine, **ghiavole**, aici ţi-i scăldatul? zise ea, cu ochii holbaţi la mine; coboară-te jos, **tâlharule**, că te-oi învăţa eu! *(Ion Creangă*

✓ Care este forma literară a cuvintelor evidenţiate?
✓ Cine a folosit aceste cuvinte în text şi cu ce scop?

REŢINEŢI!

Regionalismele lexicale sunt cuvintele folosite într-o anumită regiune.

NOTĂ!

- **Regionalismele lexicale sugerează culoarea locală şi au rol în caracterizarea pesonajelor.**

EXERSAŢI!

1. Deosebiţi formele literare ale cuvintelor de regionalisme: *nasture – bumb, perjă – prună, păpuşoi – porumb, sahan – farfurie, curechi – varză, scrânciob – huţă.*

2. Indicaţi formele literare corespunzătoare regionalismelor următoare: *hulub, colb, clop, o ţâră, guzgan, blide, cătană, pită, sfadă*.

3. Numiți cinci regionalisme din localitatea voastră și găsiți cuvintele literare corespunzătoare lor. Alcătuiți cu ele propoziții.

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIEM CORECT!

❖ Citiți și înlocuiți cuvintele ce se repetă supărător prin sinonimele potrivite.

Un băiat o întrebă pe profesoară:

— De ce se spune așa: „Chiar dacă nu cântă un cocoș, soarele totuna va răsări?”

— Îți voi spune după lecții, î-a spus profesoara.

După lecții elevii făceau curat în curte. Toți munceau cu râvnă, numai băiatul ce-i pusese întrebare profesoarei sta și aștepta răspunsul. Când s-a terminat lucrul, profesoara i-a spus.

— Vezi, că și fără ajutorul tău curtea strălucește de curată ce este. Băiatul roși: înțelese proverbul.

- *Atenție la ortografierea cuvintelor prin cratimă!.*
- *Memorizați semnele de punctuație la dialog și la vorbirea directă.*

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAȚI ÎN GRUPE!

❖ **„Ghici și află antonimul”** (trei grupe)

1. Antonim sunt a lui „frică”,
   Omului - la greu de pică –
   Îi servesc eu drept baraj
   Căci port nume de...
2. Antonim al „bolii” sunt
   Și-ți aduc tărie
   Când mă prezint
   ȚI-s soră, frate
   Și mă cheamă...

3. Pentru „război” dușman eu sunt,
   Eu vreau doar soare pe pământ.
   Vreau fericirea-n ochi să joace,
   Căci nu degeaba spun toți...

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **Jocul didactic „Găsește sinonimul”**

Se dau șapte cuvinte. Din inițialele sinonimelor acestor cuvinte primim denumirea celei mai bune balade populare – „Miorița”.

Cuvintele date	Sinonimele
semeț **îndată** **obosit** **revoltă** **semnătură** **aşchie** **sprijin**	

§ 21. Omonimele

I. TERMINOLOGIE

- **omonime**
  - ***omofone***
  - ***omografe***

II. CE ȘTIM?

În limba română sunt cuvinte*:*

- ***cu formă diferită și sens identic sau asemănător;***
- ***cu sens opus;***
- ***cuvinte ce se rostesc la fel dar au sens diferit.***

SĂ NE REAMINTIM!

✓ Ce sunt sinonimele. Ce sunt antonimele. Ce sunt regionalismele.

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

✓ Ce sunt omonimele?

OBSERVAȚI!

Maică-ta de-i **vie**,
Bine-ar fi să **vie**
Pân-la noi la **vie**. *(Grigore Vieru)*

✓ Ce sens au cuvintele evidențiate?
✓ Cum se rostesc și cum se scriu?

REȚINEȚI!

Omonimele sunt cuvintele ce se rostesc și se scriu la fel, dar au sens diferit.

Exemplu: sare – substanță;
sare – verbul „a sări”.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

✓ Utilizați în propoziții omonimele: poartă, cer, par.
✓ Indicați omonimele cuvintelor **broască**, **cucoș** și alcătuiți propoziții cu ele.

EXERSAȚI!

1. Citiți expresiv poezia. Din ce categorie de cuvinte fac parte cele evidențiate? Cum ați constatat?

— *Unde*, oare *unde* primăvara se ascunde,
Când pe la tot pasul geru-ți pișcă nasul?
Îți voi spune *unde*-i: tremură sub *unde.* *(Iulian Filip)*

✓ Ce valoare au ele aici?

2. Alcătuiți exemple în care cuvintele *lac, mare, lamă* să aibă sens complet diferit.

M o d e l : 1. Mai suna-vei vreodată pentru mine, dulce *corn*!

3. *Cornul* e un arbust cu flori galbene și fructe comestibile.

4. Ce cuvânt din versuri poate avea omonime?

Mai verde e pomătul, / Mai scurt e lungul drum,
La noi chiar și omătul / Mai cald e nu știu cum. *(Gr. Vieru)*

5. Rostiți cuvintele date conform accentului. La ce parte de vorbire se referă și ce formă au? *Cântă – cânta, adúnă – adună, tu vézi – vezi tú, voi cântáți – cântați vói.*

SĂ VORBIM ȘI SĂ SCRIEM CORECT!

✓Găsiți omonimele cuvintelor date în DEX: *volan, veac, vază, bursă, personal.*

✓Scrieți propoziții cu omonimele: *s-au – sau, s-ar – sar, c-a – ca, l-a – la, ne-am – neam, ați – a-ți, iar – i-ar, mai – m-ai.*

NOTĂ!

Aceste cuvinte sunt omonime omofone (se rostesc la fel, dar se scriu diferit).

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAȚI ÎN GRUPE!

Se scriu pe tablă perechi de cuvinte omonime fără a le rosti şi fără a pune accentul pe ele. Fiecare grupă trebuie să le adauge la aceste omonime cuvinte (adjective, adverbe) care să le precizeze înțelesul: *acele – acele, veselă – veselă, mână – mână, muta – muta, nota – nota, ura – ura.*

NOTĂ!

- **Aceste cuvinte sunt omonime omografe** (se rostesc diferit, dar se scriu la fel).

Componența lexicului
din punct de vedere:

- **etimologic:**
  - **cuvinte moștenite**
  - **cuvinte împrumutat**
  - **formate**
- **funcțional:**
  - **arhaisme**
  - **neologisme**
  - **regionalisme**
  - **dialectisme**
  - **profesionalisme**
- **relațional**
  - **sinonime**
  - **antonime**
  - **omonime**
  - **paronime**

TESTE DE EVALUARE A CUNOŞTINȚELOR

1. Indicați varianta corectă:
   a) vocabularul unei limbi este neschimbat;
   b) vocabularul unei limbi este într-o permanentă mișcare: apar cuvinte noi, dispar unele cuvinte,se schimbă sensul unor cuvinte;
   c) vocabularul unei limbi e format numai din cuvintele vechi care au existat cândva în limbă.

2. Stabiliți care este structura cuvântului„înverzire”:
   a) sufix+rădăcină+prefix+desinență;
   b) prefix+ rădăcină+sufix+desinență;
   c) rădăcină+rădăcină+desinență.

3. Cuvântul „bunăvoință” este fopmat prin:
   a) compunere;
   b) conversie;
   c) derivare.

4. Cuvintele evidenţiate din enunţul de mai jos „Niculăieş avea oi *albe* şi *negre*”sunt:
   a) sinonime;
   b) antonime;
   c) omonime.

5. Găsiţi şirul în care toate cuvintele fac parte din familia lexicală a cuvântului „a luci”:
   a) strălucire, strălucit, lucitor;
   b) lucind, luminând, strălucind;
   c) luceafăr, strălucitoare, iluminare.

6. Ce cuvânt de mai jos nu face parte din câmpul lexical „*florile*”:
   a) romanița;
   b) păpădia;
   c) pădurea.

§ 22. Îmbinarea de cuvinte

I. TERMINOLOGIE

- **îmbinarea de cuvinte**
- **termenul regent**
- **termenul subordonat**
- **îmbinarea liberă de cuvinte**
- **îmbinarea stabilă de cuvinte**

OBSERVAŢI!

❖ Citiți textul cu atenție. Copiați-l.

Mulţi ani s-o fi tot rugat călugărul cela acolo sus, în vârful dealului, până ce într-o noapte rece şi ploioasă i-a zărit lumina **domnitorul ţării**. Venea de la război, se întorcea după înfrângerea suferită la **Valea Albă**.

Biruit de păgâni, rămas fără oaste, rănit la picior, domnitorul

tocmai căuta un adăpost să-şi odihnească oasele, să-şi limpezească sufletul. Ademenit de **zarea de lumină** din **vârful dealului**, a venit, a bătut în uşa cocioabei, rugându-se să fie primit peste noapte. *(Ion Druţă)*

✓*Aţi recunoscut despre care domnitor e vorba?*

✓Identificaţi valoarea morfologică a cuvintelor evidenţiate din textul de mai sus.

SĂ NE REAMINTIM!

NU UITAŢI!

Lupta de la Valea Albă a avut loc în anul 1476.

...În timpul domniei lui Ştefan cel Mare s-au construit 47 de biserici şi mănăstiri, în memoria luptelor purtate pentru apărarea ţării.

II. CE ŞTIM?

- Structurile evidenţiate alcătuiesc **grupuri de cuvinte;**
- ele **denumesc** împreună **obiectul** sau **acţiunea**;
- între cuvintele fiecărei structuri se pot stabili **raporturi sintactice**.

III. CE VREM SĂ ŞTIM?

- Ce este î*mbinarea de cuvinte.*
- Termenul regent şi termenul subordonat într-o îmbinare.
- Legătura de sens şi gramaticală a cuvintelor în îmbinarea de cuvinte.
- Îmbinarea *liberă* şi îmbinarea *stabilă* de cuvinte.

SĂ DESCOPERIM!

✓ Din ce este alcătuită vorbirea?

✓ Cum se leagă cuvintele în propoziţii, propoziţiile şi frazele în text?

COMPARAȚI!

✓ Prin ce se deosebesc structurile din exemplele de mai jos?

- florile;
- florile de tei;
- Florile de tei se aştern pe alei.

REȚINEȚI!

Îmbinarea de cuvinte este grupul de cuvinte, alcătuit din cel puţin două cuvinte care denumesc împreună obiectul sau acţiunea, în interiorul căruia se poate stabili un raport sintactic.

EXPLICAȚI!

✓ Prin ce se deosebeşte îmbinarea de cuvinte de un cuvânt?
Dar de o propoziţie?

Exemplu: *toporaşi;*
toporaşi violeţi;
Toporaşi violeţi străbat printre frunze.

REȚINEȚI!

Îmbinarea de cuvinte e alcătuită din:

- ***cuvântul determinat*** */de la care punem întrebarea/;*
- ***cuvântul determinativ*** */care răspunde la întrebare/.*

Legătura dintre cuvinte într-o îmbinare:

- **după sens** */poveştile interesante/;*
- **gramaticală** */cu ajutorul desinenţei, articolului, prepoziţiei / - mura câmpului, caiet **al** elevului, flori **de** câmp/.*

Îmbinarea de cuvinte se alcătuieşte din:

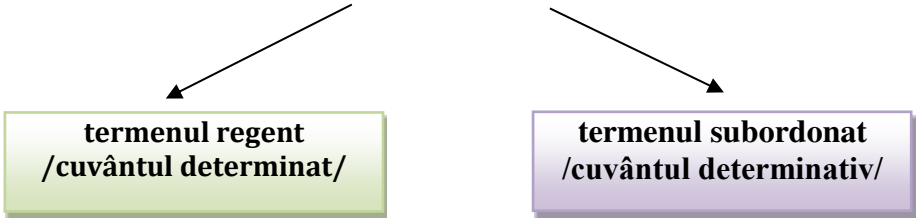

ATENŢIE!

- **Îmbinările de cuvinte pot fi:**
  - **îmbinări stabile** (frazeologice), care au sens unitar */a lua parte, a pune la cale, om în vârstă, băiat iute de picior/;*
  - **îmbinări libere** – *orice element component al îmbinării îşi păstrează sensul individual /limba mea, copilărie fericită, a scrie o carte, a apăra Patria/.*

Îmbinări de cuvinte

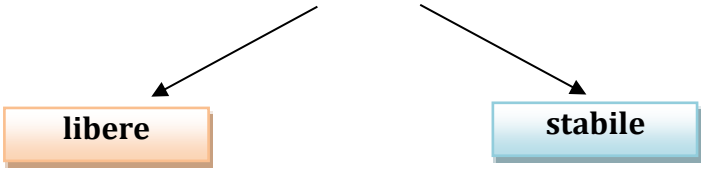

EXERSAŢI!

1. Formaţi îmbinări cu cuvintele: *casă, cântec, prieteni, carte, comunic, citesc, a merge.*

2. Citiţi cu atenţie textul. Înscrieţi în caiete toate îmbinările de cuvinte.

Primăvara a aşternut peste tot un covor multicolor. Câmpurile şi dealurile au înverzit, iar livezile se pregătesc să dea în floare. În păduri, muşchiul copacilor e moale ca o pernă de puf, iar brazii care abia şi-au lepădat mantia de nea privesc mândri către soare. În desişuri a albit floarea

ghiocelului şi un parfum uşor de toporaşi se răspândeşte la adierea vântului din amurg.

Primăvara a trezit lunca la viaţă. Fluturii zburdă, albinele harnice îşi încep dulcele zumzet printre flori. Gândăceii şi cărăbuşii dorm la soare, dezgheţându-şi aripioarele şi picioruşele. Păsările călătoare par nişte vâslaşi pe marea cerului albastru. Rândunica cea veselă, turturica şi sturzul ciripesc în deschiderea marelui concert al primăverii.

3. Alcătuiţi enunţuri cu următoarele îmbinări: *bunicul meu, om plin de viaţă, om vestit, a luat parte, regiunea noastră, munţii Carpaţi.*

✓ Indicaţi felul îmbinării de cuvinte, sensul.

4. Faceţi analiza îmbinărilor de cuvinte evidenţiate. Subliniaţi cuvântul determinat cu o linie, iar cuvântul determinativ – cu linie văluroasă.

Zori de ziuă *se revarsă peste* ***vesela natură****.*

(Vasile Alecsandri)

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

ATENŢIE!

L-a dus cu vorba.	A mers **c-un** om.
S-a dus la râu.	**N-ai** grijă.
Plecat-am.	**Alergat-au.**

✓ Explicaţi modul de scriere al cuvintelor evidenţiate.

IV. ATELIERUL CREATIV

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

❖ Urmăriţi imaginile de mai jos.

✓ Alcătuţi o compunere de volum mic /*6-7 enunţuri*/, folosind îmbinări libere şi îmbinări stabile de cuvinte.

Analiza îmbinării de cuvinte:

1. Îmbinare de cuvinte liberă:
 a) termen regent şi subordonat;
 b) cuvânt determinat şi cuvânt determinativ.
2. Îmbinare de cuvinte stabilă.

Model: Noi am construit o *casă de lemn*.

Casă de lemn – îmbin. de cuv. liberă, term. regent – *casă,* term. subord. – *de lemn, cuv. determinat – casă,* cuv. determinativ – de lemn.

§ 23. Propoziţia şi părţile de propoziţie

Clasificarea propozițiilor după structură, după aspectul predicatului și după scopul comunicării

I. TERMINOLOGIE

- **propoziţia**
- **propoziţia simplă**
- **părţile de propoziţie.**
- **propoziţia enunțiativă**

- **propoziția dezvoltată**
- **propoziția afirmativă**
- **propoziția negativă**
- **propoziția interogativă**
- **propoziția exclamativă**

SĂ NE REAMINTIM!

❖ Citiți cu atenție textul:

În limba păcii

Ce scumpă este limba păcii!
Ea unica în lume n-are,
Pentru-***a se face înțeleasă***,
Nevoie de dicționare.

Frumoasă este ***limba păcii***!
Ea nu ne-mparte, nici desparte,
Cu cât e mai a tuturora,
Cu-atât e mai fără de moarte.

(Vasile Romanciuc)

✓ Analizați îmbinările de cuvinte din textul de mai sus: *limba păcii, a se face înțeleasă*.
✓ Din ce este compusă îmbinarea de cuvinte?
✓ Împărțiți textul în propoziții. Stabiliți felul fiecărei propoziții după scopul comunicării.

NU UITAȚI!

Pacea nu se menține cu forța; poate fi obținută doar prin înțelegere."

Albert Einstein

II. CE ȘTIM?

- Ce este propoziția?
- Prin ce se deosebește ea de îmbinarea de cuvinte?
- Ce stă la baza unei propoziții?
-

REȚINEȚI!

Propoziția este unitatea sintactică care exprimă un gând terminat.

Exemplu: *Dacii și romanii sunt strămoșii noștri.*

OBSERVAȚI!

❖ **Propoziția conține un singur predicat.**

Exemplu: ***Trăia*** *odată un împărat putred de bogat.*

SĂ DESCOPERIM!

✓ Din ce părți de propoziție poate fi alcătuită o propoziție?

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

❖ Cum se clasifică propozițiile :

- *după structură;*
- *după aspectul predicatului;*
- *după scopul comunicării.*

REȚINEȚI!

După *structură* propozițiile se împart în:
simple */nedezvoltate/;* ***dezvoltate.***

Propoziția simplă **este alcătuită numai din părți principale.**

Exemplu: ***Plouă.***
Elevul scrie.
Izvorul murmură.

Propoziția dezvoltată **este alcătuită din părți principale și părți secundare** */ atribut, complement/.*

Exemplu: ***Plouă încet****, liniștit.*
Elevul scrie *o compunere.*
Izvorul curge *la vale.*

REȚINEȚI!
După *forma predicatului*:

- *propoziţii* **afirmative.**

Exemplu: *Ei poposesc în dumbrava fermecată*.

- propoziţii ***negative*: predicatul** este la forma negativă.

Exemplu: *Copiii **nu se tem**.*

OBSERVAŢI!

- **Propoziţia afirmativă afirmă, constată ceva.**
- **Propoziţia negativă neagă ceva, înlătură o afirmaţie.**

REȚINEȚI!
După *scopul comunicării*:

- *propoziţii* **enunţiative:**

Exemplu: *Veniţi şi mâine.*

- *propoziţii* **interogative:**

Exemplu: *Veniţi şi mâine?*
Văzutu-l-ai? Auzitu-m-ai?

- *propoziţii* **exclamative:**

Exemplu: Ai citit cartea! Ai citit cartea?!

OBSERVAŢI!

- *Propoziţiile* **enunţiative** comunică ceva despre acţiunea făcută de subiect.

Ele au la sfârşit punct sau virgulă ori punct şi virgulă.

- *Propoziţiile* **interogative** conţin o interogaţie, o întrebare şi aşteaptă un răspuns.

Ele au la sfârşit semnul întrebării şi apar mai frecvent în dialoguri.

- *Propoziţiile* **exclamative** au o intonaţie aparte, accentuându-se un anumit cuvânt, care priveşte în mod special enunţul.

La sfârşitul propoziţiilor exclamative se pune semnul exclamării.

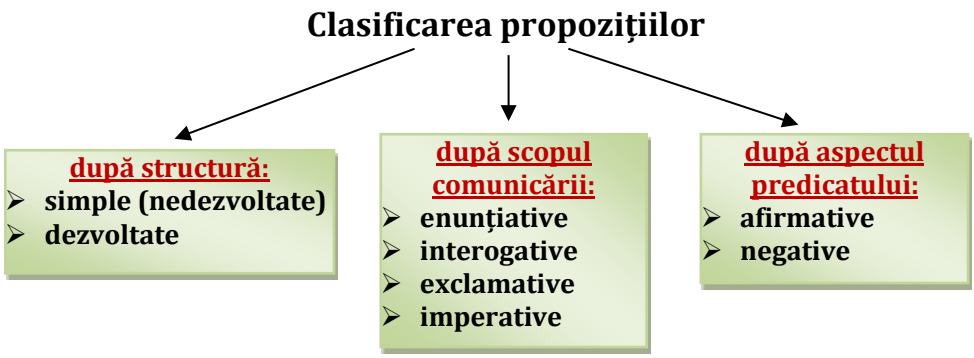

EXERSAŢI!

1. Transformaţi propoziţiile simple în propoziţii dezvoltate:
   a) *Se întorc cocorii.*
   b) *Bate vântul.*
   c) *Luna a răsărit.*
   d) *Ana citeşte*.

2. Transformaţi propoziţiile dezvoltate în propoziţii simple:
   b) *Soarele încălzeşte puternic.*
   c) *La poalele munţilor sunt păduri de brad.*
   d) *Maria şi Andreea se jucau cu o minge roşie.*

3. Alcătuiţi trei propoziţii simple şi trei propoziţii dezvoltate. Subliniaţi părţile principale de propoziţie.

4. Transformaţi propoziţile afirmative în propoziţii negative:
   a) E greu de străbătut creasta munţilor.
   b) E uşor a scrie versuri.
   c) La mare ne-am simţit foarte bine.

4. Scrieţi propoziţii dezvoltate care să aibă ca predicat structurile:

era foarte fericit	*să fii bun*
a fost cel mai norocos	*va fi eminent*

5. Împărţiţi textul în propoziţii. Stabiliţi tipul propoziţiilor după structură şi după aspectul predicatului:

Este o zi frumoasă de primavară. Pe cer se văd stoluri de rândunele. Copacii înverziţi privesc cu veselie spre cerul curat ca lacrima. Crengile lor se mişcă în bătaia lină a vântului precum într-un dans liniştit. Natura, cu ale sale straie înverzite, se bucură de primăvară şi trezeşte la viaţa toate vietăţile pământului. Gâze şi

animăluţe mici mişună prin pădurea seculară fără oboseală în căutare de hrană.

În văzduh, se observă păsări graţioase ce zboară cu gingăşie asemeni unor dansatori pricepuţi. Cu o iuţeală demnă de invidiat, păsările urcă spre cer şi coboară spre pământ, într-o înlănţuire fantastică.

După ce îşi finalizează ritualul zborului, păsările se aşează în copaci şi îşi construiesc cuiburi.

6. Determinaţi tipurile propoziţiilor după scopul comunicării:

a) – Un'te duci? – Un' trăieşte?
– La Tecuci. – Peste drum.
– Ce să faci? – Cum îl cheamă?
– Cozonaci. – Nu ştiu cum.
– Cui să-i dai?
– Lui Mihai. *(Din creaţia copiilor)*

b) Ce bine-i la joacă!

c) Vine, vine primavara,
Se aşterne-n toată ţara,
Floricele pe câmpii,
Hai să le-adunăm, copii!
(Cântec popular)

d) Neguri albe, strălucite
Naşte luna argintie. *(Mihai Eminescu)*

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

ATENŢIE!

❖ Scrieţi mai multe verbe după modelul:

am învăţat – învăţat-a am învăţat – învăţat-am
ai învăţat – învăţat-ai aţi învăţat – învăţat-aţi
a învăţat – învăţat-a au învăţat – învăţat-au

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAŢI ÎN PERECHI!

- Un elev va alcătui o propoziţie simplă, iar celălalt o va dezvolta şi invers.
- Alcătuiţi un dialog, folosind diferite tipuri de propoziţii după scopul comunicării.
- Alcătuiţi o compunere despre primăvară. Întitulaţi-o. Folosiţi diferite tipuri de propoziţii studiate.

Analiza tipurilor de propoziţii:

1. Propoziţie:
2. Simplă sau dezvoltată(după structură):
3. Afirmativă sau negativă;
4. Enunţiativă sau interogativă(după scopul comunicării).
5. Propoziţie exclamativă (după intonaţie).

Model: *Veniţi, copii, acasă la părinţi!*
Prop. dezv. afirm. enunţ., exclam.

§ 24. Verbele predicative şi nepredicative

I. TERMINOLOGIE

- **gramatică**
- **morfologie**
- **sintaxă**
- **verbe predicative**

părţi de vorbire
părţi de propoziţie
verbe nepredicative:
auxiliare;
copulative.

❖ Citiţi cu atenţie textul de mai jos:

Căpriana

Acesta-i numele unei **străvechi** şi **frumoase** aşezări în codrii seculari ai Moldovei. Un nume de o seamă cu Făt-Frumos şi Ileana Cosânzeana. îl găsim în cronici şi legende, alături de numele vestiţilor voievozi ai Moldovei: Alexandru cel Bun şi **Ştefan cel Mare**. Sub conducerea lor **strămoşii** noştri, neînfricaţi luptători ai plaiului mioritic, au învins de atâtea ori oştile numeroase ale duşmanilor care **veneau** să **ne** înrobească. Le-**a ajutat** în această luptă grea vitejia fără seamăn, însă şi priceperea de a folosi drept adăpost pădurile secularеale acestui plai.

- ✓ *Transcrieţi în caiete cuvintele evidenţiate, indicând ce parte de vorbire este.*
- ✓ *Identificaţi, după posibilitate, categoriile lor gramaticale.*

OBSERVAŢI!

✓ Ce părţi de vorbire sunt cuvintele evidenţiate din textul de mai sus?

II. CE ŞTIM?

Substantivul, adjectivul, pronumele, verbul, numeralul sunt părţi de vorbire.

SĂ NE REAMINTIM!

- ✓ Ce părţi de vorbire aţi studiat?
- ✓ Ce se numeşte verb?
- ✓ La ce întrebări răspunde?
- ✓ Ce funcţie sintactică îndeplineşte verbul în propoziţie?

SĂ DESCOPERIM!

Părţile gramaticii:

- ➢ ***Morfologia*** studiază forma cuvintelor ca **părţi de vorbire.**
- ➢ ***Sintaxa*** studiază raporturile dintre cuvinte ca **părţi de propoziţie,** propoziţia, fraza.

III. CE VREM SĂ ŞTIM?

- Verbele predicative şi nepredicative.

NU UITAȚI!

➢ **Sintaxa** se referă la îmbinarea cuvintelor în propoziţii şi a propoziţiilor în fraze.

➢ **Morfologia** se referă la modificarea formei cuvintelor în vorbire.

REȚINEȚI!

După posibilitatea de a îndeplini funcţia sintactică de predicat verbal, având cel puţin un înţeles de sine stătător, **verbele sunt:**

- **predicative** – *pot avea înţeles de sine stătător; pot exprima singure predicatul, când sunt la un mod personal;*
- **nepredicative** – nu au înţeles de sine stătător – formează predicatul numai împreună cu alte cuvinte:
  - ***verbe copulative –*** *a fi, a deveni, a ajunge, a se face, a ieşi, a însemna, a părea, a rămâne* etc, când exprimă ideea de transformare. În acest caz li se adaugă, pentru a forma un predicat, **numele predicativ** exprimat printr-un substantiv, adjectiv, pronume, numeral etc.
  - ***verbele auxiliare*** – *a avea, a vrea, a fi,* cu ajutorul cărora se construiesc formele compuse ale verbelor (timpuri, moduri).

OBSERVAȚI!

➢ **Fiecare din cele trei verbe au şi valoare predicativă.**

REȚINEȚI!

- Verbul *„a avea”* este **auxiliar** când ajută la:
  - formarea timpului perfect compus de la indicativ: ***am*** *citit;*
  - formarea modului condiţional-optativ: **aş** *citi.*
- Verbul *„a vrea”* este **auxiliar** când ajută la formarea timpului viitor: ***vor*** *citi.*
- Verbul *„a fi”* este **auxiliar** când ajută la:
  - formarea modului conjunctiv: *să* ***fi*** *învăţat;*
  - formarea modului condiţional-optativ: *ar* ***fi*** *învăţat.*

EXERSAȚI!

1. Identificaţi verbele predicative şi auxiliare din textul următor:
Am o carte de istorie. Din ea am aflat că din contopirea dacilor şi a

romanilor au apărut poporul român şi limba în care gândim şi vorbim şi în care vor gândi şi vor vorbi urmaşii noştri.

2. Construiţi două propoziţii în care cuvântul *„voi ”* să fie pronume personal şi verb auxiliar.

3. Subliniaţi verbele din textele de mai jos:

Dezgroapă moşnege, cu mâinile-n tremur,
Comoara ta veche de jale...
Tu porţi ferecate durerile noastre,
In vaietul strunelor tale..
Ne cântă bătrânul...
Cărunta pleoapă
O vezi cum povara-şi frământă. *(Octavian Goga, „Lăutarul”)*

4. Analizaţi valorile verbului *„a avea”* din textele de mai jos, arătând în acelaşi timp şi modul, timpul, numărul şi persoana:

a) Câţi ai avea azi dumneata
Nepoţi să-ţi zică: „Moşul"...
Le-ai spune spuză de poveşti
Cu împăratul Roşu. (...) (Octavian Goga)

b) Are să urmeze cum ştim noi, nu cum vrea el, că doar nu-i de capul său. Când m-ar bate numai atâta grijă, măi femeie, ce mi-ar fi?...

Tot umblând noi din şcoală-n şcoală, mai mult, ia, aşa „De frunza frăsinelului", mâne-poimâne avem să ne trezim nişte babalâci gubavi şi oftigoşi. *(Ion Creangă)*

c) Capitala Ucrainei, Kievul, este considerată a fi unul din cele mai frumoase oraşe din lume. Numeroasele monumente de arhitectură, ca de exemplu: rămăşiţele Porţilor de aur, Catedrala Sofia, Lavra Pecerskă, Biserica Spasului de pe Berestov, precum şi mereu aglomeratul Hreşciatik, principala stradă a capitalei, cartierele

vechi ale oraşului, numeroasele teatre şi muzee, lasă turiştilor o impresie de neuitat.

Arhitectura monumentelor istorice ale Kievului se caracterizează prin combinaţia de stiluri, ceea ce îi redă un specific aparte. Printre cele mai însemnate atracţii arhitecturale ale Kievului se numără construcţiile perioadei de domnie a lui Iaroslav Înţeleptul, care pot fi admirate şi astăzi.

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

ATENŢIE!

- „**A voi**" este verb **predicativ** când are înţeles de sine stătător şi are formele: *eu vreau, tu vrei, el vrea, noi vrem, voi vreţi, ei vor*
- **Nu** spunem/scriem *vroim, vroiesc* (sunt forme incorecte).
- Este verb **auxiliar** când ajută la crearea unor forme compuse ale verbelor.
- Pe lângă *formele literare* apar şi unele *populare* sau *regionale: voi/oi; vei/ăi, ei, îi, -i; va/a, o; vom/om; veţi/aţi,veţi/ îţi, -ţi; vor/or, o.*

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAŢI ÎN GRUP!

- Alcătuiţi enunţuri cu verbele *a avea, a fi, a voi* ca:
  - ✓ predicative;
  - ✓ nepredicative: *auxiliare şi copulative.*

ÎNCERCAŢI!

❖ Puneţi în locul punctelor verbele corespunzătoare după sens.

Ninge. Ce frumos mai ... dincolo de geamurile clasei. Curtea şcolii s- ... într-o blană pufoasă şi albă-albă. Lângă prăsadul din dreptul ferestrei ... un om de zăpadă. ... spre geam cu ochii săi de cărbune şi ... cu o gură până la urechi.

De la streaşină şi până la prăsadul unde ... el ... un vrăbioi. Parcă ar vrea *să ...* de ninsoare, parcă ar vrea ... . Se vede că şi 1 ui i-i drag cum ninge. De câte ori ... vreo rămurică cu aripa, zăpada de pe ea se ... repezit ca din sită, iar vrăbioiul se ... bucuros sub streaşină şi ...

✓ *Analizaţi trei verbe, indicând categoriile lor gramaticale cunoscute.*

❖ Alcătuiţi o compunere după tabloul de mai jos. Întitulaţi-o. Folosiţi diferite tipuri de propoziţii studiate.

A n a l i z a v e r b u l u i (predicativ şi nepredicativ):

1. Verbul;
2. Forma iniţială;
3. Predicativ sau nepredicativ (copulativ sau auxiliar)
4. Trăsăturile morfologice:,persoana,număr,timpul ,gen(pers.III singular sau plural;
5. Funcţia sintactică:predicat verbal sau nominal.

Model: Florile din grădină *sunt* frumoase.

Sunt – verb, f.i. a fi, copulativ, pers. III, num.plur., timp.prez., pred. Nominal (cu numele pred. *frumoase*.)

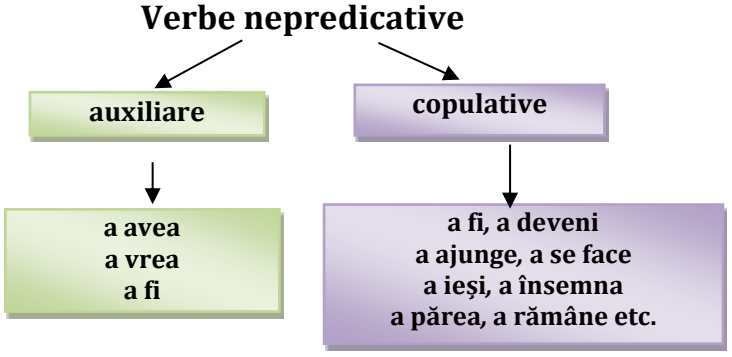

§ 25. Părți principale ale propoziției: predicatul și subiectul (actualizare). Predicatul verbal

I. TERMINOLOGIE

- **predicat verbal**
- **predicat nominal**
- **nume predicativ**

❖ Citiți versurile:

Somnoroase păsărele
Pe la cuiburi se adună,
Se ascund în rămurele,
Noapte bună! *(Mihai Eminescu)*

✓ *Găsiți predicatele în textul de mai sus.*
✓ *Identificați propozițiile. Stabiliți tipurile lor.*

II. CE ȘTIM?

✓ Care sunt părțile principale ale propoziției?
✓ Ce știți despre subiect?
✓ Ce arată predicatul?
✓ Prin ce parte de vorbire se exprimă predicatul.

OBSERVAȚI!

- **Propoziția conține un singur predicat.**

Exemplu: *În grădina bunicului* ***crește*** *un nuc bătrân.*

REȚINEȚI!

Predicatul și subiectul sunt *baza gramaticală a propoziției.*

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

❖ **Tipurile de predicate**:

predicat verbal; predicat nominal.

❖ **Exprimarea** *predicatului verbal şi predicatului nominal.*

SĂ NE REAMINTIM!

SĂ DESCOPERIM!

Stelele clipeau somnoroase şi reci.

✓ Din ce părţi de propoziţie poate fi alcătuit un enunţ?

OBSERVAŢI!

• Munţii noştri **sunt bogaţi** ca soarele. **Au** aur şi argint în toate buzunarele... Sub pietre **sunt** cărbuni, cu care **desenează** locomotivele aburi pufoşi. **Au** fier, var, sare, dar ce **n-au**?

(Marin Sorescu – *Unde fugim de-acasă?)*

✓ *Identificaţi predicatele din textul de mai sus.*

✓ *Ce aţi observat?*

REŢINEŢI!

Predicatul este partea principal de propoziţie care arată ce se spune despre subiect şi răspunde la întrebările: ce face? ce este? cum este subiectul?/ ce se spune despre subiect?

NU UITAŢI!

➢ **Predicatul poate fi exprimat** printr-un verb predicativ **sau poate fi alcătuit** din verbul *a fi +* altă parte de vorbire.

REȚINEȚI!

- **Clasificarea predicatului:**

Verbul copulativ este la un mod predicativ.

Numele predicativ poate fi exprimat prin *substantive, adjective în cazul nominativ, pronume, numeral* etc.

EXERSAȚI!

1) Identificaţi predicatele din exemplele următoare. Precizaţi felul lor şi analizaţi părţile de vorbire prin care se exprimă.

Mihai Eminescu îşi petrece copilăria într-un ţinut cu codri străbuni şi câmpii mănoase. Zile întregi de vară hoinăreşte micul Mihai prin crânguri şi desiş de codru sau poposeşte pe la stâni. Natura fermecătoare îl atrage cu atâta vrajă, încât băiatul uită să se întoarcă acasă. Aceste tablouri dragi se întipăresc pentru totdeauna în sufletul lui. Mai târziu el reînvie meleagurile copilăriei cu deosebit farmec în versurile sale pătrunse de dragoste şi dor...

REȚINEȚI!

Predicatul verbal este exprimat printr – un ***verb predicativ*** la un mod personal.

Predicatul nominal este alcătuit dintr-un ***verb copulativ*** + un ***nume predicativ***.

EXERSAȚI!

1. Completaţi proverbele cu predicatele potrivite:
   a) Buturuga mică ... carul mare.
   b) Ziua bună ... de dimineaţă.
   c) ... carte, ... parte.
   d) Graba ... treaba.
   e) Lăcomia ... omenia.
   f) La pomul lăudat .... cu sacul.
   g) Paza bună ... primejdia rea.

2. Notaţi în dreptul următoarelor enunţuri literele A (adevărat) sau F (fals):
   a) Predicatul propoziţiei *Tata era atent la meciul de fotbal,* este nominal.
   b) În propoziţia *El era hăituit de duşmani,* predicatul este verbal.
   c) În fraza *El este tânăr cum îl ştii,* există două predicate nominale.
   d) *Predicatele din fraza* Elevii erau hotărâţi să înveţe *sunt* erau *şi* să înveţe.
   e) În propoziţia *Mihai este inginer* apare predicatul verbal *este inginer.*
   f) Enunţul *Tu erai cuminte cum te ştiam,* conţine două predicate verbale.
   e) În propoziţia *Olguţa era o fată educată,* numele predicativ este exprimat prin adjectiv.
   g) În propoziţia *Andrei este silitor, dar timid* numele predicativ este multiplu.

3) Transcrieţi numai predicatele nominale din următoarele enunţuri:
   a) *Era atentă la film, deşi nu-i plăcea violenţa şi nu agrea actorul.*
   b) *El este acasă, deşi nu are ce face.*
   c) *Roxana este medic, deşi se teme de sânge.*
   d) *Eram sigur că a fost martoră la accident şi a văzut cine era vinovat.*

§ 26. Subiectul

I. TERMINOLOGIE

- **subiect exprimat**
- **subiect neexprimat: inclus, subînțeles;**
- **subiect nedeterminat**

❖ Citiți cu atenție textul:

Baştina jocurilor olimpice este Grecia Antică. Competiţiile sportive din oraşul Olimpia , fiind cele mai mari şi mai vestite, au primit denumirea de jocuri olimpice.

În zilele noastre aceste jocuri au devenit adevărate sărbători ale sportului, păcii şi prieteniei. La ele *iau* parte cei mai buni sportivi din majoritatea ţărilor lumii.

Jocurile olimpice s-au ţinut în diferite oraşe din Europa, America, Asia, Australia.

Ucraina a participat pentru prima dată la ***Jocurile Olimpice*** ca ţară independentă în ***1994***, şi de atunci *şi-a* trimis sportivii să concureze la toate ***Jocurile Olimpice de vară*** şi la toate ***Jocurile***

Olimpice de iarnă. La Olimpiade sportivii ucraineni au câştigat în total 65 de medalii, cel mai de succes sport fiind ***gimnastica***.

- ✓ *Explicaţi ortografia cuvintelor evidenţiate.*
- ✓ *Identificaţi predicatele.*
- ✓ *Indicaţi tipul fiecărui predicat. Analizaţi-l.*

NU UITAŢI!

Sportul este un izvor de sănătate şi prospeţime, un factor de longevitate.

II. CE ŞTIM?

- ✓ Ce arată predicatul?
- ✓ Ce tipuri de predicate cunoşti?
- ✓ Prin ce se deosebeşte predicatul verbal de cel nominal?

SĂ NE REAMINTIM!

- ✓ Numele predicativ poate fi :
- ▪ *simplu*: *Camera* ***era luminoasă***.
- ▪ *multiplu: Fata babei era* ***frumoasă, harnică şi bună la inimă.***

III. CE VREM SĂ ŞTIM?

- ***Felurile subiectelor.***
- ***Exprimarea lor.***

REŢINEŢI!

Subiectul este partea principală de propoziţie care arată despre cine sau despre ce se vorbeşte în propoziţie.

COMPARAŢI!

Timpul ***este răcoros****.*
Vremea este răcoroasă.
Toamnele ***sunt răcoroase****.*

OBSERVAŢI!

Subiectul se acordă cu predicatul în *număr* şi *persoană.*

NU UITAȚI!

Predicatul și subiectul sunt *baza gramaticală a propoziției*

REȚINEȚI!

Subiectul:

- *nu se desparte prin virgule de predicat.*
- *poate sta oriunde în propoziție.*
- *există propoziții fără subiect./Plouă. Ninge. /*

Clasificare:

➢ **Subiect exprimat***: subiectul apare în propoziție.*

Focul este o mare descoperire a omenirii.

- **simplu: *Temele*** *sunt ușoare.*
- **multiplu***: **Cărțile, caietele și creioanele** sunt pe masă.*

➢ **Subiect neexprimat –** *subiectul nu apare în propoziție*

- **inclus** în desinența verbului cu rol de predicat (numai pentru situația când acesta este la persoana 1 sau a Il-a): *Venim **(noi)** la voi! Veniți **(voi)** la noi!*
- **subînțeles,** când acesta poate fi dedus din context (verbul este la persoana a lll-a): ***Copiii** erau veseli /și **(ei)** se gândeau cu drag la vacanță:/*

➢ **Subiectul nedeterminat** se găsește în propoziții în care acțiunea exprimată de verb are un caracter general și nu se referă exact la un subiect: *Niciodată nu știi* (nu numai tu, ci oricine//*cine te va ajuta la nevoie.*

OBSERVAȚI!

SĂ DESCOPERIM!

Subiectul se exprimă prin:

❖ ***Substantiv:***

comun: *simplu*: ***Copacii** au înflorit.*

compus: **A înflorit** ciuboțica-cucului.

propriu: simplu: *A venit **Maria.***

compus: **Ana-Maria** a sosit.

❖ ***Pronume***:

personal: ***Noi** suntem cei mai buni elevi ai școlii.*

- *personal de politețe:* **Dumneata** vei participa la acest concurs?

❖ ***Numeral***:

- cardinal: *Când **doi** se înțeleg din priviri'/ e semn²/că se respectă.*
- *ordinal: Al* **doilea** a devenit primul.

Părțile principale ale propoziției

Pubiectul
/despre cine? despre ce ? se vorbește în propoziție/

- **Exprimat**
  - simplu
  - multiplu
- **neexprimat:**
  - subînțeles;
  - inclus;
  - nedeterminat.

Predicatul
/ce se spune despre subiect/

- **verbal;**
- **nominal.**

EXERSAȚI!

1) Subliniați subiectele din textul următor:

Metroul este un mijloc de transport comod, rapid și sigur. Primul metrou din lume a fost construit la Londra, un secol și jumătate în urmă. Metroul din Kiev a fost primul sistem de tren subteran din Ucraina. În total are 50 de statii de metro. El este unul din cele mai frumoase din lume.

În metrourile subterane, calea ferată se montează în tuneluri care au adâncimi până

la 60 m. Staţia de metrou Arsenalinaia din Kiev este considerată cea mai adâncă staţie de metrou din lume, aflându-se la o adâncime de 105 metri. Kievenii se mândresc cu metroul lor.

2) Analizaţi părţile de vorbire prin care sunt exprimate subiectele identificate la exerciţiul 1.

3) Despărţiţi frazele din textul de la exerciţiul 1 în propoziţii. Arătaţi în care dintre acestea subiectul este subînţeles

4) Despărţiţi textul de mai jos în propoziţii. Arătaţi în care dintre acestea subiectul este inclus.

Când a făcut Dumnezeu zăpada, i-a zis:

– Să-ţi cauţi singură culoarea.

Ea a mers pe la toate florile, dar ele nu i-au ascultat rugămintea.

A ajuns şi la ghiocel şi i-a spus:

– Vrei să-mi dai culoarea ta?

– Dacă doreşti, o împart bucuros cu tine.

Drept recunoştinţă, zăpada îl lasă să scoată în afară căpuşorul, cum vine primăvara.

(după Ilie I. Mirea)

5) Identificaţi subiectele exprimate din textul de la exerciţiul 4. Analizaţi părţile de vorbire prin care sunt exprimate.

6) Acordaţi predicatele verbale din textul de mai jos cu subiectele:

Eu (a *citi)* legenda lăcrămioarei şi (a *afla)* că această floare (a *apărea)* din lacrimile unui prinţ care (a *plânge)* prima dată când sora lui (a *muri).*

7) Identificaţi subiectele din enunţurile următoare (după ce aţi găsit cuvintele care pot fi predicate); precizaţi, de fiecare dată, felul acestora şi prin ce se exprimă; analizaţi-le:

a) Când am plecat.'/ un ornic bătea din ceaţă rar, Atât de rar'/că
timpul trecu pe lângă oră.7 l-am auzit întâia bătaie amândoi,
Pierzându-se-n noiembreprelungă şi sonoră.'/
(Tudor Arghezi, *Despărţire)*

b) De-ar fi'/să-ţi împărţeşti odată Tu bogăţiile /ce ai,[3]/
Din toate darurile tale,[4]/
Ţi-aş cere [5]/-o lacrimă să-mi dai.[4]/
Mi-ai da atunci un strop de suflet,'/
Ce din adâncuri îmi răsare, /
Căci numai din adâncul mării
Se pescuiesc mărgăritare..."'/ (Octavian Goga, *O lacrimă)*

8) Alcătuiţi enunţuri, **în** care subiectul să fie exprimat, la nivelul propoziţiei, pe rând, prin:
- substantiv comun simplu, apoi compus;
- substantiv propriu simplu, apoi compus;
- pronume personal, de politeţe;
- numeral cardinal şi ordinal.

9) Alcătuiţi câte două enunţuri cu subiecte incluse, subînţelese şi nederminate. Scrieţi **în** paranteze tipul subiectului.

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

ATENŢIE!

Cea ia sa dea niciodată
Ce-a i-a s-a de-a nici o dată

- *Alcătuiţi propoziţii în care să folositi aceste cuvinte.*

IV. ATELIERUL CREATIV

- **Verificaţi-vă cunoştinţele!**
- **Lucraţi în grup!**

❖ Notaţi în dreptul următoarelor enunţuri literele A (adevărat) sau F (fals):

a) Predicatul verbal poate fi exprimat sau neexprimat.
b) Predicatul verbal poate fi exprimat prin verbe la toate modurile.
c) Verbul *a fi* poate fi predicat verbal în toate situaţiile.
d) Predicatul verbal poate fi exprimat prin verbe la modurile indicativ, . gerunziu, imperativ, conjunctiv, condiţional-optativ şi supin.
e) Predicatul verbal nu poate fi exprimat prin verbe la modurile gerunziu, supin şi participiu.
f) Verbele aflate la timpurile trecutului nu pot fi predicate verbale.
g) Verbele *a fi, a avea, a vrea* nu sunt niciodată predicate verbale.
h) Verbele auxiliare intră în componenţa predicatelor verbale.

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **Jocul didactic „*Curiozităţi gramaticale*”**

lup – o lupă; un cod – o ... ; un foc – o ... ;un pat – o ... ; un par – o ... ; un cep – o .... .

§ 27. Părţile secundare ale propoziţiei: atributul, complementul. Punctuaţia propoziţiei

I. TERMINOLOGIE

- **atributul**
- **complementul**

○ Citiţi cu atenţie textul:

Ce este sănătatea? *Sănătatea* este cea mai mare valoare pe care o poate avea omul.

A fi sănătos înseamnă a fi frumos, a fi bine dispus, a fi puternic. Sănătatea ta înfrumusețează mediul în care trăiești și cel în care activezi. Dacă ești sănătos, înseamnă că ai grijă de tine și de cei din viața ta. ... Ai nevoie de *mare* curaj, determinare și o voință *de fier* ca să te ocupi cu sportul, să te alimentezi sănătos, să respecți regimul zilei . Dar, tu poți să o faci! Privește cu mândrie înainte și prețuiește-ți sănătatea și viața.

- ✓ Ce valoare morfologică au cuvintele evidențiate?
- ✓ Stabiliți părțile de propoziție în enunțul din text *„Sănătatea ta înfrumusețează mediul…”*

NU UITAȚI!

„Sănătatea nu este totul, însă, fără sănătate, totul este nimic.”

II. CE ȘTIM?

❖ *Subiectul* și *predicatul* sunt părți principale de propoziție.

REȚINEȚI!

Părțile de propoziție care determină subiectul și predicatul se numesc părți secundare.

III. CE VREM SĂ ŞTIM?

- ❖ Care sunt părţile secundare de propoziţie?
- ❖ Ce părţi de vorbire determină atributul? Dar complementul?
- ❖ Prin ce părţi de vorbire pot fi exprimate?

REŢINEŢI!

Atributul este partea de propoziţie secundară care determină un *substantiv* sau un înlocuitor al acestuia */pronume sau numeral/.*

Exemplu: *Florile **de toamnă** sunt crizantemele.*

OBSERVAŢI!

Atributul poate fi exprimat prin:

- adjectiv propriu-zis: *Cartea **interesantă** atrage orice cititor.*
- numeral cardinal: ***Doi** băieţi au ţintii bine.*
- numeral ordinal: ***A treia** elevă a dat răspunsul corect.*
- verb la gerunziu **acordat:** Casa ***fumegându** împrăştia un miros greu.*
- *infinitiv. Plăcerea **de a cumpăra** este mai ales a fetelor.*
- *supin : Rochia de **probat** era gata de aseară.*
- *gerunziu* **(atunci când** *nu* **se acordă cu substantivul):** *Vaporul **alunecând** pe valuri se zărea în depărtare.*
- *adverb: Mersul **pe jos** este sănătos. Cititul **seara** este o plăcere.*

NU UITAŢI!

Întrebările la care răspunde atributul sunt:

- care?
- ce fel de?
- al, a, ai, ale cui?
- cât? câtă? câţi? câte?

REȚINEȚI!

Complementul este partea secundară de propoziție care determină un *verb.*

- **Întrebările la care răspunde complementul sunt:**
  - ce? pe cine? cui?
  - de cine? de ce? despre ce?
  - pentru cine? pentru ce?
  - cu cine? u ce?
  - unde? când? cum?

Exemple: *Pe doi i-am cunoscut **anul trecut**.*
***Pe al treilea** nu-l știu.*
*Am vorbit **despre primul** cu prietenii mei.*
*Citesc **o carte** interesantă.*
*Ana învață **bine**.*

Părțile secundare ale propoziției

atributul	**complementul**
/care? ce fel de ? (al, a, ai, ale) cui ? cât ? câte ? câți ? /	/ce? pe cine ? cui ? cu cine ? cu ce ? la cine ? la ce ?... când ? cum ? unde ?/

EXERSAȚI!

1. Identificați în versurile de mai jos atributele. Indicați cuvântul determinat și precizați prin ce parte de vorbire este exprimat.

Sus, prin crângul adormit,
A trecut în taină mare,
De cu noapte, risipind
Din panere de argint,
Stol bălai
De îngerași

Cu alai
De toporaşi.
Primăvară, cui le dai?
Primăvară, cui le laşi?
(George Topârceanu *„Rapsodii de primăvaă”)*

2. Indicaţi ce părţi de vorbire determină atributele subliniate în enunţurile următoare:

- *Dumneata, **binevoito**r, m-ai ajutat.*
- *Prima* intrată *în teren a fost echipa Ucrainei*.

3. Identificaţi în textul următor atributele exprimate prin adjective:

a) Un fir de iarbă verde, o rază-ncăizitoare,
Un gândăcel, un flutur, un clopoţel în floare,
După o iarnă lungă ş-un dor nemărginit,
Aprind un soare dulce în sufletul uimit!
(Vasile Alecsandri)

b) Doi elefanţi se legănau
Pe o pânză de păianjen
Şi, pentru că nu se rupea,
Au mai chemat un elefant.
Trei elefanţi se legănau
Pe o pânză de păianjen
Şi, pentru că nu se rupea,
Au mai chemat un elefant.

4. Identificaţi în versurile următoare şi în cântecul de copii din stânga paginii atributele adjectivale. Analizaţi părţile de vorbire prin care se exprimă.

Ziori de ziuă se revarsă peste vesela natură,
Prevestind un soare dulce cu lumină şi căldură,
În curând şi el apare pe-orizontul aurit ,
Sorbind roua dimineţii de pe câmpul înverzit. *(Vasile Alecsandri)*

5. Identificaţi atributele substantivale din următoarele versuri. Indicaţi felul lor şi analizaţi părţile de vorbire prin care se exprimă.

Şi prin vuietul de valuri,
Prin mişcarea naltei ierbi,
Eu te fac s-auzi în taină

Mersul cârdului de cerbi.
(Mihai Eminescu „ O, rămâi...”)

6. Indicaţi felul atributelor substantivale din textele de mai jos:
a) Râd în grămadă: flori de nalbă şi albe flori de mărgărint,
De parc-ar fi căzut pe straturi un stol de fluturi de argint.
(Dimitrie Anghel)
b) Voi sunteţi roua dimineţii
Ce scânteie neştiutoare
Că poartă-n ea întreg argintul
Curat al razelor de soare.
(Octavian Goga „ *Copiilor”)*

8. Identificaţi atributele exprimate prin substantive în versurile de mai jos.
Bate vânt de primăvară şi pe muguri îi deschide;
Vântul bate, frunza creşte, şi voioasa luncă râde...
Este timpul renvierii, este timpul rennoirei,
Ş-a sperărei zâmbitoare, ş-a plăcerei, ş-a iubirei.
Vasile Alecsandri

9. Completaţi spaţiile punctate cu atributele potrivite:

Lupul ..... a mâncat..... iezi cucuieţi.

Prâslea .....a cules merele ..... din grădina.....

Vremurile ..... nu se mai întorc! Şi de aceea oamenii ni se par mai trişti decât noi."/

Grădina.....era stropită zilnic de bunicul....

10. Notaţi în spaţiile punctate litera corespunzătoare, pentru a arăta dacă fiecare afirmaţie este falsă sau adevărată. Folosiţi simbolurile A (pentru „adevărat") şi F (pentru „fals")

a) Atributul se exprimă prin substantiv în cazul Ac. .....

b) Atributul substantival se exprimă numai prin substantiv în cazul N..... .....

c) Verbul la modul indicativ poate îndeplini funcţia sintactică de atribut.....

d) Atributul adjectival nu poate fi exprimat prin numeral cardinal sau ordinal. ....

e) Aseară, prin grădina amorţită,
Din tufe de pelin cu frunze mici
A apărut în taină un arici.

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

- **Atenţie!**

odată - *cândva*
o dată - *o dată importantă*
odată cu - *împreună cu*
niciodată - *nicicând*
nici o dată - *nici o dată* nu este mai importantă
câteodată - *uneori*
câte o dată - *câte o dată importantă va fi reţinută*

Alcătuiţi propoziţii în care să folositi aceste cuvinte.

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAŢI ÎN GRUP!

Notaţi în spaţiile punctate litera corespunzătoare, pentru a arăta dacă fiecare afirmaţie este falsă sau adevărată. Folosiţi simbolurile A (pentru „adevărat”) şi F (pentru „fals”):

a) Atributul se exprimă prin substantiv în cazul Ac..

b) Atributul substantival se exprimă numai prin substantiv în cazul N......

c) Verbul la modul indicativ poate îndeplini funcţia sintactică de atribut.

d) Atributul adjectival nu poate fi exprimat prin numeral cardinal sau ordinal.

ÎNVĂȚAȚI JUCÂNDU-VĂ!

❖ **Jocul didactic „*Modelatorul*”**

➢ **Schimbaţi o literă din substantivul „*coamă*” şi veţi obține, pe rând, alte substantive care denumesc:**

a. Partea din spate a unui animal;
b. Partea care acoperă miezul pâinii;
c. Foaie de hârtie;
d. Unealtă agricolă.

Analiza sintactică a propoziţiei:

1. Părţi principale de propoziţie:
a) subiect exprimat (simplu sau multiplu); subiect neexprimat (inclus, subînţeles, nedeterminat);
b) Predicat verbal sau nominal.
2. Părţi secundare ale propoziţiei (atribut sau complement).
3. Exprimarea părţilor de propoziţie (părţi de vorbire: substantiv, adjectiv, pronume, verb, numeral)).

Model: *Cocostârcii au sosit din ţările calde.*

Au sosit – parte princ. de prop., predicat verbal,expr.prin verb predic., pers.III, num.plur.,timp.trecut.

§ 28. Părţile multiple ale propoziţiei

I. TERMINOLOGIE

- **părţi multiple**
- **cuvinte generalizatoare**

- Citiţi cu atenţie textul:

Cât trăim pe-acest pământ
Mai avem **un lucru sfânt**:
O câmpie, un sat natal,
O clopotniţă pe deal.

Căt avem **un sat** departe
Şi **un grai** ce n-are moarte,
Cât ai cui zice pârinte
Mai există lucruri sfinte.

Nicolae Dabija

- Ce funcţii sintactice îndeplinesc cuvintele evidenţiate din poezia de mai sus? La ce întrebări răspund?
- Numiţi cuvintele pe care le lămuresc.

II. CE ŞTIM?

- Părţile principale de propoziţie sunt *subiectul* şi *predicatul*.
- Părţile secundare de propoziţie sunt *atributul* şi *complementul.*

OBSERVAȚI!

- Unele cuvinte răspund la aceeaşi întrebare şi lămuresc acelaşi cuvânt din propoziţie.

SĂ NE REAMINTIM!

- **Să descoperim!**
  - Aceste cuvinte îndeplinesc aceeaşi funcţie sintactică.

III. CE VREM SĂ ŞTIM?

- Ce sunt părţile multiple?
- Punctuaţia în propoziţia cu părţi multiple.

REȚINEȚI!

Două sau mai multe părţi de propoziţie care lămuresc unul şi acelaşi cuvânt, răspund la aceeaşi întrebare şi îndeplinesc aceeaşi funcţie sintactică se numesc părţi multiple.

Pot fi multiple următoarele părţi de propoziţie:

▪***Subiectele***:*Plaiul, portul şi graiul* sunt cei trei piloni pe care se ţine neamul.

▪***Părţile componente ale predicatului:*** Fata moşneagului era *frumoasă, harnică şi bună la inimă.*

▪***Atributele:*** *Vesela verde* cămpie acu-i tristă, vestezită... *(Vasile Alecsandri).*

- ***Complementele:***

Am *o casă* printre ramuri ,
Am *un sat* întreg de neamuri,
Am *un codru, o câmpie,*
Am *un grai* ce-mi place mie.

(Grigore Vieru)

EXPLICAȚI!

Punctuaţia în propoziţia cu părţi multiple:

- *Părţile multiple care nu sunt legate cu conjuncţii se despart prin virgule.*
- ***Nu se utilizează virgula** la conjuncţia „**şi**” care nu se repetă.*
- *După **cuvintele generalizatoare**, plasate înaintea părţilor multiple se pun două puncte.*

Părţi multiple
pot fi:

- **subiectul;**
- **numele predicativ;**
- **atributul;**
- **complementul.**

EXERSAȚI!

1. Citiţi ghicitorile. Care părţi de propoziţie răspund la una şi aceeaşi întrebare şi lămuresc unul şi acelaşi cuvânt?

   a) *N-am culoare, nici miros,*
   Dar la toţi sunt de folos.
   b) *Fără mâini, fără picioare,*
   La desen sunt meşter mare.
   a) *Sus stele, jos stele,*
   Vai de tălpile mele.

   - Sunt în ghicitorile date părţi multiple? Cum veţi argumenta?

2. Descifraţi simbolurile, apoi alcătuiţi propoziţii.

   a. --------- = ----------,----------,----------
   b. ---------, ---------- = , - ---------
   c. _____ = ..., ...

3. Prin ce se deosebesc părţile multiple de propoziţiile multiple? Ce importanţă au părţile multiple?

a) Pescarii de pe ţărmurile mărilor şi oceanelor au observat încă demult un lucru ciudat: în fiecare zi apele se apropie de cocioabele lor, apoi se trag îndărăt. Oceanul, marea parcă ar răsufla cu un piept viguros. Aceste fluxuri şi refluxuri se schimbă **unul cu altul.** Şi ele, precum ziua şi noaptea, se repetă mereu. Râurile mari şi late primăvara se lăţesc şi mai mult. Apele de primăvară se revarsă şi acoperă câmpurile cu mâl, ca mai apoi acestea să dea roade bogate.

b) După noapte vine ziua. **Rând pe rând,** în strictă ordine vin anotimpurile. Pare că însăşi natura ar număra ceva... Ce anume? Timpul.

- Spuneţi, sunt părţi omogene cuvintele evidenţiate? Cum veţi dovedii?

4. Citiţi textul. Găsiţi părţile multiple. Spuneţi, în propoziţiile date enumerarea este încheiată sau nu?

Musca la arat

De la arat **un plug**
Venea încet spre casă
Şi la un bou pe jug
O muscă s-aşezase.
Iar ei **spre-ntâmpinare**
O altă muscă**-n zbor**
Ii face întrebare:
-De unde, dragă soro?
-Şi mai întrebi de unde!
Ei **musca** îi **răspunde**

Cu-n aer supărat.
Au nu pricepi ce facem?
Nu vezi că ne întoarcem
Din câmp, de la arat!
Spre laudă deşeartă
Mulţi zic: «Noi am lucrat!»
Când ei lucrează-n faptă Ca musca la arat. *(A. Donici)*

5. Citiţi poezia. Identificaţi părţile multiple? Cum se grupează ele?

Paşii mamei

Buna mea, neobosită,
Chiar la anii ei acum
Numai duca şi venita,
Numai deal şi numai drum.
Hai şi hai tot pe ogoare,
Ieri la praşă, azi la strâns,
Pân' şi bietele picioare
Pe bătrână mi s-au plâns.
Umblă buna mea bătrână.
Ba la fermă, ba la deal,
Fără somn, fără hodină,
Ca un val din mal în mal.

- *Citiţi poezia a doua oară. aplicând intonaţia enumerării. Explicaţi ortografia cuvintelor scrise prin liniuţă.*

7. Identificaţi părţile multiple din exemplele date. Explicaţi semnele de punctuaţie, apoi copiaţi aceste exemple.

a) Au plecat în ţările calde rândunelele, privighetorile, cocorii.
b) Au rămas pustii câmpiile, pădurile.
c) Cad ploi îndelungate şi reci.
d) Toată firea simte apropierea timpului răcoros: insectele, animalele.

8. Completaţi din memorie exemplele date. Scrieţi-lc şi explicaţi întrebuinţarea semnelor de punctuaţie.

a) Vesela ... câmpie acu-i tristă, ..., Lunca ... acum pare ruginită. Frunzele cad ... şi de crengi ... Ca frumoasele ....
b) Oaspeţii caselor noastre, cocostârci şi ... Părăsit-au a lor cuiburi şi ... .

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

- **Atenţie!**

Întruna *- mereu*	***numai*** *- doar*
Într *- una din zile*	***nu mai*** *- vreau*
Altfel *- nu aşa*	***odată*** *- cândva*
Alt fel *- de mâncare*	***o dată*** *- o singură dată*

IV. ATELIERUL CREATIV

VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Dictare creativă

- *Puneţi în locul punctelor părţi multiple.*

A fost cică odată o floare ... şi ... . Această floare era Ghiocelul, într-o zi, când soarele străpunsese cu săgeţile sale aurii, ... şi ..., Ghiocelul apăru pe coasta dealului. îi salvase de gerul ... şi ... o zână ... şi ... pe care o chema Primăvara. Dar din palatul său ... şi ... se repezi năprasnicul Crivăţ, să nimicească pe îndrăzneţul ce-i călcase imensa împărăţie ... şi ... .

În goana turbată a smuls o tufă de mărăcine şi, aruncând-o cu furie, a rănit-o pe ..., ... Primăvară la degetul cel mic. A ţâşnit sângele ... şi ... de crăiasă, care în cepu să picure peste albul petalelor lui Ghiocel. Peste dealuri ... a răsunat minunata sa voce: — Bucuraţi-vă, oameni! Cu mine vine Primăvara ... şi ... .

§ 29. Vorbirea directă şi vorbirea indirectă. Semnele de punctuaţie

I. TERMINOLOGIE

- **vorbirea directă**
- **vorbirea indirectă**

- **cuvintele autorului**
  - Citiţi cu atenţie textul:

„Şi mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale, îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată: „Ieşi, copile cu părul bălan, şi râde la soare, doar s-a îndrepta vremea”. Şi vremea se îndrepta după râsul meu...

Ştia, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei, care şi ea cu adevărat că ştia a face multe şi mari minunăţii...

... Oleacă ce nu-i venea mamei la socoteală cătătura mea, îndată pregătea, cu degetul îmbăiat, puţină tină din colbul adunat pe opsasul încălţării, ori, mai în grabă, lua funingine de la gura sobei, zicând: „Cum nu se dioache călcâiul sau gura *sobei,* aşa să nu mi se dioache copilaşul” şi-mi făcea apoi câte-un benchi boghet în frunte, ca să nu-şi prăpădească odorul!... *(Ion Creangă)*

  - Cum sunt redate gândurile cuiva: exact sau cu unele modificări?
  - Citiţi şi comentaţi măiestria autorului în ce priveşte îmbinarea povestirii cu redarea exactă a gândurilor cuiva.

II. CE ŞTIM?

SĂ NE REAMINTIM!

- *Autorul Spiridon Vangheli spune că s-a gândit mult cum să ne facă o carte pentru copii.: „M-am gândit mult, dragă copile, cum să fac această carte pentru tine*”.

OBSERVAȚI!

- ✓ Care sunt cuvintele ce-i aparţin autorului cărţii?
- ✓ Cum se evidenţiază ele oral? Dar în scris?

- **Să descoperim!**

✓ Citiţi şi faceţi schema respectivă, punând şi semnele de punctuaţie.

„Mă trezeşte mama într-o dimineaţă din somn, cu vai-nevoie, zicându-mi:

— Scoală, duglişule, înainte de răsăritul soarelui; iar vrei să te pupe cucul armenesc şi să te spurce, ca să nu-ţi meargă bine toată ziua?..”

- ✓ Spuneţi prin ce se deosebeşte vorbirea directă de dialog.

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- Ce este vorbirea directă?
- Care este structura şi punctuaţia ei?

REȚINEȚI!

Vorbirea directă **este vorbirea cuiva redată exact după formă şi conţinut.**

EXPLICAȚI!

- ✓ Citiţi şi transcrieţi fragmentul de mai sus. Observaţi utilizarea semnelor de punctuaţie.
  - Spuneţi prin ce se deosebeşte vorbirea directă de dialog.

a) Ion Druţă se întreabă: *„Va supravieţui oare limba maternă?”*

b) *Viitorul limbii noastre depinde de ceea ce vom hotărî fiecare dintre noi şi în ce măsură vom rămâne credincioşi acestei hotărâri”,* continuă talentatul nuvelist şi dramaturg.

c) *Nu noi suntem stăpânii limbii*, spunea Mihai Eminescu, *ci limba e stăpâna noastră…*

SĂ DESCOPERIM!

✓ Stabiliţi care sunt cuvintele autorului? Dar vorbirea directă?
✓ Ce semne de punctuaţie s-au folosit?
✓ Folosind următoarele semne convenţionale, faceţi schema fiecărui exemplu de mai sus, păstrând semnele de punctuaţie corespunzătoare:

vorbirea V . D. directă; cuvintele autorului. C.A.

OBSERVAŢI!

- Ce aţi observat?

▪ De locul *cuvintelor autorului depinde utilizarea semnele de punctuaţie în frazele cu vorbire directă.*

▪ *Vorbirea directă* se ia, de obicei, *între ghilimele*, dacă nu e prezentată în formă de dialog.

REŢINEŢI!

- ***Vorbirea directă* poate sta înaintea cuvintelor autorului.**

În acest caz *vorbirea directă* se ia între *ghilimele*, după ea se pune *virgula, semnul interogării* sau *semnul exclamării*, iar *cuvintele autorului* continua *cu literă mică*.

Exemplu: *„Învăţătura e de mare folos oamenilor”,* a spus bunelul.

- ***Vorbirea directă* poate sta după cuvintele autorului.**

/În acest caz se scriu *cuvintele autorului*, se pun *două puncte*, apoi se scrie *vorbirea directă în ghilimele, utilizând semnul necesar.*

Exemplu: Tatăl le-a zis feciorilor: *„Să ştiţi că în vie este îngropată o comoară…”*

• ***Vorbirea directă poate fi întreruptă de cuvintele autorului.***

În acest caz se deschid *ghilimelele*, se scriu *cuvintele autorului* care se izolează din ambele părţi prin *virgule,* iar partea a doua a vorbirii directe continuă cu *literă mica*, apoi se utilizează *semnul* necesar şi se închid *ghilimelele.*

Exemplu: *„Principalul este*, a spus bătrânul, *să spui adevărul.*”

Vorbirea directă. Punctuaţia

V D – vorbirea directă;

C A cuvintele autorului.

I. C A : „ V D . ! ? … ”

II. „ V D , C A , V D . ! ? …”

III. „ V D ” , C A .

EXERSAŢI!

1. În care parte a textului este redată întocmai vorbirea cuiva? Ce importanţă are folosirea ei în acest text?

a) În doinele moldoveneşti asculţi murmur de izvor, tânguit de dor, şuierat haiducesc. Scriitorul George Meniuc spunea despre aceste nestemate: „Prin timpuri mari, frământate au trecut aceste cântece, în oglinda lor se reflectă destinele multor oameni, demult dispăruţi, eroii acestor cântece duioase dialoghează cu noi, deşi autorii lor anonimi zac în pământ”.

b) Ascultând doina, te încearcă sentimentele cele mai curate şi te faci mai frumos, mai bun. Ce sentimente puternice a avut autorul anonim care a exclamat: *„Doină, doină, cântec dulce, când te-aud nu m-aş mai duce!”*

2. Citiţi textul. La ce stil se referă? Spuneţi care sunt cuvintele cuiva redate exact şi care sunt expresiile folclorice folosite de orişicine. Cum se deosebesc ele la citire şi în scris de restul textului?

„În sfârşit, după ce m-au lăsat câinii lui Trăsnea în pace, ... am sărit în răspintenele unui drum; de acolo în grădină la noi, şi atunci mi s-a părut că mă aflu în sânul lui Dumnezeu. Şi merg eu acum fără păsare prin păpuşoi până în dreptul ogrăzii; şi mă uit printre gard şi văd pe mama cum se dă în vânt după trebi, când în casă, când afară; şi-mi era mai mare mila de ea…”

3. Caracterizaţi semnele de punctuaţie în exemplele date.

a*) Ion Druţă se întreabă: «Va supravieţui oare limba maternă?»*

b) «Viitorul limbii noastre depinde de ceea ce vom hotărî fiecare dintre noi şi în ce măsură vom rămâne credincioşi acestei hotărâri», continuă talentatul nuvelist şi dramaturg.

4. Completaţi exemplele date cu vorbire directă.

Elevul de serviciu a anunţat...
Toţi au întrebat nedumeriţi...
...s-a mirat vecinul.
...a întrebat medicul.

5. Inversaţi ordinea vorbirii directe şi a cuvintelor autorului. Comentaţi semnele de punctuaţie. Faceţi schemele respective.

▪ *Poetul Nichita Stănescu spune: „Frumuseţea lucrurilor concrete nu poate fi exprimată decât în limba română”.*

▪ *Marele savant Bogdan Petriceicu Haşdeu scria în secolul trecut: «Românimea cât trăieşte graiul nu şi-1 va lăsa».*

▪ *Poetul Vasile Romanciuc exclamă: «Cuvântu-i osul sfânt pe care trăieşte sufletul în om».*

○ Adesea, pentru a indica cui aparţin cele reproduse exact, nu se scriu toate cuvintele de declaraţie, ci doar numele şi prenumele autorului, luate în paranteze. De exemplu: „Istoria e cea dintâi carte a unei naţii*”. (Nicolae Bălcescu)*

REȚINEȚI!

Acest tip de vorbire directă se numeşte citat.

6. Citiţi textul. Ce rol are reproducerea exactă a cuvintelor personajului literar dat?

O sută de ciori primiseră o sută de nume, ca oamenii, şi în fiecare dimineaţă şi seară, când se vărsau laolaltă, ***amestecându-se***, apele luminii cu apele întunericului, vulturul îi striga pe nume, ca să vadă de nu cumva vreunul ar fi părăsit creasta acoperişului de pază şi ar fi plecat. Însă cioroii nu s-au mişcat din locul lor niciodată şi totdeauna ei au răspuns de câte ori pe zi chemărilor vulturului, zicând: „Crau, crau”, — ceea ce în limba ciorilor înseamnă: „Sunt aici, fii fără grijă. Nu plec”.

(Tudor Arghezi)

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

ATENȚIE!

aibă-l	***să-l aibă***
roagă-l	***să-l roage***
scrie-le	***le scrie***
bate-mă	***mă bate***

IV. ATELIERUL CREATIV

VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- Ataşamentul faţă de limba maternă a fost exprimat astfel de către regretatul poet Liviu Damian:

„Dar când simți-voi că mă duc
Și clipa mi se curmă,
În limba asta voi rosti
Cuvântul cel din urmă”.

✓ Care este ideea ce se desprinde din conținutul fragmentului de mai sus?

FOLOSIȚI-VĂ IMAGINAȚIA!

- Scrieți o compunere de volum mic pe tema *„Mult e dulce și frumoasă limba ce-o vorbim”,* folosind citate despre limbă selectate.

§ 30. Adresarea. Semnele de punctuaţie.

I. TERMINOLOGIE

- **adresarea**
  - ***simplă***
  - ***dezvoltată***

- Citiți cu atenție fragmentul:

După ce hoața de vulpe a aruncat o mulțime de pește pe drum, bini...șor! sare și ea din car și, cu mare grabă, începe a strânge peștele de pe drum. După ce l-a strâns grămadă, îl ia, îl duce la vizuina sa și începe a mânca, că ta...re-i mai era foame!

Tocmai când începuse a mânca, iaca vine la dânsa ursul.

— Bună masă, cumătră. Ti!!! Da ce mai de peşte ai! Dă-mi şi mie, că ta...re! mi-i poftă!

— Ia mai pune-ţi pofta-n cui, cumătre, că doar nu pentru gustul altuia m-am muncit eu. Dacă ţi-i aşa de poftă, du-te şi-ţi moaie coada-n baltă, ca mine, şi-i avea peşte să mănânci.

— Iartă-mă, te rog, cumătră, că eu nu ştiu cum se prinde peştele.

Atunci vulpea rânji dinţii şi zise:

— Alei, cumătre! Da nu ştii că nevoia te duce pe unde nu-ţi e voia şi te-nvaţă ce nici gândeşti?

(Ion Creangă)

✓ Ce rol au adresările în replicile fiecărui vorbitor?

II. CE ŞTIM?

▪ Conversăm zilnic cu diferite persoane. Deaceea simţim necesitatea de a numi persoana sau obiectul către care ne adresăm.

OBSERVAŢI!

• *Mămucă, mămucă*, uite ce-am păţit noi.

(Ion Creangă)

✓ Prin ce se deosebesc cuvintele evidenţiate de restul propoziţiei? Dar în scris?

III. CE VREM SĂ ŞTIM?

▪ Adresările simple şi adresările dezvoltate.
▪ Locul adresărilor în enunţuri.
▪ Semnele de punctuaţie la adresări.

REȚINEȚI!

Adresările **sunt cuvintele sau grupurile de cuvinte ce indică persoana către care vorbim.**

Adresările se deosebesc de restul propoziției prin intonație, iar în scris se izolează prin virgule.

Dacă adresarea este rostită cu un ton mai ridicat, după ea se pune semnul exclamării.

- Adresările pot fi:
  - ***simple*** / exemplu: Ce mai faci, *Ioane?/*
  - ***dezvoltate*** */ exemplu: „Dragii mamei copilași,* eu mă duc în pădure ca să mai aduc ceva de-ale mâncării.”/

(Ion Creangă)

OBSERVAȚI!

- *Locul* adresărilor în propoziție:
  - ***în prepoziție***: „*Codrule, codruțule*, /Ce mai faci, *drăguțule*?...”
  - ***în interpoziție***: „Cobori în jos*, luceafăr blând*,/ Alunecând pe-o rază...” (Mihai Eminescu)
  - ***în postpoziție***: „Bine ai venit, *frate Dănilă*!”/ Ion Creangă/

EXERSAȚI!

1. Citiți expresiv fragmentul . Ce rol au adresările în replicile fiecărui vorbitor?

Citiți expresiv snoava. Intitulați-o. Găsiți în ea cuvintele de adresare. Cum se rostesc ele comparativ cu restul cuvintelor din propoziție? Cum se evidențiază adresările la scris?

— Bună ziua, cucoane.

— Bună ziua, Păcală.
— Mâncăm?
— Mâncăm, dar nu toţi, răspunse boierul.
— Da ce poate te duci undeva, cucoane?

2. Explicaţi folosirea semnelor de punctuaţie la adresări, apoi copiaţi textul.

a) — Unde mergi tu, melcule?
- Merg la mare, mielule.
- Cum e marea, melcule?
- Este mare, mielule.

b) Bate toamna nucile,
Aureşte frunzele,
Rumeneşte merele,
Ce eşti trist, măi greiere?
(Gr. Vieru)

3. Citiţi expresiv fragmentul dat, apoi copiaţi-l punând semnele de punctuaţie necesare.

- Soare soare domn bălai
Spune câte raze ai
- Nu ştiu eu nu socotesc
Pe câţi mângâi şi-ncălzesc

- Soare soare domn frumos
La câţi dai lumină jos
- Zău că nu ştiu măi nepoţi
Câte am ajung la toţi

(Grigore Vieru)

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

ATENŢIE!

mai sus - *m-ai /ajutat/*
la şcoală - *l-a / dus/*
mie -*mi-e /ruşine/*

IV. ATELIERUL CREATIV

LUCRAȚI ÎN GRUP!

✓ Alcătuiţi câte patru exemple cu adresări, astfel ca ele să fie plasate:

a) la începutul propoziției;
b) în interiorul propoziției;
c) la sfârşitul propoziției.

FOLOSIȚI-VĂ IMAGINAȚIA!

- Scrieţi o scrisoare părinţilor. Folosiţi adresări simple şi dezvoltate.
- Explicaţi ce părţi de vorbire sunt adresările utilizate.

Test de evaluare a cunoştinţelor

1. Identificaţi tipul subiectului din enunţul:

- *Dimineaţa a plouat cu soare.*

a) subiect inclus;
b) subiect subînţeles;
c) propoziţie fără subiect.

2. Stabiliţi varianta ce indică ordinea părţilor de propoziţie în enunţul:

- *Soarele umplea lumea cu lumina fermecătoare.*

a) S – P – C – C – A;
b) C – P – S – C - A;
c) S – P – C – A – C.

3. Identificaţi varianta care indică funcţia sintactică a cuvântului evidenţiat din enunţul:

- *Demult era prin pădurea aceea* ***un zimbru****.*

a) complement;
b) atribut;
c) subiect.

4. Precizaţi varianta care conţine numai îmbinări stabile de cuvinte:

a) razele soarelui , zi de vară, pui de zgârâie-brânză;
b) carte de lectură, munca plugarului, păhar de argint;
c) bun de gură, a da de ştire, iute de picior.

5. Identificaţi varianta ce conţine caracteristicile următoarei propoziţii:

- *N-au înflorit încă vişinii?*

a) dezvoltată, aspect negativ, interogativă;
b) nedezvoltată, aspect afirmativ, enunţiativă;
c) simplă, aspect afirmativ, enunţiativă.

6. Precizaţi varianta care motivează utilizarea virgulei în enunţul:

- *„Ştefane, măria ta, tu la Putna nu mai sta!”*

Mihai Eminescu

a) se izolează părţile multiple de propoziţie;
b) se izolează cuvintele de adresare;
c) virgula desparte două propoziţii.

Noţiuni elementare de sintaxă
Fraza

§ 31. Fraza
Fraze formate numai din propoziţii principale. Fraze formate din propoziţii principale şi propoziţii subordonate. Elementele de relaţie în frază (conjuncţia). Punctuaţia în frază

I. TERMINOLOGIE

- **fraza**
- **propoziţie principală**
- **propoziţie subordonată**
- **elementele de relaţie**
- **punctuaţia**

  - Citiţi cu atenţie textul:

Zările de farmec pline,
Strălucesc în luminiş;

Zboară mierlele-n tufiș
Și din codri noaptea vine
Pe furiș. *George Coșbuc*

Subliniați predicatele din versurile de mai sus și stabiliți numărul de propoziții.

✓ Care compartiment al gramaticii studiază propoziția, fraza?

II. CE ȘTIM?

SĂ NE REAMINTIM!

- Propoziția conține un singur predicat.
- Frază este o comunicare alcătuită din două sau mai multe propoziții..
- Numărul propozițiilor din frază este egal cu numărul predicatelor.

OBSERVAȚI!

✓ Arătați în textul de mai sus câte propoziții au înțeles deplin singure.

SĂ DESCOPERIM!

- ***Propoziția principală*** este propoziția care are înțeles de sine stătător.
- Propozițiile principale se pot lega între ele prin:
  - *cuvinte de legătură;*
  - *virgulă;*
  - *punct și virgulă.*

NU UITAȚI!

- ***O frază poate fi formată din mai multe propoziții principale.***

III. CE VREM SĂ ȘTIM?

- Fraze formate numai din propoziții principale
- Fraze formate din propoziții principale și propoziții subordonate.
- Elementele de relație în frază (conjuncția).
- Punctuația în frază

REȚINEȚI!

Frază trebuie să cuprindă cel puțin o propoziție principală.
Propoziția subordonată se leagă de propoziția determinată printr-un cuvânt de legătură (*conjuncție*).
Frază poate fi formată din propoziții pincipale și din propoziții subordonate.

- Citiți cu atenție textul.

De ce iubesc ploaia?

E o binecuvântare cerească această boare de **Speranţă,** căci ploaia nu cade când vrem noi, ci când glasul pământului strigă însetat spre cer sau când rugile noastre ajung să bată insistent la porțile lui. Are ceva magic în el acest fenomen, nu știi când vine să-ți spele fruntea brăzdată de griji, dar nici când vrea să plece în fugă

mare. Uneori ne anunţă că are să vină, dar vântul îi împrăştie norii şi el se lasă aşteptat.

Dumnezeu ne iubeşte atât de mult, încât atunci, când ne trimite ploaie, taie setea pământului, dar odihneşte şi mâinile bătătorite de atâta muncă ale ţăranului, pe care-l mai ţine niţel cuminte în casă.

De multe ori sufletul nostru o huiduieşte, căci ploile lungi îi macină şi năruie pereţii, ba uneori se mai dezlănţuie şi furtuni în urma ei. Dar, oare n-are şi sufletul nevoie de o boare de ploaie, să-i stingă focurile şi fumurile rămase în urma luptelor interioare?

Ploaia e o speranţă la viaţă. E ***Fericirea*** grânelor care aşteaptă să-şi umple bobul, e ***bucuria*** câmpiilor care aşteaptă să-şi hrănească mieluşeii. E ***dorinţa*** livezilor, care aşteaptă să-şi hrănească cu dulceaţă, merii şi cireşii în floare.

Pesemne Dumnezeu ne-a dat ploaia pentru a ne face să înţelegem că viaţa e imprevizibilă, nu ştii niciodată la ce să te aştepţi.

- ✓ *Recunoaşteţi în enunţurile de mai sus frazele şi tipurile de propoziţii în cadrul fiecărei fraze.*
- ✓ *Transcrieţi primul enunţ din text şi precizaţi numărul propoziţiilor în cadrul lui. Clasificaţi-le.*
- ✓ *Identificaţi care sunt mijloacele de legătură a propoziţiilor în frază.*

o Identificaţi tipul propoziţiilor in următoarele fraze:

1. *Cum ţi-i aşterne, aşa vei dormi.*
2. *Dacă munceşti vara, ai pentru iarnă şi grâu şi secară.*
3. *Cine ştie carte are patru ochi.*

Explicaţi!

✓ Utilizarea semnelor de punctuaţie în fraza:

Boii rag, caii rânchează, mieii zburdă la un loc,
Omul trist cade pe gânduri şi s-apropie de foc.

Vasile Alecsandri

NOTĂ!

▪ **Propoziţiile subordonate pot fi legate de propoziţile determinate şi prin alte părţi de vorbire cu valoare de conjuncţii:** ***care, cine, ce; unde, când, cum.***

Fraza
Tipurile propoziţiilor în cadrul frazei

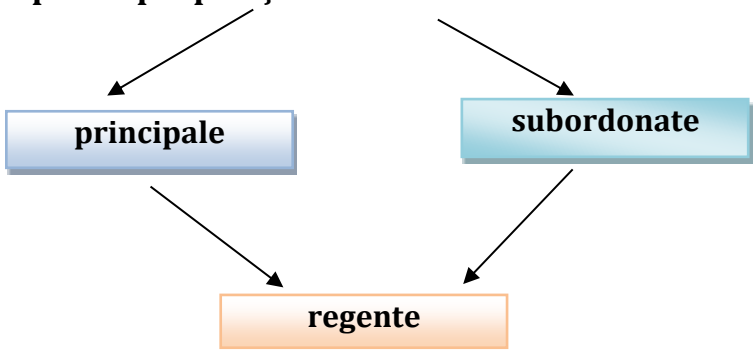

EXERSAŢI!

1. Subliniaţi predicatele şi despărţiţi strofa în propoziţii:

Casa mea la margine de ţară
Creşte fir de busuioc în prag-
Nu e nicăieri un plai mai tânăr,

Nu e nicăieri un plai mai drag.

(Dumitru Matcovschi)

2. Stabiliţi tipul propoziţiilor în fraze şi numiţi elementele de relaţie:

- Când doi se ceartă, al treilea câştigă.
- Pasărea se cunoaşte după cântec,iar omul se cunoaşte după vorbă.
- Nu ascunde mâţa-n sac, că i se văd ghearele.

✓ Explicati ortografia cuvintelor evidenţiate.

3. Dezvoltaţi propoziţiile în fraze:

Când voi creşte mare...
Unde arde focul...
Cine nu lucrează...
Ce ţie nu-ţi place...

4. Alcătuiţi o compunere de volum mic „Primăvara în livadă”. Întrebuinţaţi fraze cu propoziţii principale şi subordonate.

SĂ VORBIM ŞI SĂ SCRIEM CORECT!

Atenţie!

- Alegeţi cuvintele scrise corect:

pics – pix oxigen – ocsigen
ecsplicaţie – explicaţie egzact - exact

IV. ATELIERUL CREATIV

- **Lucraţi în perechi!**

✓ Stabiliţi numărul de propoziţii în frazele ce urmează:

a) *„Frunzele cad, zbor în aer şi de crengi se dezlipesc*
Ca frumoasele iluzii dintr-un suflet omenesc...”
Vasile Alecsandri

b)Nu te lăuda, când începi un lucru, laudă-te, când e gata.

Învăţaţi jucându-vă!

❖ **Jocul didactic „Mai spune ceva”**

Se transmite din mână în mână un coşuleţ. La semnalul dat de profesor elevul care ţine coşuleţul ia din el o imagine şi spune o propoziţie simplă. Transmite imaginea altui elev care va dezvolta propoziţia, apoi altul va adăuga altă propoziţie să se formeze o frază. Apoi se va lucra cu altă imagine.

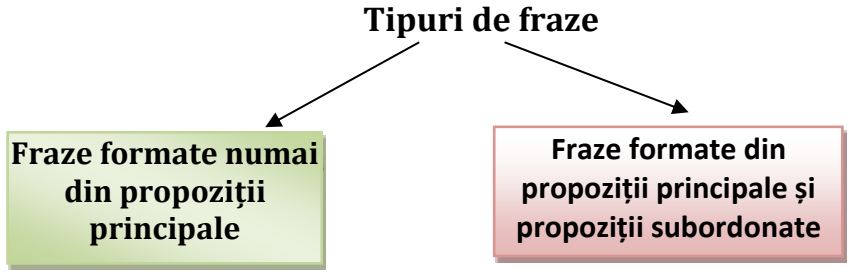
Tipuri de fraze
Fraze formate numai din propoziţii principale
Fraze formate din propoziţii principale şi propoziţii subordonate

Analiza frazei:

1. Frază.
2. Numărul de propoziţii în frază.
3. Propoziţii principale şi propoziţii subordonate.
4. Elemente de relaţie în frază.

Model: *Pădurea este cel mai preţios dar [1]pe care l-a primit omul de la natură.*

1-prop. princ.(PP);2-prop.subord.(PS);Elem de relaţie:pron.relat.*pe care*

Sistematizarea și generalizarea cunoștințelor
Comunicarea
Comunicarea orală
comunicarea scrisă

Recapitularea materiei studiate

Citiți cu atenție textul:

Bucuria

Un băieţaş meşterise din scânduri o căsuţă şi a agăţat-o chiar lângă fereastra odăii sale.

Peste un timp de ea s-a apropiat o pereche de grauri, bucuroşi că şi-au găsit loc de trai. Dar repede s-au întristat, deoarece gaura de zbor era prea strâmtă. Noroc de o ciocănitoare. A dat întâmplător de căsuţă şi a cercetat-o din toate părţile, înţelegând parcă defectul ce-l avea, pasărea a început să desprindă aşchie după aşchie.

Graurii au aşteptat răbdători, până ciocănitoarea a lărgit gaura. Apoi au intrat, devenind stăpâni adevăraţi ai căsuţei.

(R.Cucereanu)

Cerinţe:

1. Găsiţi în text două cuvinte cu duftongi.
2. Stabiliţi câte litere şi câte sunete are cuvântul ***pereche***.
3. Faceţi schema structurii cuvântului căsuţă. Prin ce mijloace de îmbogăţire a vocabularului s-a format acest cuvânt?
4. Faceţi analiza morfo-sintactică a verbului din text ***era***.
5. Indicaţi ce părţi de vorbire sunt cuvintele: graurii, adevăraţi, ea.
6. Selectaţi din text o propoziţie dezvoltată, afirmativă, enunţiativă.
7. Alcătuiţi ţi înscrieţi un dialog din patru replici (dintre grauri şi ciocănitoare).
8. Găsiţi în text o frază cu două propoziţii principale.
9. Alcătuiţi familia lexicală a cuvântului *pasărea*.
10. Găsiţi antonimele cuvintelor: *s-a apropiat, a lărgit, răbdători.*
11. Alcătuiţi o îmbinare de cuvinte de la cuvântul *ciocănitoare*. Numiţi cuvântul determinat şi cuvântul determinativ din îmbinarea de cuvinte.
12. Numiţi ce modalitate de exprimare foloseşte autorul în text.

TEST DE EVALUARE A CUNOŞTINŢELOR

„Saltă inima-n plăcere Românaşul o iubeşte
Când o ascultăm Ca sufletul său,

Şi pe buze aduce miere Vorbiţi, scrieţi româneşte,
Când o cuvântăm. Pentru Dumnezeu!"

George Sion *„Limba românească"*

Cerinţe:

1. Stabiliţi *numărul de propoziţii* din prima strofă.

2. Transcrieţi o propoziţie *principală.*

2. Găsiţi o propoziţie *subordonată*.
3. Extrageţi, din text, o *propoziţie exclamativă*.
4. Faceţi *analiza gramaticală* a părţilor de propoziţie din enunţul al treilea.
5. Precizaţi cum s-au format cuvintele: *românaşul, românește.*
6. Găsiţi şi scrieţi sinonimele cuvintelor*: cultivăm, vorbiţi*.
7. Găsiţi antonime pentru sensul din text al cuvintelor: *aduce, iubește, vorbiți*.
8. Identificaţi, în strofa a doua, cuvintele cu *diftongi* şi cu *vocale în hiat.*
9. Despărţiţi în silabe cuvântul „*românește*".
10. Precizaţi *valoarea morfologică* a cuvântului *„o"* din structura *„o iubește*".
11. Stabiliţi *funcţia sintactică* a cuvântului „*miere*" din enunţul „*pe buze aduce miere".*
12. Alcătuiţi un enunţ în care cuvântul „*limba*" să îndeplinească *funcţia sintactică* de *nume predicativ*.

Cerinţe:

Citiţi cu atenţie textul şi răspundeţi la următoarele întrebări:

Colindul strămoşesc

Sărbătoarea bucuriei, Crăciunul, care simbolizează Naşterea pruncului Iisus , însufleţeşte întreaga fire, adunând în jurul ei cerul cu pământul, care răsună de urări şi cântece.

Colinda este o bucurie pentru sufletul omului pentru că îi luminează gândurile şi îl face să fie mult mai bun. Ele aduc şi facerea de bine, smerenia, ascultarea, bunătatea, cinstea, dragostea de ţară, eroismul, dorinţa de prosperitate, belşug şi pace.

Colindele prezintă o valoare nepreţuită prin originea şi mai ales prin vechimea lor. Să învăţăm să le iubim. Să le păstrăm aşa cum le-am primit de la părinţii noştri, pentru că ele transmit, în cuvinte simple, adevăruri şi învăţături esenţiale pentru credinţa şi viaţa noastră.

1. Selectaţi două substantive proprii şi două substantive compuse.
2. Despărţiţi în silabe cuvintele: sărbătoarea, pământul, adevăruri, credinţa.
3. Faceţi analiza morfologică a verbului *„simbolizează”.*
4. Găsiţi trei îmbinări de cuvinte libere. Identificaţi termenul şi termenul subordonat.
5. Identificaţi 4 cuvinte care conţin diftongi şi două cuvinte care conţin hiat.
6. Alcătuiţi familia lexicală a cuvântului „sufletul” din text.
7. Găsiţi sinonimul şi antonimul cuvântului „bucurie”.
8. Construiţi schema structurii cuvântului „însufleţeşte”.
9. Efectuaţi analiza fonetică a cuvântului „vechimea”.
10. Stabiliţi răspunsul corect referitor la predicatul propoziţiei *„Colinda este o bucurie pentru sufletul omului”:*
    a) predicat verbal;
    b) predicat nominal;
    c) predicatul lipseşte

11. Analizaţi propoziţia evidenţiată după structură, după aspectul predicatului şi după scopul comunicării.
12. Stabiliţi numărul şi tipul propoziţiilor în fraza *„Să învăţăm să le iubim”.*

COMUNICAREA ORALĂ ŞI COMUNICAREA SCRISĂ

Comunicarea monologată şi comunicarea dialogată
Monologul şi dialogul

Limba este cel mai important mijloc de comunicare între oameni. Oamenii comunică între ei. Ei transmit sau primesc mesaje. Mesajele sunt orale si scrise.

1. **Ce este situaţia de comunicare?**

Folosiţi-vă cunoştinţele!

✓ Cine sunt persoanele din imaginea de mai sus?
Cine din ele pune întrebări?
Cine răspunde?
Cum se numeşte convorbirea dintre două persoane?
Persoanele care comunică pot fi pe rând vorbitori şi ascultători?

- **Reţineţi!**

Situaţia de comunicare constă în transmiterea unei informaţii vizând gânduri, opinii, stări, fapte, evenimente, etc.

2. **Elementele necesare situaţiei de comunicare:**

- **Îmbogăţiţi-vă cunoştinţele!**

Elementele necesare realizării unei comunicări sunt:

- **Emiţătorul** – sursa de informaţie,sursa mesajului;
- **Receptorul** – destinatarul informaţiei;
- **Mesajul** – semnalele verbale sau nonverbale pe care emiţătorul le transmite receptorului;
- **Codul** – sistemul de semne cu ajutorul căruia se construieşte mesajul(limba naturală,alfabetul Morse,semnele de circulaţie, alfabetul surdo – muţilor etc.);
- **Canalul** – (aer, telefon, radio, televizor, internet)
- **contextul** –circumstanţele în care are loc comunicarea,tmpul, locul.

2. Modalităţi de comunicare:

1. Citiţi fragmentul de mai jos:

Heidi, fetiţa munţilor

de Johanna Spiry

De dorul munţilor şi al bunicilor, Heidi a renunţat la viaţa tihnită şi plină de bucurii din oraşul Frankfurt, trăită alături de Clara, fata domnului Sesemann. S-a întors în sătucul sărăcăcios, de munte. Pe măsură ce urca pe cărăruie, i se cuibări în suflet gândul că bunicuţa, bătrână şi oarbă, ar fi putut să moară în lipsa ei! De atâta tulburare, inima îi bătea cu putere.

în sfârşit, a ajuns la cabana bunicii. De emoţie, abia izbuteşte să deschidă uşa. Tremurând, intră în casă şi se opreşte în mijlocul încăperii.

–Dumnezeule, se auzi deodată dintr-un colţ al odăii. Numai Heidi deschide aşa uşile. Ce bine ar fi s-o mai simt odată lângă mine, înainte de a muri! Dar cine ştie dacă se va mai întoarce vreodată!...

–Aici sunt. bunicuţo, aici sunt! Strigă Heidi, lăsându-şi capul pe genunchii bătrânei. Bunica e atât de emoţionată, încât nu mai poate să scoată o vorbă. Mângâie capul copilei, apoi şopteşte:

–Da, e părul ei cârlionţat şi vocea ei! Mulţumesc lui Dumnezeu că mi-a fost dat să mai trăiesc atâta fericire!

–Da, eu sunt, bunico; şi...te rog frumos, nu mai plânge. O să vin la tine în fiecare zi; şi-ţi promit să nu mai plec de-aici niciodată. Iar tu, tu n-ai să mai mănânci niciodată pâine neagră şi uscată...Şi rostind acestea, Heidi scoase din coşuleţ douăsprezece pâinişe albe şi le înşiră în poala bunicii.

- **Folosiți-vă cunoștințele!**
  - ✓ Indicaţi situaţia de comunicare.
  - ✓ Prin ce modalități are loc comunicarea?
  - ✓ Care este forma de comunicare în această situaţie?
  - ✓ Ce este dialogul?
  - ✓ Din ce este alcătuit dialogul?
  - ✓ Cum construim un dialog oral?

- **Reţineţi!**

Modalităţile de construire a dialogului diferă în funcţie de situaţia de dialog (şi anume:

- relaţiile dintre partenerii de comunicare);
- de canalul de transmitere a mesajului (direct sau mediat, prin telefon);
- de tema abordata;
- de mediul în care se desfăşoară dialogul (familiar/oficial/mass-media) ;
- de asistenţă (exclusiv persoane cunoscute/un public mai larg).

- **Dialogul s**e desfăşoară într-un context familiar, între prieteni, rude, persoane apropiate.
- **Dialogul formal** se desfăşoară într-un context public sau oficial, între persoane care adoptă o anumită normă de politeţe reciprocă.

- **Reţineţi!**

- **Desfăşurarea replicilor** într-un dialog se realizează prin:
✓ succesiunea rapidă a acestora;
✓ folosirea perechilor de replici de tipul „întrebare-răspuns";
- În dialogul oral se pot folosi şi alte strategii, în funcţie de situaţia de comunicare:
✓ încurajarea partenerului de dialog pentru a-şi continua replica (prin cuvinte precum: *da-da-da, aşa, sigur e*tc.; prin elemente nonverbale: *aprobare din cap, mimică expresivă* etc.);
✓ punerea unor întrebări care ajută la clarificarea mesajului *(A! Te referi la... ?; Ai vrut să spui că...* etc.);
✓ continuarea replicii partenerului (X: *Cartea aia despre călătoria în jurul lumii.../ ...de Jules Verne... aha, ştiu!);*
✓ întreruperea replicilor prea lungi, neclare *(Voiai să spui că... ; Dacă înţeleg eu bine...);*
✓ schimbarea unei teme care nu mai prezintă interes *(Voiam să te mai întreb ceva...; Ce părere ai despre... ?* etc.)

EXERSAŢI!

1. Scrieţi în caiete formule de adresare şi formule de politeţe specifice dialogului formal şi celui informai (de exemplu: *Stimaţi colegi..., Ionele! / Măi!...] Vă rog... / Fiţi amabil(ă)..., Fă bine...* etc.).

3.Exprimarea orală prin monolog şi dialog.Elemente nonverbale.

Putem comunica nu doar prin cuvinte, propoziţii, fraze dar şi prin:
- gesturi
- mimică
- poziţia corpului
- privire

- aspectul exterior
- mişcările corpului

Toate acestea se alătură în comunicarea orală elementelor verbale şi se numesc elemente nonverbale.

Rolul gestului şi al mimicii în dialog

REŢINEŢI!

- Elementele nonverbale sunt esenţiale în comunicarea orală.
- Ele completează mesajul, ducând la o înţelegere eficientă a acestuia de către partenerii de comunicare.
- Elementele nonverbale pot apărea în următoarele ipostaze:

- însoţesc cuvinte; de exemplu:

— Ţi-a plăcut cartea pe care ţi-am dat-o?

Eee!... (însoţit de o mimică indicând un răspuns negativ, gest de plictiseală făcut cu mâna şi intonaţie adecvată).

- înlocuiesc cuvintele; de exemplu:

—Dă-mi, te rog, şi mie... ă... (arată spre un anumit obiect);

Cât e...? (arată spre ceas).

Faţă de dialogul informai, în dialogul formal elementele nonverbale sunt folosite conform unor convenţii; de exemplu:

- mimica are în ambele situaţii un rol important în sublinierea unor idei;
- gesturile şi intonaţia sunt însă mai reţinute. în dialogul formal, gesturile trebuie adecvate la vârsta şi sexul partenerului (de pildă, nu se dă mâna cu un om mai în vârstă la fel cum s-ar saluta un prieten; de asemenea, nu se dă cu cotul unei fete când se intenţionează să i se atragă atenţia asupra unui lucru).

4. Cum dialogăm în diverse situaţii?

✓Realizaţi scurte dialoguri, ilustrând situaţiile de mai jos. Partenerii de comunicare vor fi alţii de fiecare dată.

- discuţie directă între prieteni, referitoare la un proiect personal;

- aceeaşi discuţie, purtată în prezenţa unui public mai larg (alţi colegi, adulţi);
- discuţie pe aceeaşi temă între un elev şi un profesor / un adult — prieten al familiei / un membru adult al familiei.

Organizarea dialogului:

- **Folosiţi-vă cunoştinţele!**

împărţiţi-vă în grupe. Imaginaţi-vă că vă aflaţi într-un magazin. Formulaţi diverse solicitări. Puteţi recurge la formule ca:

■ Reformulaţi cererea în funcţie de persoana căreia i-o adresaţi:

- un prieten;
- un coleg;
- un membru al familiei;
- un adult necunoscut.

- **Folosiţi-vă imaginaţia!**

■ Imaginaţi scurte convorbiri telefonice în care solicitaţi:

- o informaţie referitoare la adresa unei instituţii;
- o informaţie de la o agenţie de voiaj;
- o informaţie privind un număr de telefon.

■ Alcătuiţi mai multe enunţuri prin care solicitaţi ceva. Notaţi apoi cele mai potrivite formule.

EXERSAŢI!

1. Citiţi textul următor:

Părerea mea e că fiecare copil trebuie să primească o educaţie bună. Îmi place foarte mult să merg la şcoală şi mă interesează tot ce este nou. Consider că şcoala poate oferi fiecăruia dintre noi posibilitatea de a se forma ca om. Nu mă interesează ce cred cei care preferă să nu participe la ore. Nu mi se pare grozav să lipseşti de la lecţii şi cred că orice copil ar trebui să fie preocupat de educaţia lui.

✓ Alege varianta corectă:

- Comunicarea din textul de mai sus este:

a) dialogată
b) monologată

- Emiţătorul comunică folosind formulele subliniate:

a) intenţia
b) îndoiala
c) opinia sau preferinţele
d) argumente

2. Alcătuiţi un dialog după imaginea de mai jos exprimându-vă admiraţia faţă de pădure în anotimpul ilustrat.

3. Completaţi corect textele următoare utilizând următoarele formulări specifice exprimării opiniei:
* nu ştiu
* mi-e indiferent
* e o idee bună
* nu sunt convins

– Ţi-ar plăcea să participi la concursul organizat de clasa noastră?
- ……..
- Nu crezi că ar fi bine să modificăm aici croiala sacoului?
- ……..

……să cumpăraţi produse Avon. Acestea sunt potrivite pentru toate vârstele şi oferă o protecţie sporită pielii dumneavoastră.
-E o situaţie fără ieşire? E o situaţie care s-ar putea rezolva? …….. dar inima îmi spune că decizia pe care o voi lua va fi cea corectă.

- **Lucru în grupe**

4. Îngrijoraţi de starea de sănătate a lui Andrei, mama şi tata îl duc la medicul de familie.

✓ Imaginaţi un scurt dialog plecând de la contextul dat în care:

a) să folosiţi formule de iniţiere, menţinere şi încheiere a dialogului.
b) să utilizaţi formulări specifice opiniei favorabile şi nefavorabile.
c) Să vă exprimaţi corect şi expresiv.

✓ Prezentaţi dialogul realizat în echipă utilizând elemente nonverbale adecvate situaţiei de comunicare şi dovedind calităţi de buni emiţători şi receptori. (prezentarea orală a dialogului va fi făcută de membri desemnaţi ai echipei)

RETINETI!

Comunicarea este calea sau procedeul prin care se transmite o informaţie între două persoane, între două persoane şi un grup, între două grupuri.

Comunicarea orală este comunicarea transmisa prin viu grai.

Îmbogăţiţi- vă cunoştinţele!

- **Comunicarea orală** poate fi:

- **directă**-când persoanele sunt de faţă;
- **mediată**-când persoanele comunică la distanţă(prin telefon,prin internet,prin fax).
  - **Comunicarea scrisă** este comunicarea transmisa în scris *(biletul, scrisoarea, telegrama, manualul, etc.).*

✓ Identificaţi personajele care iau parte la discuţie.
✓ Ce exprimă acest fragment?
✓ Menţionaţi secvenţa care indică prezenţa monologului, ca mod de exprimare a gândurilor personajelor.

o Citiţi textul de mai jos, extras din *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă.

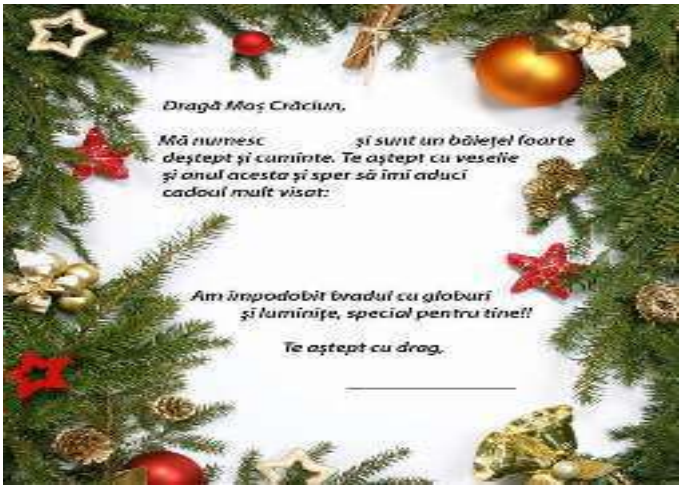
Dragă Moş Crăciun,
Mă numesc şi sunt un băieţel foarte deştept şi cuminte. Te aştept cu veselie şi anul acesta şi sper să îmi aduci cadoul mult visat:
Am împodobit bradul cu globuri şi luminiţe, special pentru tine!!
Te aştept cu drag,

„Toate ca toatele, dar când am auzit eu de tata, pe loc mi s-a muiet gura. Apoi încet-încet m-am furişat pintre oameni, şi unde-am croit-o la fugă [...], uitându-mă înapoi să văd, nu mă ajunge moşneagul? [...]. Vorba ceea: „Lasă-l, măi! L-aş lăsa eu, dar vezi că nu mă lasă el acum!" Tocmai aşa păţisem şi eu... Bine-ar fi s-o pot scoate la capăt, măcar aşa, cu mama şi cu mătuşa Măriuca, gândeam eu, bătân- du-mi-se inima, ca-ntr-un iepure..."

Ion Creangă

Reţineţi!

Monologul este forma de comunicare în cadrul căreia o persoană/un personaj îşi exprimă gânduri, stări, sentimente etc.

- fie „*vorbind cu sine însuşi*";
- fie *producând o replica*, care *nu permite* prezenţa unui alt participant în actul comunicării.

Monologul poate fi:

- *interior* — dacă mesajul nu se exprimă cu voce tare;
- *exterior* — dacă mesajul se rosteşte în lipsa (exersarea unui discurs în faţa oglinzii, de pildă) sau, cel mai adesea, în prezenţa unui auditoriu.

❖ **Activitate în grup**

- Alcătuiţi grupuri de câte cinci elevi. Sarcina de lucru constă în prezentarea în faţa clasei, de către fiecare grup în parte, a ideilor

esenţiale referitor la „lumea" pe care o creează Ion Creangă în *„Amintiri din copilărie”.*

✓ Liderul grupului va nota în fişele fiecăruia problemele discutate (în ce anume constă „lumea" lui Ion Creangă: năzbâtiile lui Nică, oamenii, satul, împrejurimile etc.).

✓ Selectaţi din lista de teme pe acelea care vi se par mai interesante pentru prezentarea în faţa clasei.

REŢINEŢI!

- În discuţiile de grup, respectaţi următoarele reguli:
  - ✓ Prezentaţi-vă, fiecare, părerea legată de problema discutată;
  - ✓ Exprimaţi-vă gândurile clar şi convingător;
  - ✓ Ascultaţi cu atenţie şi cu răbdare părerile celorlalţi membri ai grupului.
  - ✓ Nu interveniţi în discuţie până când cel care vorbeşte nu şi-a expus integral ideea;
- Dacă nu sunteţi de acord cu ideile colegilor, motivaţi-vă în mod elegant punctul de vedere.

Prezentarea orală în faţa auditoriului trebuie să fie:

- *clară* (ideile să fie formulate limpede şi corect din punct de vedere gramatical);
- *coerentă* (ideile să fie ordonate într-o succesiune logică);
- *atractivă* şi convingătoare;
- *adaptată* timpului.

Structura dialogului

Citiţi cu atenţie textul:

- Auzit-aţi ce-am spus eu?
- Da, mămucă, ziseră iezii!
- Pot să am nădejde în voi?
- Să n-ai nici o grijă, mămucă, apucară cu gura înainte cei mai mari. Noi suntem odată băieţi şi ce-am vorbit odată, vorbit rămâne.
- Dacă-i aşa, apoi veniţi să vă sărute mama!

Ion Creangă

- ✓ Stabiliţi personajele care iau parte la discuţie.
- ✓ Cum este redată vorbirea fiecărei personae?
- ✓ Ce semne de punctuaţie s-au folosit?

Reţineţi!

Dialogul este modalitatea de comunicare prin care se reproduce direct o discuţie între două sau mai multe personaje, având ca scop evidenţierea însuşirii acestora, modul lor de a se exprima.

ÎMBOGĂŢIŢI-VĂ CUNOŞTINŢELE!

- *Dialogul* este principala modalitate de exprimare în textul dramatic. El este alcătuit dintr-o serie de *replici.*
- Replicile pot fi redate prin *gesturi, mimică* (elemente nonverbale).
- În scris replicile se redau prin verbe *de declaraţie* (de informaţie): *a zice, a spune, a întreba etc .*

- *Semnele de punctuaţie* folosite în scris sunt:
  - ✓ *două puncte* (după verbele de declaraţie);
  - ✓ *linia de dialog* (înaintea fiecărei replici);
  - ✓ *semnul întrebării, al exclamării, punctele de suspensie* (pentru a marca diferite valori expresive ale replicilor).

Desfăşurarea dialogului

ÎNVĂŢAŢI JUCÂNDU-VĂ!

- Închipuiţi-vă că dialogaţi cu un coleg. Ţineţi seama de faptul că într-un dialog există:

✓ *participanţi activi, care iau parte efectiv la discuţie;*
✓ *participanţi pasivi, care asistă doar la discuţia celorlalţi.*

REŢINEŢI!

- Desfăşurarea replicilor într-un dialog se realizează prin:
  - ✓ succesiunea rapidă a acestora;

- ✓ folosirea perechilor de replici de tipul „întrebare-răspuns";
- ▪ În dialogul oral se pot folosi şi alte strategii, în funcţie de situaţia de comunicare:
- ✓ încurajarea partenerului de dialog pentru a-şi continua replica (prin cuvinte precum: *da-da-da, aşa, sigur* etc.; prin elemente nonverbale: *aprobare din cap, mimică expresivă* etc.);
- ✓ punerea unor întrebări care ajută la clarificarea mesajului *(A! Te referi la... ?; Ai vrut să spui că...* etc.);
- ✓ continuarea replicii partenerului (X: *Cartea aia despre călătoria în jurul lumii.../ ...de Jules Verne... aha, ştiu!);*
- ✓ întreruperea replicilor prea lungi, neclare *(Voiai să spui că...; Dacă înţeleg eu bine...);*
- ✓ schimbarea unei teme care nu mai prezintă interes *(Voiam să te mai întreb ceva...; Ce părere ai despre... ?* etc.)

Situaţii de dialog. Exprimarea opiniei

ÎNVĂŢAŢI JUCÂNDU-VĂ!

➢ Priviţi imaginile de mai jos.

✓ Alcătuiți un dialog din opt replici după una dintre imagini care să ofere informații pentru următoarele situații:

- *Toate viețuitoarele pădurii s-au întâlnit în luncă;*
- *Greierele vine la furnică să-l ajute cu hrană;*

✓ Folosiți cel puțin două formule de adresare care s-ar potrivi pentru început.

✓ Găsiți, de asemenea, o formulă de încheiere ce se potrivește.

1. Ajutați-vă partenerul să-și continue replica, folosind formulări ca:

* Da, da… !
* A! Interesant..!
* Ei, nu mai spune!
*Chiar?!
* Ia te uită!

2. Alcătuiți grupe de câte patru elevi. Alcătuiți câte un dialog după imaginile de mai jos, folosind următoarele situații de dialog:

La teatru. La farmacie. La bibliotecă

ATENȚIE!

o Pentru ca un dialog să se desfăşoare în bune condiţii, respectaţi următoarele reguli:

- ✓ ascultaţi-l şi priviţi-l atent pe partener;
- ✓ nu-l întrerupeţi şi nu vorbiţi în acelaşi timp cu el;
- ✓ nu vorbiţi mai mulţi în acelaşi timp;
- ✓ prin replicile voastre, faceţi ca dialogul să avanseze;
- ✓ vorbiţi clar şi concis.

3. Identificaţi formulele prin care se solicită sau se exprimă părerea, se comunică gustul şi preferinţele. Formulaţi, la rândul vostru, şi alte secvenţe de acest tip.

EXERSAŢI!

Realizaţi dialoguri orale de 10-16 replici, folosind formulări potrivite situaţiilor următoare:

- ***Exprimarea intenţiei:***
  - ✓ Am de gând...
  - ✓ M-am hotărât să.
  - ✓ Vreau...
  - ✓ Doresc...
- ***Exprimarea necunoaşterii unui fapt:***
  - ✓ Nu ştiu, îmi pare rău!
  - ✓ N-am idee!
- ***Exprimarea îndoielii:***
  - ✓ Nu ştiu ce să spun!
  - ✓ Ştiu şi eu?...
  - ✓ Mi-e teamă că n-ai dreptate!

- ✓ N-aş zice!
- ✓ Poate da, poate nu!
- ✓ Nu cred!

- ***Exprimarea unei ipoteze*:**
  - ✓ Să spunem că...
  - ✓ Să presupunem că...
  - ✓ Să admitem că...
  - ✓ Să pornim de la ideea că...
  - ✓ Să zicem că..

Normele de conversaţie:

- **E important să ştiţi că într-o comunicare trebuie:**
- **să fii amabil, respectuos;**
- **să asculţi cu atenţie interlocutorul fără a-l întrerupe;**
- **să-l stimulezi să-şi exprime părerile;**
- **să-l asculţi cu atenţie;**
- **să ştii a-ţi exprima dezacordul cu poziţia interlocutorului, fără să-l jigneşti;**
- **să nu vorbeşti neîntrebat;**
- **să nu întrebuinţezi cuvinte brutale;**
- **Să vorbeşti şi despre ceea ce este interesant şi pentru interlocutor.**

Scrisoarea. Biletul

Amintiţi-vă!

- ✓ Ce este bileţelul?
- ✓ Care sunt părţile component ale bileţelului?

NU UITAŢI!

- **Compunerea de mici dimensiuni prin care se transmite un mesaj cu un conţinut simplu se numeşte bilet.**

OBSERVAŢI...

Dragă Gabriela,

Nu te-am găsit acasă. Dacă te întorci degrabă ne întâlnim la biblioteca şcolii.

Prietena ta, Marina

- **Părţile componente ale biletului sunt:**
  - data;
  - formula de adresare;
  - conţinutul;
  - semnătura.

Scrisoarea familială. Scrisoarea de felicitare

FOLOSIȚI-VĂ IMAGINAȚIA:

- ✓ Lenuţa se află la bunici ,la Pătrăuţi.Ce face ea acolo?
- ✓ Cui credeţi că scrie Lenuţa scrisoare?
- ✓ Ce formulă de adresare va folosi ea?
- ✓ Ce formulă de încheiere va întrebuinţa?

Reţineţi!

Scrisoarea este o comunicare scrisă trimisă cuiva prin poştă sau prin intermediul unei persoane; epistolă, răvaş.

- În funcţie de conţinut scrisoarea poate fi:
  - **familială,** când vă adresaţi unor membri ai familiei;
  - **oficială,** când vă adresaţi unor instituţii sau unor persoane oficiale;
  - **de felicitare,** care poate fi familială sau oficială şi este scrisă cu ocazia sărbătorilor, a unor evenimente importante.

OBSERVAŢI!

Scrisoarea familială

✓ Citiți textul scrisorii Lenuței. Observați care sunt părțile ei componente.

Pătrăuții de Jos, 8 august 2012

Dragi părinți,

Mă aflu la bunici de o săptămână. Aici este foarte frumos. Totul e verde, aerul e curat, păsările ciripesc. Mă simt foarte bine. Mi-am făcut o prietenă nouă. O cheamă Maria. Ne jucăm împreună.

Bunicul și bunica sunt sănătoși. Eu le ajut la lucru în grădină și ei sunt foarte bucuroși.

Vreau să mai rămân aici o săptămână, dacă îmi permiteți. Când veniți și voi? Vă aștept cu nerăbdare.

Cu drag, Lenuța.

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Părțile componente ale scrisorii sunt:

- **locul de unde e trimisă scrisoarea, data** (se scriu, de obicei în partea dreaptă sus);
- **formula de adresare** (diferă în funcție de tipul scrisorii și de persoana căreia îi este adresată; se scrie la mijlocul rândului si e urmată de virgulă);
- **textul** (întroducerea, cuprinsul, încheierea);
- **formula de încheiere** (diferă în funcție de tipul scrisorii și se află jos, în partea dreaptă);
- **semnătura** (se scrie sub formula de încheiere).

Formulele de adresare pot fi diferite:

- către părinți și rude: *Dragă tăticule. Dragă mămică. Dragii mei părinți. Scumpii mei bunici. Dragă unchiule. Dragă mătușă.*
- către persoane în vârstă: *Stimate domnule Popescu.Onorate domn.*
- către colegi: *Dragă Viorica. Dragi colegi. Vasile.*

Formula de încheiere. Semnătura

Vă sărută mâna, Mihăiță.
Cu stimă, Mihai Albu.
Cu prietenie, Mihai. Cu respect, Mihai.

- **Să ne reamintim:**

O corespondență se realizează între:
Un expeditor-persoana care scrie și trimite scrisoarea;
Un destinatar-persoana căreia i se adresează scrisoarea.

Nu uita!

Scrisoarea se adresează unei anumite persoane . Nu e frumos să citești
corespondența altcuiva!

Scrisoarea de felicitare

Scumpa mea prietenă, Ionela,

Te felicit cu ocazia zilei de naștere. Îți doresc cele mai sincere urări de bine, sănătate și succese mari la învățătură.

Cu drag, Anișoara

Doamna Ionașcu,

Încă un trandafir a înflorit în grădina vieții Dumneavoastră. Vă felicităm cu ocazia frumosului jubileu.Vă dorim din suflet sănătate, fericire, putere de muncă și cele mai frumoase realizări pe tărâmul pedagogic.

Cu respect, elevii clasei a 5-a A.

Scrisoare amicală:

✓ Citiți scrisoarea de mai jos:

Decembrie 1877 Bădie Mihai,

Ai plecat și mata din Iași, lăsând în sufletul meu multă scârbă și amăreală.

Această epistolie ți-o scriu în cerdacul unde de atâtea ori am stat împreună, unde mata, uitându-te pe cerul plin de minunății, îmi povesteai atâtea lucruri frumoase... frumoase.

Dar coșcogeamite om ca mine, gândindu-se la acele vremuri, a început să plângă.

Bădie Mihai, nu pot să uit acele nopți albe, când hoinăream prin Ciric și Aroneanu, fără pic de gânduri rele, dar în dragostea cea mare pentru lașul nostru uitat și părăsit de toți.

Ți-aș scrie mai multișor, însă trebuie să plec la tipografie.

Cu toată dragostea, Ionică.

OBSERVAȚI!

- ✓ Care este formula de adresare?
- ✓ Care este formula de încheiere?
- ✓ Cine este autorul acestei scrisori?
- ✓ Cui este adresată scrisoarea ?

Nu uitați!

Scrisoarea trebuie scrisă citeț, fără ștersături.

- **Exersați !**

1. Alcătuiți o scrisoare de felicitare adresată mamei.
2. Scrie-ți-i o scrisoare unui prieten despre filmul pe care l-ai vizionat la televizor.
3. Alcătuiți diverse bilete în care transmiteți:
   - ✓ Data (uneori, și locul);
   - ✓ Formula de adresare ;
   - ✓ Continutul;
   - ✓ Formula de încheiere;
   - ✓ Semnătura.

- **Atelier creativ!**
- **Lucru în grupe**

  Formați grupe de câte 4 elevi. Redactați :
  - O scrisoare familială adresată unui verișor aflat la mare.
  - O scrisoare de felicitare adresată profesoarei ,cu ocazia zilei profesionale.
  - O scrisoare de felicitare adresată bunicilor cu ocazia sărbătorilor de iarnă.

- O scrisoare familială adresată unui unchi care trăiește în altă localitate.

Acte oficiale. Scrisoarea oficială. Adresa

- **Folosiți-vă cunoștințele:**

✓ Ce este scrisoarea ?
✓ Ce tipuri de scrisori cunoașteți?
✓ Care sunt părțile componente ale scrisorii?

SĂ NE REAMINTIM!

Scrisoarea este o formă de comunicare între două persoane, expeditorul și destinatarul. Ea nu impune nici o limită în ceea ce privește mărimea textului.

- **Îmbogățiți-vă cunoștințele!**

- Sus, în dreapta, se scrie numele organizației sau persoanei oficiale către care vă adresați;
- În stânga se scrie № de înregistrare al scrisorii și data;
- Formula de adresare;
- După textul scrisorii se scrie în dreapta numele, prenumele, semnătura și ștampila;
- Scrisoarea oficială se expediază în plic.

REȚINEȚI!

Scrisoarea oficială conține o adresare către o instituție sau către o persoană oficială.

Scrisoarea oficială poate fi adresată și din partea unei instituții sau a unei persoane oficiale.

OBSERVAŢI!

1. Scrieți o scrisoare oficială în care să relatati despre o sărbătoare organizată la voi în localitate.
2.Procurați-vă câte un plic și scrieți adresa destinatarului și a expeditorului.

Lucru în grupe (4-5 persoane)

Imaginați-vă următoarea situație:

Cristina se odihnește la mare.Ea vrea să-i scrie o scrisoare prietenei sale Alina din Transcarpatia.

- ✓ Scrieți fiecare grupă câte o scrisoare potrivită situației date.
- ✓ Prezentați în fața clasei cea mai bună și cea mai îngrijită scrisoare.

- **Limbajul şi tonul** folosite într-o scrisoare sunt adaptate destinatarului.

- **Aflaţi!**

Când completaţi plicul, menţionaţi clar:

- Numele şi pronumele destinatarului respectiv ale expeditorului;
- Strada, numărul, blocul, scara, apartamentul;
- Codul poştal şi localitatea.

De exemplu:

Radu Motrescu
Str. Biruinţei, nr. 45, ap.5
Cernăuţi 58020
Ucraina

Compunerea descriptivă

Iarna s-a ivit întâi cu o vijelie **înfricoşată**. Asta a fost nu demult, într-un amurg. Pe la asfinţit s-a iscat o sprânceană de nor **negru**, de sub care privea un ochi **fantastic şi fioros**. Dintr-acolo a venit vântoasa **prevestitoare**, vânturând **uriaşe** văluri de pulberi **albe**. S-a izbit în păduri, dezrădăcinând brazi şi dezbinând stejari. S-a năpustit în târguri şi în sate prăvălind împrejmuiri şi descoperind case. Vitele mugeau în staule frământându-se. Ascuns într-un colţ de

zid, sub cerul de zgură, simţeam o frică **oarbă**, de vietate **mică şi neputincioasă.**

După câteva zile a venit iarna, **iarna albă, bogată şi aspră**, aşa cum se cuvine. S-au învăluit **flori albe** de omăt, s-au jucat pe vânt, s-au troienit uşor şi s-au clădit pretutindeni. Curgeau ziua şi noaptea, umplând lumea de mai multă lumină.

Mihail Sadoveanu

OBSERVAŢI!

- ✓ Identificaţi elementele descrierii în acest text.
- ✓ Ce anotimp descrie autorul?
- ✓ Cu ajutorul cărei părţi de vorbire descrie Mihail Sadoveanu anotimpul dat?

REŢINEŢI!

Descrierea poate fi literară şi ştiinţifică.

DESCRIEREA LITERARĂ este o prezentare sugestivă a unui obiect, unei fiinţe, unei persoane, unui fenomen, unui colţ de natură.

REȚINEȚI!

DESCRIEREA ȘTIINȚIFICĂ este un text în care sunt prezentate caracteristici ale unor obiecte prin folosirea unor informații precise, exacte.

De exemplu:

Meteorologii anunță o iarnă friguroasă, vânturi puternice, lapoviță și ninsoare, cerul variabil, temperatura aerului va oscila în jur de 15-27°C. În luna februarie temperatura aerului va creste ușor,cerul va fi temporar nouros si ploi de scurtă durată.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- ✓ Comparați descrierea literară a iernii cu descrierea științifică a acesteia.
- ✓ Stabiliți asemănările și deosebirile dintre aceste două tipuri de descriere.
- ✓ Cum ați descrie voi anotimpul iarna?
- ✓ Întrebuințați în descriere figurile de stil cunoscute: epitetul, comparația, personificarea.

REȚINEȚI!

Descrierea este un tip de compunere, care zugrăvește aspecte ale realității înconjurătoare sau chipuri ale oamenilor, acțiunile lor.

Deosebim mai multe feluri de descrieri:

- descrierea obiectului;
- descrierea animalului;
- descrierea interiorului;
- descrierea potretului;
- descrierea localității.

OBSERVAȚI!

- Fiecare descriere se deosebeşte prin anumite particularităţi compoziţionale.
- Descrierea se apropie cel mai mult de pictură. Ca şi pictorul, scriitorul vede culoarea şi perspectiva, însă în plus, el se va referi la caracteristicile obiectului pe care le va reflecta adresându-se şi la celelalte simţuri, nu numai văzului.
- Descrierea este cel mai des folosită în realizarea poezilor lirice, iar poeţii mari sunt maeştri în crearea lor.

Structura unei descrieri conţine:

1. Introducere
- fixarea aspectelor descrise (toamna, iarna, satul, muntele, ochii etc.);
- prezentarea scurtă a scopului descrierii. (1-2 enunţuri menite să captiveze atenţia cititorului).

2. Cuprins
- precizarea locului şi timpului;
- aspectele particulare ale obiectului;
- impresii despre unele particularităţi ale obiectului, fiinţei, fenomenului;
- omul ca figură predominantă în cadrul naturii;
- idei şi sentimente ce ţi le trezeşte contactul cu natura, obiectul;
- analogii în comparaţie cu alte obiecte, aspecte, fiinţe.

3. Încheiere.

-Ecouri, impresii, meditaţii pe care ţi le-a produs obiectul, fiinţa, persoana.

EXERSAȚI!

Citiţi cu atenţie următorul text:

O casă largă, aşezată trainic, ţărăneşte. În fund — două ferestre mari, aproape de la streaşină până jos. Intre ele — o uşă cu sticlă, care, împreună cu ferestrele, frumos arcuite toate trei, ocupă mai tot peretele din faţă. În mijlocul odăii o masă cu tacâmuri, cu scaune rânduite în jur. O lampa mare, cu pălărie, atârnă deasupra mesei Pereţii şi tavanul sunt lucraţi de o mână cam stângace, dar cu suflet. Pe peretele din stânga atârnă un covor. În colţul din dreapta se zăreşte o uşiţă mică ce dă în bucătărie. În lungul peretelui din stânga o sofcă cu rămăşiţe de zestre pe dânsa.

Totul e proaspăt, curat, frumos rânduit. Ferestrele şi uşa sunt larg deschise. În faţa casei cresc câteva tufe de liliac, printre care se zăreşte creasta unui gard împletit din nuiele şi o portiţă. Undeva departe, în fund, pe două povârnişuri rezemate unul de altul se zăresc printre livezi acoperişuri de case, o şcoală nouă.Din mijlocul satului se aud muzicanţii – mare zarvă, mare veselie. E joc în sat. Odaia e pustie.

(Ion Druţă)

- **Folosiţi-vă cunoştinţele!**

✓ Argumentaţi că acest text este o descriere.
✓ Numiţi părţile componente ale acestei descrieri.
✓ Întitulaţi textul.
✓ Numiţi figurile de stil din text.

- **Folosiţi-vă imaginaţia!**

1. Descrieţi portretul persoanei dragi.
2. Descrieţi localitatea în care trăiţi.

ÎMBOGĂȚIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

În descrieri se includ, de obicei, şi elemente de naraţiune. Descriind un animal, elevul nu va putea trece cu vederea obişnuinţele, deprinderile lui. În compunerile descriptive principalul este de a arăta particularităţile exterioare ale animalului, nu de a povesti despre un caz din viaţa lui. In aşa compuneri povestirea este subordonată problemelor descrierii, iar în cele despre animale, descrierea este subordonată povestirii.

REȚINEȚI!

- **PORTRETUL este o descriere în care se prezintă imaginea unui personaj sau a unei persoane, prin reliefarea trăsătur fizice (*înfăţişarea, îmbrăcămintea etc.)* şi morale (*calităţile, defectele, unele obiceiuri etc.).***

- Deosebim mai multe tipuri de portrete.
  - fizic;
  - moral(psihic);
  - mixt;
  - colectiv.

De exemplu:

Portretul lui Ştefan cel Mare în romanul „*Fraţii Jderi*" de M. Sadoveanu:

„Ştefan Vodă, călcând atunci în al patruzecelea an al vârstei, avea obrazul ars proaspăt de vântul de primăvară. Avea o puternică strângere a buzelor şi o privire verde, tăioasă. Deşi scund de statură, cei dinaintea sa, opriţi la zece paşi, păreau că se uită la el în sus".

- ❖ Cine a fost Ştefan cel Mare?

- **Îmbogăţiţi-vă cunoştinţele!**

Structura compunerii: *întroducere, cuprins, încheiere*.

- În introducere se va atrage atenţia asupra persoanei ce urmează a fi portretizată: timpul şi locul în care se află.
- Cuprinsul vizează:

descrierea chipului;
descrierea vestimentatiei;
descrierea unor accesorii (*detalii semnificative);*
descrierea mediului în care trăieşte (*persoanele din jur as cărora îşi manifestă influenţa).*

- încheierea cuprinde concluzia (*impresia generală)* la care se referă întreaga descriere.

NARAȚIUNEA

1. Ce este naraţiunea?

Învăţaţi jucându-vă!

❖ Ajutaţi-l pe Ionică să ordoneze evenimentele, astfel încât să refacă firul logic al întâmplărilor din povestirea *„Căprioara"* de Emil Gârleanu. Numerotaţi-le.

- *Căprioara se îmbărbătează și pornește împreună cu iedul spre țancuri.*
- *Căprioara și iedul ajung în pădurea întunecată.*
- *Iedul își continuă drumul, iar viața căprioarei se stinge.*
- *Căprioara își dezmiardă iedul cu dragoste.*
- *Când pătrund în luminiș, apare lupul.*
  - *Fiindcă a venit vremea înțercatului, căprioara trebuie să se despartă de puiul ei.*
  - *Iedul își continuă drumul, iar viața căprioarei se stinge.*
  - *Căprioara se jertfește pentru puiul ei.*

- Printr-*o narațiune* răspundem în scris la întrebarea: *„Cum s-a întâmplat ceva?”.*

Reţineţi!

NARAȚIUNEA prezintă o succesiune de întâmplări petrecute într-o ordine temporală.

Narațiunea poate apărea în: film, piese de teatru, scrieri istorice, articole de ziar, comentarii sportive etc.

Narațiunea presupune: *și*
- **narator sau povestitor** *(autorul sau un personaj al operei);*
- **acțiune** *(totalitatea faptelor și întâmplărilor desfășurate);*
- **personaje** *(personae care participă la acțiune).*

- Se numesc narative acele texte în care se realizează un șir de întâmplări în ordinea desfășurării lor. Un text narativ conține: *o intrigă, un punct culminant și un deznodământ.*

Acțiunile narate **se desfășoară**:

- Într-un ***spațiu*** → **real**
- Într-un ***spațiu*** → **Imaginar**

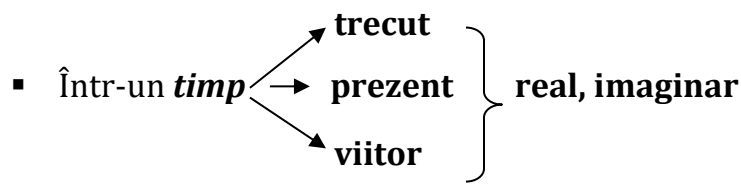

- Există câteva **tipuri** de narațiune:
  - ✓ *narațiunea la persoana I* (naratorul este participant la acțiune);
  - ✓ *narațiunea la persoana a III-a (*naratorul se află deasupra faptelor, știe totul și îi povestește și cititorului);
  - ✓ *narațiunea impersonală (*naratorul se ascunde în spatele personajelor și le lasă să acționeze singure*).*
- Pentru ca narațiunea să fie interesantă *naratorul* se va folosi de următoarele **indicații**:
  - ✓ să nu se piardă în amănunte și descrieri neesențiale;
  - ✓ să mânuiască limba în așa fel, ca lucrarea să evoce lucruri vii;
  - ✓ motivația se va menține ascunsă pentru a interesa cititorul;
  - ✓ să se exprime concret, clar, expresiv.

Tipuri de compuneri narative:

- nararea unor întâmplări din viață personală;
- narațiune în baza celor auzite;
- narațiune în baza unui subiect dat;
- narațiune cu începutul dat.

Narațiunea ca mod de expunere

OBSERVAȚI!

- Citiți seriile de enunțuri din schemele:

Căprioara a fost sfâșiată de lup.
Și pe urmă?
Iedul a scăpat.
Căprioara a fost sfâșiată de lup.
Și pe urmă?
Iedul a scăpat.
De ce?
Pentru că mama lui s-a jertfit...

FOLOSIŢI-VĂ CUNOŞTINŢELE!

EXERSAŢI!

1. Realizaţi compunerea „*O întâmplare hazlie din copilăria mea*” după următorul plan:

Introducere:

- locul;
- timpul;
- personajele.

Cuprins:

- porniţi de la cauza sau acţiunea care a determinat întâmplarea;
- prezentaţi desfăşurarea întâmplării aşa cum s-a petrecut ea;
- subliniaţi punctul cel mai important al întâmplării;
- redaţi finalul întâmplării;

Încheiere:

- impresia produsă;
- învăţătura desprinsă.

2. Scrieţi o compunere cu titlul „*Ce vreau să devin*”. Realizaţi compunerea după următorul plan:

- ✓ Ce meserii cunoaşteţi?
- ✓ Ce meserii au părinţii voştri?
- ✓ Ce meserie vă doriţi?
- ✓ De ce vă place această meserie?
- ✓ Cum vă pregătiţi pentru meseria aleasă?
- ✓ Ce model de urmat v-aţi ales?
- ✓ De ce credeţi că sunt importante toate meseriile?

3. Scrieţi o compunere cu titlul „O excursie la oraş ”(oraşul apropiat localităţii voastre), după următorul plan:

Introducere

- Stabilirea datei şi locului excursiei;

Cuprins

- Pregătirea excursiei;
- Nerăbdarea excursioniştilor;
- Plecarea;
- Călătoria (drumul, popasurile);
- întoarcerea;

Încheiere

- Impresii de călătorie.
  - Respectaţi părţile compunerii.
  - Descrieţi colţuri din natură, folosind expresii frumoase.

4. Alcătuiți o compunere narativă după una din imaginile de mai jos. Întitulați-o!

REȚINEȚI!

- **Atunci când povestim o întâmplare, redăm faptele așa cum s-au petrecut ele sau așa cum ne închipuim noi că s-ar fi putut întâmpla. Fiecare idee reprezintă un alineat al compunerii.**
- **Cuvintele și expresiile luate din creațiile unor autori se vor scrie între ghilimele. Se poate folosi și dialogul.**

5. Realizați o compunere-narațiune cu titlul *„Cum a ajuns Iepurilă cu urechi lungi”*, folosind următoarea încheiere:

„Și așa a ajuns Iepurilă cu urechi lungi.”

6. Alcătuiți o compunere cu titlul *„Ciobanul și vulturul”*, folosind următoarea întroducere:

„Odată, vara, o turmă de oi păștea pe o pășune. Alături ședea ciobanul, iar lângă el, câinele.

Deodată apăru un vultur...”

7. Scrieţi compuneri cu titlurile:
„Dimineaţa în sat, „O întâmplare din clasă”. Alcătuiţi mai întâi planurile compunerilor.

Compunere-descriere a localităţii (străzii, satului, oraşului) în baza observaţiilor şi impresiilor personale şi după tablou

I. Introducerea

1. Originea denumirii satului (oraşului):

a) Legende despre apariţia denumirii satului (oraşului);

b) Toponimele satului (oraşului).

II. Cuprinsul

1. Tezaurul folcloric al satului (oraşului):

a) ***Folclorul obiceiurilor calendaristice*** *(Crăciunul, Anul Nou, Sfântul Vasile, Boboteaza, Paştile, Duminica Mare, Sânzâenile, Hramul Bisericii satului Mihoreni, Sfântul Andrei, etc.).*

b) ***Folclorul obiceiurilor de familie*** *(naşterea, căsătoria, înmormântarea, zi onomastică, ziua sfântului/numelui, etc.).*

c) Creaţii populare orale *(proverbe, zicători, ghicitori, poveşti, snoave, descântece, poezii, cântece, frământări de limbă, colinde, urături, bănţi, etc.).*

2. Personalităţi celebre ale satului (oraşului).

III. Încheierea

1. Impresii, meditaţii pe care ţi le-a produs localitatea în discuţie.

ATENŢIE!

Alcătuiţi compunerile, ţinând seama de următorul plan:

I. Întroducerea:

- Numele, vărsta.

II. Cuprinsul:

- Înfăţişarea: *statura, chipul, îmbrăcămintea, însuşirile sufleteşti*.

III. Încheierea:

- Părerea proprie despre această persoană.

REZUMATUL

1. Citiţi textul şi alcătuiţi rezumatul lui:

Soarele umplea lumea de lumină şi mugurii mestecenilor unduiau deasupra izvoarelor. Gânsacul îşi duse nevestele şi puii pe cărare, la vale.

Umblau domol. Un bobocel rămânea din când în când în urmă, se învârtea în loc şi cădea-n coadă. Gânsacul se oprea şi-l aştepta cu îngăduinţă.

Când ajunseră la pârâul cu apă vie, gâştele bătrâne întâi se sfătuiră dând ocol bobocilor. Spunea ceva una, răspundea alta. Apoi deodată, la o hotărâre a gânsacului, intrară încet, cu toţii, în pârâu. Şi puii începură a înota mişcându-şi regulat prin apă lăbuţele portocalii.

(Mihail Sadoveanu

- ✓ Povestiţi, oral, textul.
- ✓ Eliminaţi amănuntele, citatele, părerile proprii.
- ✓ Reproduceţi, în scris, textul.
- ✓ Reduceţi întregul fragment la o singură idee principală.

2. Împărţiţi textul următor în segmente logice.

Modelatorii în ceară

„Operaţiile de construire a fagurelui sunt destul de complicate şi la el participă zeci de lucrătoare.

La început se formează peretele de susţinere a fagurelui şi a scheletului său, albinele depunând ceara rând pe rând. Abia după ce stâlpişorii pereţilor sunt încheiaţi, începe modelarea fagurelui, acţiune într-adevăr colectivă, la care albinele folosesc buza inferioară, fălcile şi picioruşele. Deşi la prima înfăţişare fagurele pare alcătuit din celule perfect egale, lucrurile nu stau tocmai aşa. în centru se găsesc celule mici, căsuţele lucrătoarelor, cele mai numeroase (7/8 din numărul total). Pentru masculi, adică pentru trântori, albinele modelează la exterior câteva celule regulate, dar mai mari. Căsuţele mătcilor, aşezate întotdeauna la marginea fagurelui, au o înfăţişare specială: sunt foarte mari, neregulate şi au o deschidere largă. O dată cu modelarea fagurelui, începe operaţia de umplere a celulelor. Albinele lucrătoare aspiră cu ajutorul trompei nectarul florilor, depozitându-l în guşă, unde, în urma unor transformări chimice, se preface în miere. În coşuleţul ultimei perechi de picioruşe ele strâng polen, precum şi propolis, o materie răşinoasă cu care îşi astupă crăpăturile sau în care învelesc oaspeţii nepoftiţi, ucişi cu acele veninoase şi prea mari, pentru a fi căraţi afară din stup.

Celulele centrale, deşi perfect asemănătoare, sunt folosite diferenţiat. O parte din ele serveşte drept leagăn pentru larvele de lucrătoare care sunt hrănite cu polen şi nectar. Alte celule sunt magazii de miere din care albinele se hrănesc sau cu care îşi hrănesc larvele. *Tudor Opriş*

- ✓ *Scoateţi ideile principale şi organizaţi-le într-un plan.*
- ✓ *Pe baza planului, prezentaţi, pe scurt, conţinutul acestui text.*

NU UITAŢI!

- **Compunerea în care este prezentat pe scurt – oral sau în scris – conţinutul unei lucrări se numeşte rezumat.**

Etapele alcătuirii unui rezumat sunt:

- citirea atentă a textului;
- împărţirea în fragmente logice;

- prezentarea faptelor esenţiale, fără amănunte, în ordinea desfăşurării lor;
- prezentarea, pe scurt, a întregului text.

Rezumatul nu conţine:

- amănunte;
- citate;
- dialoguri;
- părerea voastră;
- cuvinte şi expresii din limbajul curent;
- regionalism.

1. Alcătuiţi rezumatul unei lecţii de istorie:

- împărţiţi lecţia în unităţi logice;
- formulaţi ideile principale din fiecare unitate logică;
- prezentaţi întâi oral, apoi în scris, pe scurt, conţinutul lecţiei.

2. Citiţi cu atenţie textul:

- Realizaţi rezumatul lecturii *„Domnul Trandafir”* de Mihail Sadoveanu.
- Reduceţi-I, păstrând verbele necesare pentru a urmări desfăşurarea acţiunii.

Domnul Trandafir

fragment

Domnu'nostru a fost un om deosebit. Îi scânteiau privirile şi era şi el mişcat, când ne spunea despre mărirea strămoşilor. Când facea un semn cu mâna, aşa, într-o parte, parcă ridica o perdea de pe trecut şi eu vedeam tot ce spunea glasul lui... Pe sub tavanul scund al clasei treceau eroii altor vremuri în cununile lor de neguri. îi urmăream înfiorat, auzeam parcă freamătul luptelor şi, acasă, îi visam o noapte întreagă.

Domnu' nostru ne-a învăţat rugăciuni, ne-a învăţat cântece care erau aşa de frumoase pentru copilăria şi sufletele noastre; ne-a învăţat să credem şi în alte lucruri, în trecutul şi vrednicia noastră, lucruri pe care mulţi le batjocoreau în acea vreme; ne-a învăţat multe, de care aminte nu ne mai aducem, dar care au rămas în fundul

sufletului ca seminţe bune ce au înflorit bogat mai târziu...

- Măi băieţi, staţi, c-am să vă citesc şi eu o poveste... Ne-a citit *Povestea lui Harap-Alb.* Glasul lui curgea domol şi basmul ne fermeca pe toţi ca un cântec frumos.

Îmi aduc aminte ce zarvă a fost când, într-un rând s-a zvonit că pe Domnu' nostru are să-l mute într-o altă comună, peste Şiret. Ne-am strâns toţi băieţii, unii plângeau şi am luat o hotărâre mare, să ne ducem şi noi cu Domnu' peste Siret.

Dar Domnu' nu s-a dus nicăieri...

după Mihail Sadoveanu

- **FOLOSIŢI-VĂ CUNOŞTINŢELE!**

✓ Ce mod de expunere este folosit în acest text?
✓ Ce întâmplare se povesteşte?

OBSERVAŢI!

✓ Dacă reducem lectura, *„Domnu Trandafir”* de Mihail Sadoveanu, putem ajunge la propoziţia: *„Domnu Trandafir a fost un om deosebit”.*
✓ Dezvoltaţi această propoziţie, până alcătuiţi un rezumat de şase rânduri, apoi de zece rânduri.
✓ Daţi exemple de rezumate folosite în programele de radio sau de televiziune.

Rezumatul este prezentarea în cuvinte puţine a ceea ce a fost spus sau scris anterior mai pe larg, reţinând esenţialul şi eliminând aspectele secundare.

OBSERVAŢI!

Informaţia esenţială se poate găsi identificând în text răspunsurile la întrebările: cine? ce face? când? unde?

Pregătirea rezumării

REȚINEȚI!

- **Pentru a rezuma un text narativ, parcurgeți următorii pași:**

- citirea textului;
- identificarea și delimitarea etapelor narațiunii;
- găsirea elementelor de legătură dintre aceste etape;
- realizarea planului simplu de idei.

Folosiți-vă cunoștințele!

✓Recitiți fragmentul din „*Amintiri din copilărie*" („La cireșe"). Identificați etapele narațiunii.

✓

✓Subliniați, în secvențele delimitate, cuvintele prin care puteți da răspunsul la întrebările: *cine? ce face? când? unde?*

✓Urmăriți, în exemplul de mai jos, dacă rezolvarea este corectă.

Odată, ***vara,*** *pe-aproape de Moși,* **[eu]** ***mă furișez*** *din casă și* ***mă duc, ziua-n amiaza-mare, la moș Vasile,*** *fratele tatei cel mai mare,* ***să fur niște cireșe.***

Discuția în grup

❖ Alcătuiți grupuri de câte cinci elevi. Sarcina de lucru constă în prezentarea în fața clasei, de către fiecare grup în parte, a ideilor esențiale (planul simplu de idei) al fragmentului din manual, extras din *„Amintiri din copilărie"* de Ion Creangă.

❖

- **ATENȚIE!**

În discuțiile de grup, respectați următoarele reguli:

- ✓ Prezentați-vă, fiecare, părerea legată de problema discutată;
- ✓ Exprimați-vă gândurile succint, clar și convingător;
- ✓ Ascultați cu atenție și cu răbdare părerile celorlalți membri ai grupului.
- ✓ Nu interveniți în discuție până când cel care vorbește nu și-a expus integral ideea;
- ✓ Dacă nu sunteți de acord cu ideile colegilor, motivați-vă în mod elegant punctul de vedere.

CUPRINS

§1. Recapitulare. Părţile de vorbire 4
§ 2. Ortografia părţilor de vorbire 13
§ 3. Noţiuni de fonetică. Alfabetul limbii române 21
§ 4. Sunetele limbii române. Corespondenţa sunet-literă 25
§ 5. Vocalele. Semivocalele. Consoanele 31
§ 6. Grupurile de sunete. Diftongul 36
§ 7. Triftongul 41
§ 8. Hiatul 46
§ 9. Silaba Silabele accentuate şi silabele neaccentuate 52
§ 10. Regulile fonetice de despărţire a cuvintelor în silabe..... 57
§ 11. Accentul lexical. Folosirea corectă în limba română 65
§ 12. Nume proprii greşit accentuate. Pronunţarea lor 72
§ 13. Valorile stilistice ale nivelului fonetic în textul literar 75
§ 14. Lexicul. Noţiuni de vocabular 81
§ 15. Cuvântul – unitatea de bază a vocabularului 87
§ 16. Formarea cuvintelor. Derivarea (sufixarea, prefixarea).. 95
§ 17. Compunerea. Procedeele compunerii 103
§ 18. Schimbarea valorii gramaticale (conversiunea) 108
§ 19. Familia lexicală. Câmpurile lexicale 113
§ 20. Sinonimele. Antonimele. Regionalismele 120
§ 21. Omonimele 128
§ 22. Îmbinarea de cuvinte 133
§ 23. Propoziţia şi părţile de propoziţie 138
§ 24. Verbele predicative şi nepredicative 145
§ 25. Părţi principale ale propoziţiei: predicatul şi subiectul 151
§ 26. Subiectul 155
§ 27. Părţile secundare ale propoziţiei: atributul, complementul..161
§ 28. Părţile multiple ale propoziţiei 169
§ 29. Vorbirea directă şi vorbirea indirectă 174
§ 30. Adresarea. Semnele de punctuaţie 181
§ 31. Fraza 187
Comunicarea. Comunicarea orală. comunicarea scrisă 194

Навчальне видання

Говорнян Лілія
Попа Марія
Бурла Олена

РУМУНСЬКА МОВА

для закладів загальної середньої освіти
з навчанням румунською мовою

5 клас

Підручник для закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Румунською мовою
Редактор *Л.М. Єремія*
Художній редактор *І.Б. Шутурма*
Коректор *Л.М. Єремія*
Підбір та обробка фотоілюстрацій *С.Л. Говорнян*
Обкладинка, верстка *С.Л. Говорнян*

В оформленні підручника на сторінках 3, 4, 5, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 20, 21, 24, 26, 29, 32, 33, 3 4, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 50, 52, 55, 56, 57, 61, 65, 67, 68, 70, 71, 74, 75, 77 , 78, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 88, 89, 91, 92, 93, 94, 95, 97, 99, 100, 101, 106, 109, 112, 113, 117, 118, 119, 1 20, 121, 122, 123, 124, 126, 127, 129, 130, 133, 134, 1 35, 136, 137, 138, 139, 143, 144, 145, 148, 150, 15 1, 152, 153, 155, 158, 159, 162, 164, 165, 166, 169, 1 72, 174, 175, 176, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 18 7, 190, 191, 192, 194, 195, 200, 204, 206, 207, 210, 2 11, 220, 223, 224, 225, 228,229, 230, 231, 232, 235 використано фотографії з колекцій вільних зображень електронних ресурсів.

На сторінках 7, 23, 30, 34, 64, 67, 102, 196, 197, 198, 206, 211, 2 12, 215 фотографії С.Л. Говорняна

Формат 70x100 1/16
Ум. друк. арк. Обл.-вид. арк.
Тираж

Державне підприємство
«Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Світ»
79008 м. Львів, вул. Галицька, 21
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 4826 від 31.12.2014
www.svit.gov.ua
e-mail: office@ svit.gov.ua
svit_vydav@ukr.net

Друк ТДВ «Патент»
88006 м. Ужгород, вул. Гагаріна, 101
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 4078 від 31.05.2011